

శ్రీమత్ సత్యభామ వల్లభ వాసుదేవాయ

శాఖాదాస్య — మాండూక్యములు

అను

ఉపనిషద్వ్యయము

[ఆంధ్రవ్యాఖ్యానము]

మహాకవి:

శ్రీ కాశీభట్ట కృష్ణరాయప్రోత్తమ

[నెం 2-0-0]

కాంతి సమితి ప్రచురణము నెం. 2.

ప్రథమముద్రణం

౧౯౫౦

500

రాజమహేంద్రవరమున సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్

శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావుగారిచే

ముద్రణము. 6036/1950

Copies can be had from the publisher:—

D. SATYANARAYANA

Advocate

Secretary "Santi samiti"

Parvatipuram

ఈశావాస్యోపనిషత్

ఓమ్ పూర్ణమదః పూర్ణమిదమ్ పూర్ణా త్పుర్ణ ముచ్యతే

పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమే వానశిష్యతే.

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతిః.

ఈ ఈశావాస్యోపనిషత్తు సర్వోపనిషత్తులకును శిరోమణి భూతమని ప్రాచీనకాలమునుండి సాంప్రదాయకముగ చెప్పబోనట గలదు. అల్పాచారము పూర్వనిపాతము గావలయు ననెడి వ్యాకరణగుర్యాద ఇందు లేదు. అభ్యర్థితత్వమును స్వీకరింపనక్కరలేదు. ఏది ఎట్లయినను; ఈ యుపనిషత్తు సర్వప్రథమము. మహావాక్యములలో ఋగ్వేదాది క్రమమున గ్రహించినట్లు ఈయుపనిషత్తును గ్రహించునన్న రెండవ స్థాన మీయవలయును. స్థానవ్యామోహమును పాటించినయెడల “మాండూక్య మేకమేవాలం” అనెడు సంప్రదాయమునుబట్టి మాండూక్యమునకు ప్రథమస్థాన మిత్తమన్న ఆ మాండూక్యము ఆధర్వణికి మగుట చరమస్థానికము కావలసివచ్చును. స్థానాలంబనమును స్థాన భ్రంశమును పొందుటకంటె సంప్రదాయమును మన్నించుట నమంజనమని తోచెడిది. సాంప్రదాయకముగా ఈశావాస్యమే ప్రథమము. ఈయుపనిషత్తునకు ప్రథమత్వము పాతక్రమమునుబట్టియేగాక అర్థక్రమమునుబట్టియు నిర్వహింపవలయును. ఈ యుపనిషత్తునందు; బ్రహ్మనిచద మగు తత్త్వమును తద్ద్రహణోపాయమును చక్కగ నిరూపింపబడెను. ఇందు పదునెనిమిది మంత్రములుగలవు. ఈమంత్రసంఖ్యలోను మతభేదమున్నను, మంత్రపాతక్రమమునను మతభేదమున్నను, సంప్ర

దాయజ్ఞులు చాలమంది వదానెనిమిదింటినే గ్రహించుటవలన మంత్ర సంఖ్యానిర్ణయము సాంప్రదాయముగా వదానెనిమిది యనుటయే మంచిది. ఈయూపనిషత్తు శుక్లయజుర్వేదమునకు సంబంధించినది. శుక్లయజుర్వేదము, తచ్ఛాఖ్యలు, మనకు అప్రసక్తులు; విషయమే ప్రధానము. ఈ యూపనిషత్తునందలి భాషయును దయామయుడై బోధింపదలచిన మహాపురుషుని వాగ్దోరణిలో నున్నది. ఇందు కథలును దూషకములును మొదలగువాల్సేదగ్గి ప్రదర్శింపక శేవల శిష్యుని తత్వప్రసాదమునకే చెప్పబడినట్లు శ్రీనినిబట్టి నిర్ణయింపవచ్చును. మరియును ఉపనిషద్వాఙ్మయము త్రిమిత్యుప్రబుద్ధమనియు బ్రాహ్మణవిరుద్ధమనియు బ్రాహ్మణులుంగూడ త్రిమిత్యులయొద్ద నేర్పిరనియు, నీ మొదలగు వర్ణాన్యోన్యవైషమ్య బీజస్థాపకములుగ కొందరు విమర్శించిరి. అదితప్ప. జగద్వ్యాపారవిషయమునందు షోడశకర్మవ్యవహారములందు తద్వ్యవస్థాపరక్షయందు వర్ణాశ్రమధర్మవ్యవహారముసంభవించుట వ్యాచ్యముగాని, ఆధ్యాత్మికవిద్యయందొట్టిభేదముతో సంబంధములేదు. ఈ విద్యావంతులు విద్యావంశమువారై యుందురు. మనుస్మృతియందు విద్యాభ్యాసము ఎవ్వనినుండి ఎవ్వడైనను గ్రహింపవచ్చునని యున్నది. మరియును, ఏవిద్యనైనను పరిరక్షింపవలయునన్న పాలకాశ్రయము కావలసివచ్చును గావున ఉపనిషద్వాఙ్మయమునందలి త్రిమిత్యులు పాలకత్రిమిత్యులుగాని, హాలికత్రిమిత్యులు గారు. మనుస్మృతి మున్నగునవియును పాలకత్రిమిత్యుప్రబుద్ధములై నిలిచెను. ఇంతకును ఆధ్యాత్మిక విద్యావిషయమునందీభేదమును పెట్టుకొనుట ఆధ్యాత్మికవిద్యాదూరీకరణ దౌర్భాగ్యమే. బ్రహ్మనూత్రములయందును, “హృద్యవేక్షయా మనుష్యాధికారిత్వాత్” అనుప్రకరణము ప్రారంభింపబడెను. అన్నింటను వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థాపరీభాష వ్యాపించెననుట నిక్కమేగాని, అది పరమార్థముగాదు. చెట్టులలో చేమలలో రాశులలో రప్పలలో కప్పలలో రత్నములలో

మున్నగు సకలవస్తుజాతమునందు సర్వవృక్షా పరిభాష వ్యాపించి యుండుట విజ్ఞులెరుంగుదురు. అది తాత్త్వికముగాదుగదా! చారిత్రకులకు రచనాకౌతూహలము కలిగించిన కలిగింపనిండు. ఈ యుపనిషత్తునకు అధికారి శమదమాదిగుణసంపన్నుడేగాని యితరుడుగాడు. ఈ యుపనిషత్తునందు ప్రశ్నప్రత్యుత్తర ధోరణిలేదు. చక్కగ ఒకదివ్యబోధము చేసినట్లుండును.

ఉపనిషత్తననేమి? అని పూర్వమునుండియు శంకించుకొని సమాధానములు చెప్పకొనుచునే యున్నారు. అట్టి శంకాసమాధానముల కవకాశము ఉపనిషత్తులయందే ఉపనిషచ్ఛబ్ద నిర్వచనముండినచో లేకుండును. అట్టి నిర్వచనము లేకపోవుటవలన 'ఉప+ని+షద్' అని నిష్పన్నమయ్యెనని చెప్పకొనవలసివచ్చెను. విజ్ఞులందఱెరుంగుదురు. కాని ఉపనిషత్తులలోనే "ఇత్యుపనిషత్" "ఓమ్హీత్యుపనిషత్" ఇత్యాదిగ సర్వోత్కృష్ట బోధనాపరమ్యభావము నూచించునప్పుడు 'ఉపనిషత్' అనివాడుట కలదని వేదవేత్తలెరుంగుదురు. కావుననే ఉపనిషత్తన రహస్యమని కొందరు నిర్వచించిరి. ఏదియెట్లున్నను ఉపనిషత్తును శబ్దములో మూడుభాగములున్నట్లు కన్పట్టుచున్నవి.

'ఉప+ని+షత్' ఈమూడింటిలో కట్టకడపటి 'సత్' అనుశబ్దము వేదవేదాంతములయందున్నతభావ ఘనస్వరూపమును బోధించుటకు స్వీకరింపబడిన పారిభాషిక పదమువలె నిష్పాక్షికదృష్టితో నెట్టివారికి స్ఫురింపకపోదు. ఆ 'సత్' శబ్దమే మొదటిదనియు, అదియే సత్తనయు తదాధారముననే చిదానందములనియు ఆధ్యాత్మికులు వ్యవహరించిరి. తైత్తిరీయమునందు నద్రూపమును త్యద్రూపమును భిన్నభిన్నముగ వర్ణించి యభిన్నముగ సమన్వయించి సత్యము నిరూపింపబడెను. కావుననే సత్యములకు సత్యమనియు నిత్యములకు నిత్యమనియు (నిత్యో

సిత్యానామ్) మున్నగు సన్నిరూపక వాక్యములు గలవు. ‘సత్ త్యక్త్వే’ రూపమే సత్యము. (సత్త్వమ్) సత్యములోని త్యక్త్వం - నిరాసము సత్య బోధకమైన నిత్యమయ్యెను. ఆ నిత్యసత్యస్వరూప నిరూపణ ముప నిషత్తులయందుండును కావున ఉపనిషత్తనబడెను. (అస్తీతిసత్. నితరాం అస్తీతి నిషత్. ఉప, నిషత్ ఉపనిషత్.) ఈ యభిప్రాయమే యుప నిషత్తులకు కలిగియుండుటవలన బృహదారణ్యకమునందు, “నేత్యా దేశః” అని నర్వసిద్ధము బోధింపబడెను. “నేదం యదిద ముపాసతే” “యద్వాచావదతి తన్నబ్రహ్మ” ఇత్యాది నిషేధములును ఉపనిష ద్రూపమును బోధించుటకు చెప్పబడినవిగాని తిరస్కరింపబడుటకు చెప్ప బడలేదు. కావున నేవిషయము నర్వధా సత్యముగ బోధపడుచో ఆవిషయమునకు విించిన యనిర్వచనీయమైన దివ్యస్వరూపము సత్యమని బోధించుటయే యుపనిషత్తుల పని.

ఈయుపనిషత్తునకు ఈశావాస్యోపనిషత్తుని పేరు. ఈశోప నిషత్తునీయుగూడ వేరొకనామము గలదు. కాని ఉపనిషత్నామ పరి పాటిలో “ఈశోకేన” అని యుండుటవలన నీయుపనిషత్తునకు ఈశోప నిషత్తునట సంప్రదాయోచితమనియును, “ఈశో” అను శబ్దముయొక్క తృతీయైకవచన రూపము నామావళిలో గ్రహింపబడ లేదనియు నిబ్బరముగ చెప్పుకొనవచ్చును. అగుంగాక! ప్రత్యుపనిషత్తునకును శాంతిమంత్రమని యుండుట యాచారము. దోషమే లేనియప్పుడు శాంతికి ప్రసక్తిలేదు. కావున దోషమేదియో యున్నదని నిశ్చయించి శాంతిని గ్రహింపవలయును.

దోషమేది?

మంత్రపాఠములను విదువునప్పుడు మననము చేయునప్పుడు భిక్షరభ్రంశము వదభ్రంశము స్వరభ్రంశము మున్నగువి కలుగుట

యొక దోషము. మంత్రార్థమును గ్రహించుటలో సాధారణముగ స్వాభి
 నివేశానుకూల ప్రయత్నముగ నర్థము చెప్పుకొనవలయునని సురా
 గ్రహము వేరొక దోషము. మూడవదోషము చాచమునకు బోధన
 మునకు మాత్రమే గ్రహించి, తనకు సమన్వయించుకొనక ఉపదేశ
 పటత్వముమాత్రము కలిగియుండుట మరొక దోషము. మంత్రార్థము
 నందు సందేహము కలిగినప్పుడు నివారించుకొనుటకు నిఘట్యాది
 మాత్రశరణులు అయి శాంతిమంత్రమును విడుచుట యొండొక దోషము.
 ఇట్టి ఎల్లదోషములను ఉపశమింపజేసికొనుటకు శాంతిమంత్ర సువశ్య
 పాత్యము. ఈశాంతిమంత్రమునందు తదుపనిషద్భాగము సుగముముగ
 బోధపడుటకునై ఉపక్రమోపసంహార రూపమున ఏకవాక్యతలో
 ఇమడ్చబడి యున్నది. ఇందలి బోధము పూర్ణబోధమని పిలువబడును.
 పూర్ణోక్త్యమునకు ఖండశ్చ మారోపించుటయే దోషముని చెప్పుచున్నది.
 తద్రూపము పూర్ణము, ఇదంతరూపము పూర్ణము. పూర్ణమునుండి నచ్చిన
 దని వ్యవహరించుకొన్నది పూర్ణము. పూర్ణమని గ్రహించిన దాని
 కంటెను పూర్ణ ముదీర్లమై యుండును. పూర్ణేశ్వరము ఏదిగూడుగాదు.
 అణుపునం దాణనమై, మహత్తునందు మహీయమై సకలమునకు
 సకలమై అఖండముగనుండునది పూర్ణము అని శాంతిమంత్రమున
 కర్థము. ఈమంత్రాధారముననే యుపనిషత్తునకును అర్థము చెప్పుకొన
 వలయును. ఈమంత్రము చక్కగ అవగాహన మగునెడల ద్వేషింప
 దగున జేదియు నుండదు. సాంఖ్యులనుకొనినట్లు వివేకించిన సీత్రపంచము
 సర్వము దుఃఖమేఅని దుఃఖరూపమునుగాంచక సర్వము బ్రహ్మమే అను
 బ్రహ్మరూపమునే శాంతుము. మరియును వైరాగ్యమని యొక
 యాభాసపదము సహర్థముచేసికొని ప్రపంచమున గొందరు వైరాగ్య
 ముతో నైరస్యముతో పెదవినిరుపులతో ఈసంసారమింటే 'ఈప్రపంచ
 ముంటే' అట్టిదేను తండ్రిలేడు బంధువులు సహోదరులు మొదలగువారు

లేరు మున్నగువాక్యము లేవేవియో యనుకొనెడి వైరాగ్యము వైరాగ్యము గానేరదు. అందరునుగలరు; అన్నియునున్నవి. కలుగునంతవరకు కలుగును; ఉడుకునంతవరకు ఉడుకును. ఆకలుగుటయు పూర్ణమే — ఆయుడుటయు పూర్ణమేకాని, ఆకలుగుట, యుడుట, అనువాని కుదీర్చమై పూర్ణము సర్వాధారమై సర్వము పూర్ణమై యుడుటంబట్టి నాస్తిత్వము వైరాగ్యము, నాశ్రయింపక బుద్ధియోగనంపన్నడవై మెలగుమని బోధించుచున్నది.

౧. మంత్రము

హరిఃఓమ్. ఈశావాస్య మిదగ్ంసర్వం యత్కించ జగత్యాజగత్ తేన త్యక్తేన భుంజీభాః మాగృధః కస్యస్వి ధ్వనమ్.

ఈ మంత్రమునందు సుందరములైన చిన్నచిన్న వాక్యములు గలవు. జగత్తునందలిజగత్తు, జగత్తుచు యీసర్వమును ఈశావాస్యమై యున్నది. ఈవాక్య మవగాహనము కాగనే ఆ భగవద్విశ్వరూపము హృదయంగమముగ బోధపడును. ఇందలి జగచ్ఛబ్దమునందలి ఆగమా సాయిత్యమును (పోవుచువచ్చుచునుండుననుటను) మార్పులకూర్చే అని యనుటయును నొక్కమారుగా మార్చి పరమరహస్యమైన ఈశావాస్య మును నిరూపించుచున్నాడు. ఈప్రపంచమునం దేదియు నసీశముగాదు. అసీశమనగా సంక్షుభితముకాదని యర్థము. ఈ ప్రపంచము సంక్షోభ మయముగాదు, సంస్కారవిలాసము. ప్రపంచమునం దెట్టిదియును జాయ మాన వర్థయానాది వికారావన్నచుని చెప్పుకొనుటకంటె జగత్సౌలనా ప్రకారమని ఈప్రకారమని సంస్కారప్రకారమని భగవదనుగమప్రకార

మని అనుకొనదగియుండుట జగద్ధారకముగు ధర్మరూపము గ్రహింపబడి యుండుటయేగాక ఆ ధర్మాధ్యక్షు డీశ్వరుడని తెలియుచును. ఈ సర్వ మీశావాస్యమని తనకు తెలియబడుతున్న తనకు దీనితో సంబంధ మేల యుండవలయు ననుశంక కలుగును. మరియును క్షణభంగురముగా గనుపట్టుచున్న దీనియం దేవగింపు పుట్టినీక ఈశావాస్యశ్వమును తాండ వింపజేయుచు శృణానవాటికయందుగూడ సాక్షాత్తుగాజనుందర నాట్య తాండవాది విలాసవిహారములను కనుగొనవలసినయట్లు సర్వ ప్రకారములుగ భగవత్తత్త్వము విశ్వరూపముగను ఏకరూపముగను తదతిశయరూపముగను తెలిసికొనవలయునని ప్రారంభమున ప్రతిజ్ఞా వాక్యమును చెప్పుచున్నాడు. అట్టిదగుటచే విషువబడిన “త్యాగ భానము” ఖో భోగింపుము అని రెండవవాక్యము నుచదేశించెను. మొదటివాక్యము తత్త్వనిరూపక వాక్యము. రెండవవాక్యము నిరూ పితమగుదానిని సమన్వయించుకొను నుపాయభోధకమై ఉపదేశవాక్య ముగ గ్రహింపవలయును. ఈరెండవవాక్యమునందలి ‘శ్యక్తేః’ అను పదము సన్యాసపరమా సంసారపరమా అనిశంకింపనక్కరలేదు. ఆసందే హము నివారించుటకే “భుంజ్ఞథాః” నీవు భోగింపుము అని చెప్పి యున్నాడు. కావున ఇది భోగనాధనాపరము. భోగ మెట్లుండవలయునో ఎట్లు భోగించవలయునో స్పష్టపరచెను. ఇందలి భోగశబ్దమునకు నుఖ భోగము మాత్రమని యర్థముగాదు. అనుభవింపవలసినదెల్ల భోగ వాచ్యమే. వేదాంత విజ్ఞానమునందునుగూడ త్యాగ పూర్వకముగనే యనుభవింపవలయును. ‘ఓమ్తద్బ్రహ్మ’ అని యుచదేశించె నను కొనుడు. ఆ యుచదేశమునలన గ్రహింపబడినంత గ్రహించి అనుభవించి దానినివిడిచి తదతిశయత్వమును సిద్ధయించుకొనవలయును. భగవంతుని సమీపించినవా డెప్పుడును ప్రణవనాదము వినునని యర్థముగాదు. భగవంతు డెప్పుడును ప్రణవనాదము చేసికొనుచుండునని యర్థముగాదు.

ఇదియే 'నేతి' వాదము యొక్క పరచూరము. అట్లే ఈజగత్తునందును సర్వ త్యాగముతో అనుభవము పొందవలయును. ఒకప్పుడు నుఖమే కలిగె ననుకొనుడు. ఆ నుఖము త్యాగరూపముతోడనే యనుభవింపవలయును. అదియే ఫలత్యాగపూర్వ కానుభవము. ఫలము కలిగినను కలుగ కున్నను త్యాగపూర్వకముగ నుండుట అనునాధన ముపదేశించు చున్నాడు. అట్టివానికి నుఖముగలిగినను త్యక్తప్రాయమే గావున దుఃఖరూపముండును అట్లే నుఖరూపమును ఉండదు. ఈ నుఖ దుఃఖశబ్దము లన్నియును నీశావాస్యములని మొనటచే ఎరుంగుట వలన తనయనుభవములో సంక్షోభముకలుగదు. ఒకశిశువు రోదనము చేయుచున్నాడనుకొనుడు. బడుదీకడి గోదనమే అయినను కైశ వేంద్రియబలాధాయక మగును (బాలానామ్ రోదనం బామ్) కావున రోదనానుభవము బలప్రాధనము. అట్లే మరణము సవజన్మకారణము. జన్మము నవనవజీవన కారణము. వృద్ధామయును పౌనఃపున్యముగా నవనవ త్యాపాదకములు. కావున సర్వము ప్రశస్తననకమై ప్రణవమై ప్రభు సమావాస్యమై యొప్పును. ఇందు సాధకా! నీనెత్తుని యేభారమును లేదు. ఆభారము ఆసారము ఆసంసారము ఆనంభారము ఎల్లదియు నీశా వాస్యమే. అట్లగుటవలన ఈశ్వరార్పిత సర్వస్కుడవై యనుభవింప వలసిన దాని ననుభవింపుము. అనుభవింతునా? అనుభవింపనా? యని తహతహ వడకుము. సాధనాబీజమైన త్యాగరూపము చేయబడెనా? లేదా? యని తహతహవడుము. త్యాగము కార్యము; ఇతరముభోజ్యము. గీతలయందలి “బ్రహ్మ జ్యాధాయ కర్మాణి” అనియు “మత్కర్మకృతో మత్ప్రేమః” అనియు బోధించిన బోధముల మూలమే ఇందు మంత్ర రూపమున నిబంధింపబడెను. ఈ రెండు వాక్యములవలన ఈశ్వరుడు జగత్తు జీవుడు సాధకుడు ఈ నానాత్వమున కైక్యము నులుపుగ బోధించెను. కాని మరియొక్కవిషయము మిగిలెను. వానిని మించ

వలయు వీనినిమించవలయు ననెడు స్పర్థ సాధారణముగ వ్యక్తమానుల
 కుండుటవలన ఆ స్పర్థ సాధింపదగినదియా? కాదా? ఒకభవకునిచూచి
 తాను ధనికుడు కావలయుననియు, ఒకబలవంతునిచూచి తాను
 బలవంతుడు కావలయుననియు, ఈ మొదలగు భావముల సమూహమే
 స్పర్థ యనబడును. ఆ స్పర్థ సర్వధా నిష్పిద్యము. ఎవ్వనిపంపదను చూచి
 నీవు కంటగింపకుము. అనూయవడకుము. కాని నీమానమున నీవు
 జాగరూకుడవై ఈశ్వరార్చితవృత్తితో అనుభవించుచుండిన ధనిత్వ
 బలవత్త్వాది సంపదలును స్వయముగ నీ కినుభవయోగ్యము లగును.
 ఒకచోరుడు బహుధనవంతుడై నీకుకనబడె ననుకొనుము. ఆధనికత్వము
 ఆధనికత్వసాధనము నీకాశ్రయణీయములు గావు. ఆధనమునను నీకు
 లాభములేదు. నీవన్నచో జాగరూకుడవై న్యాయ్యసాధనములతో
 మొలగినచో సంతతీప్రుముగ గాకున్నను ముష్టిరథసవంతుడవగుచువు.
 ఆధనమేధనము; ఆభోగమే భోగము. ఏలన, సర్వవిశాళావాన్య మగుట
 బట్టి స్పర్థాదులు సాధనములుగావు. స్పర్థవిడిచి ఈశ్వరార్చన శ్రద్ధతో
 నుండిన నీవు సాధించినట్లెల్ల ఈశ్వరత కళ్యాణమయమై యుండును.
 విగ్నార్థివశలో ఒకబాలుని మించవలయునని వేరొకబాలుడు తలంచి
 చదువుటయనునది ప్రోత్సహింపదగినదని కొందరనుకొందురు. అదికల్ల.
 ఆభావమే అన్యోన్యాక్రమణమునకు నన్యోన్యవివాశమునకు మూల
 కారణ మైనందున ప్రపంచమున ననేకసంక్షోభములు ననురంభములు
 రణగుణధ్వనులు బయలుదేరినవి. ఛీ! స్పర్థయా! వృద్ధిసాధనము! భగవ
 చ్ఛ్రద్ధ, భగవదర్పితబుద్ధి, ఫల త్యాగపూర్వక కరణ మ, స్వసర్వసిర్వహ
 నము యథోచితముగ గావించుట లోకకళ్యాణ కారకము.

ఈమంత్రము జగద్వ్యాపార నిర్వహణమునకు భూమిక. ఇంక
 ననంతరము సాధనానూపమును జెప్పుచున్నాడు.

౨. మంత్రిము

మధ్యన్నే వేహ కర్మాణి జిజీవిషే చృతగో సమాః ఏవం

త్వయి నాన్య ధేతో ఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే॥

తా॥ మొదటిమంత్రిములోని మూడువాక్యములలో నర్వమును ఈశావాస్యమనియు యదృచ్ఛాలాభమున ననుభవింపు మనియు పరౌన్నత్యమును అనహింపకుమనియు నుపదేశించుటవలన జడభరతాదుల వలెనొకచో నచంచలముగ పడియుండుటయా? కర్తవ్య మేమైనగలదా? కర్తవ్యమే యుండినచో కర్తవ్యానంతర ఫలము మాఖ్యముగ ననుభోక్తవ్యమేగదా! అనుభోక్తవ్యమగునప్పుడు అనుభోక్తవ్యకర్తవ్యరూపభ్రమణాచక్రమునందు తగులుకొనుటయే పరమార్థమా? అదియే పరమార్థ మగు నెడల నీశావాస్య మగుటవలన కలిగెడులాభమేమి? ఈశావాస్య మెప్పుడగునో తానునుతత్త్వమున నీశావాస్యమేకదా! అదియే తత్త్వమగునప్పుడు ఈశావాస్యమను ఒక్కవాక్యము చెప్పుటతోడనే మిగిలిన దంతయు నిరాకరింపబడినట్లును, శ్రోతయగు తాను అన్వతంత్రుడైనట్లును, బోధపడునుకదా! అను సనేకసందేహములు వుట్టగ వానిని నివారించుచున్నాడు. తాత్త్వికవాక్యములు తార్కికజ్ఞానక్రీడావిశేషములకుగాదని నిశ్చయించుకొనవలయును. తాత్త్వికవాక్యము తత్త్వాన్వేషణోన్ముఖుని గావించుటకు చెప్పబడెనుగాని తర్కకాశల ప్రదర్శనమునకు చెప్పబడలేదు. కావుననే రెండవమంత్రిములో “ఏవంత్వయి”. అను ప్రయోగమునందు ఏ మధ్యమపురుషము ఉద్దేశింపబడెనో ఆ మధ్యమపురుషముతోడనే అన్వయింపదగినయట్లు చెప్పుచున్నాడు. కాబట్టి యీ రెండుమంత్రిములును ఏకనిర్దిష్టములేగాని జ్ఞానినిష్ఠ మొకటి ఇతరనిష్ఠ మింకొకటి అని విభాగించుట కవకాశము కానరాదు. ఈమంత్రిమునందు శత సంవత్సర

ములు కర్మలను జేయుచు జీవింపగోరుము. ఈ ప్రకారమే నీయందుండును. ఏత దన్యవ్రతారముగ నుండను. అట్లుచి కర్మలేపము నిన్నంటదు. అనెడు సూత్రప్రాచుములైన చిన్నవాక్యములు గలవు. ఈవాక్యములలో మొదటివాక్యమునందు జీవుడు స్వతంత్రుడా అస్వతంత్రుడా అనునది నిరూపించెను. కర్మకరణమునందు స్వతంత్రుడై యుండినను కర్మకర్తృత్వమునందు స్వతంత్రుడు కాడని చెప్పియుండెను. జిజీవిషేత్, బ్రతుకుటకు కోరవలయు ననెడివాక్యమును తీసుకొని జీవితమునందు కోరిక గలవా ఓజ్ఞానియైన ఎట్టియజ్ఞానిని సంస్కరించుటకు రెండవమంత్రము చెప్పబడినదని యనుకొనుట దుర్బుటితము. ఎట్టివారికిని జీవిత మిచ్చాధీనము కాదని ఎఱుకపడియే యున్నది. ప్రత్యేకముగ గురువులు చెప్పినక్కరలేదు. ఇందలి ఇచ్చార్థము ఇచ్చాపర్యాయముగాక జీవింపవలయును. అనెడు సర్థమున జెప్పకొనవలయును. అట్లు చెప్పకొనకున్న; జీవిత మిచ్చాధీనము అనెడు దుర్వాదము నమ్మతింపవలసివచ్చును. కావున ఎంతవరకు బ్రదుకుదువో అంతవరకును ధార్మికుడవై భగవదర్పిత పృత్తిత్వమును గోరుమని ఉపదేశించుచున్నది. మరియును ఇచ్చకు స్వాతంత్ర్యము బ్రహ్మార్పణమునందు దప్ప నితరమునందు లేదని షరమ రహస్యమును దెలుపుచున్నాడు. నడువవలయునని కోరికయున్నను చరణవిహీనుడు నడువనేరడు. అట్లే ఏకోరికలును కరణవిహీనముగ సిద్ధింపనేరవు. కాని బ్రహ్మజిజ్ఞాస కరణాధీనముగాక స్వయంప్రకాశ మగుటవలన నందే ప్రతివారికిని స్వాతంత్ర్యముకలదని బోధించుచున్నాడు. కర్తయై చేయుచు బ్రతుకుము. అనెడు వాక్య మిందులేదు. కర్తకాక చేయుము అని యుపదేశించుచున్నాడు. గీతలయందును “అహంకార విమూఢాత్మా కర్తా హ మితి మన్యతే” అని చెప్పబడి యున్నది. అంతయు నీశావాస్యము గావున కర్త తానగుట పొసగదు. కర్తయే తేకున్న కరణము కర్తృము సంభవమా? యని కంకింపనక్కర

లేదు. “ఒడ్డుపడుచున్నది” అను వాక్యములో పడుట అను వైశస్య సంకల్పము ఒడ్డునందు లేకున్నను పడుచున్నది అను వ్యాపారము ఎల్లు నిర్వహింపబడునో అట్లే తాను కర్తగాక కర్మలను చేయునలయు నని విశేషోపదేశమును చేయుచున్నాడు. వైదికోపదేశములయం దిట్టి యతాకిక బోధయు లుండకమానవు. “ద్వంద్వజ్ఞానమువలన శాగ్య కారణకల్పనాదురభివేశమువలన గల్పించుకొనుటకు వీలు లేకున్నను సిద్ధాంతముగ కర్మలనుచేయుచు బ్రతుకవలెను. అని చెప్పిటవలన కర్మ కరణమునందలి వ్రుత్తియే బోధించుచు కర్తృత్వ నివృత్తి ఈశా వాస్య మను వాక్యద్వారమున బోధించెను. ఇట్టియభిప్రాయమే గీతల యందును గలదు. “కుర్వ న్నాపోతి కిల్బిషం” “నజాతు తిష్ఠ శ్యకర్మ కృత్” ఇత్యాదివాక్యములుగలవు. చేయబడవలసిన కర్మములను ధార్మికముగ ఈశ్వరార్పణముగ నిర్వహింపుమనుటయే ఈ వాక్యము నకు ముఖ్యతాత్పర్యము. ఈవాక్యమునందు ‘ఏవ’ ‘ఇహ’ అను రెండు శబ్దములును సంపూర్ణముగ సాధకతారణోపాయమును నూచించు చున్నవి. ఇందలి కర్మశబ్దము కేవలకర్మవరముగాక ధర్మవరమై యుండును. కర్మేంద్రియ వినియోగములేని కర్మమును కొన్ని గలవు. నిద్ర మొదలగునవి. మరియును ధర్మవిరహితములగు కర్మములు కర్మవాచ్యములు గావు. అతడు గుణవంతుడు అను నప్పుడు గుణశబ్దమునకు సద్గుణ మని ఎల్లర్థమును చెప్పకొన వలయునో కర్మలను చేయుచు బ్రతుకు మనునప్పుడును ధార్మికములగు కర్మలను చేయుచు బ్రతుకు మను సర్థమును చెప్పకొన వలయును. ఈవాక్యమునం దుండిన ‘నూరేండ్లు’ అను పదము ఆయు యును నియమించు సుద్దేశముతో చెప్పలేదు. ఎంతవరకు బ్రతుకునో అంత వరకు నని యర్థము; మరణపర్యంతమని యర్థము. అట్లుగాకున్న నూటికి మించిన యాయువు లోకానుభవమునందుండుటబట్టి వాక్యమున కజ్ఞాన

మారోపింపవలసివచ్చును. ఈ వాక్యమునందు ఆశురదాయనిర్ణయ మప్రసక్తము గావున నేదియో యొకనంఖ్యను గ్రహించెను. ఆనంఖ్య సాంప్రదాయికము “జీవేశ్వరదాంతం” ఇత్యాది వేదవాక్య సాంప్రదాయమునుబట్టి చెప్పబడెను. కొందరు ఫలశ్యాగపు-ర్వక కర్మము చేయ వలయునన్న యర్థముతీసుకొని కామ్యకర్మములయొక్క కర్తవ్యత్వమును నిరాకరితురు. అదితప్పు. కామ్యకర్మములైనను నద్విషయము లగుచో గర్తవ్యములే. అట్లుకాకున్న లోభప్రసక్తికి సదవకాశము కల్పించినవార మగుదుము. తటాకారా మాదినిర్మాణములు కామ్యకర్మములుగ గ్రహింపబడినను ఆకామ్యకర్మకరణమునందలి కామ్యఫలాసంగము ఈశ్వరార్పణబుద్ధిగలవాని కుండదు. కావున కామ్యకర్మము త్యాజ్యము కాదు. అట్లేయగుచో అన్న పానాది స్నీకరణమునకును మన కధికారము లేకపోవలసివచ్చును. పుష్టికామము లేకున్న అన్న భక్షణము పొసగదు. ఆరోగ్యకామములేకున్న ఔషధసేవన మంటదు. ఇట్లన్నియును కామ్యములయ్య కామ్యమాత్రములుగాక నియతములుగ స్వధర్మములుగ భగవదర్పితవృత్తితో పాటించవలయును. ధనికునకు తటాకాదులు బలిష్ఠునకు దుర్బలపరిరక్త, ధనహీనునకు యథాశక్తిసేవ పరోపకారము భూతదయ మొదలగు సకలసద్భావములు సత్కర్మములు కరణీయములై యొప్పెడిని. నైమిత్తికర్మలనుగూడ విడువరాదు. పర్వదినముల యం దుపవసించుట; మహాపురుష నరూగమమున కొన్ని నిత్యకర్మల యుల్లంఘనము, ఆవత్కాలములయందు కొన్ని పరధర్మముల యవలంబనము కర్తవ్యమగుట పొసగును. కావున నిత్యప్రార్థనము భ్యాసము జీవితానిర్వహణకార్యసాధనము. నైత్యకకర్మములు దైవికకర్మములు తటాకారామాదికామ్యకర్మములు విడువక యథోదితముగ న్యాయ్యముగ యథాశక్తిగ నిర్వహింపవలయు నన్న పరమగంభీర తాత్పర్యము మొదటివాక్యమునందు గలదు.

రెండవవాక్యము “నవం శ్చయి స్వాత్” అని ప్రత్యేకిముగ గ్రహించవలయును; నీయం దిట్లేముగును. అనగా, కర్మనిరాసమును కావి. తులనలయే గాని మరణవర్జితమును కర్మప్రవృత్తుడై యే యుండి తీసును. వైవాక్యమునందు చెప్పిన క్రమమే నీయందానురా ముండునని యర్థము. అట్లుగదా ఇక మోక్షములేదా? జీవన్ముక్త్యమేలేదా? అని శంకింపనక్కరలేదు. పూర్వమే భగవద్భూత సర్వవృత్తిత్వము నుపదేశించియున్నాడు కావున కిత్సార్థియే మోక్షము; జీవన్ముక్తి. ఏతద్విలక్షణముగ ఎస్సలేమి చెప్పినను అది వాగ్దేవ్యధి. మరివేరు కాదని “నాన్యథేవోఽస్తి” అని దృఢముగ చెప్పుచున్నాడు. ఇంతకు వేరుగ వేరొకస్థితి నీయండుండదని నిర్ణయించి చెప్పటచే నీకనైష్కర్మ్యము గగనకునును మేమో యని శంకించు వాని సమాధానపరచుటకై యుత్తరవాక్యము ప్రారంభింపబడుచున్నది. “నకర్మాణా నాభుక్తంక్షీయతే కర్మ” మున్నగు వాక్యీతాత్పర్యములు గ్రహించినచో కర్మవలన మోక్షము లేవనియు, కర్మ జన్మకారణ మనియు, కర్మ యనుభవించి తీరవలయుననియు కర్మబాత్వాయురోగ లక్షణమనియు, వినుటవలన కలిగిన సంక్షోభమును నివారించుచున్నాడు. ఔను! ఈశ్వరార్పణబుద్ధి లేక ఇదియంతయు నీశానాస్వయిని ఎరుంగక ఎవడహంకార విమూఢుడై యుండునో యట్టివాడు నైష్కర్మ్యమును పొందనేరడు. అట్టివాడు కర్మచక్రమున నలిగిపోవును. మొదటిమంత్రము సన్వయించుకొనుచు రెండవ మంత్రములోని యుపదేశమును ఆచరణములోనికి బెట్టిన వాని కేకర్మ లేవమును లేదు. కావున జన్మాదిబంధములును లేవు. లేవరాహిత్యము వలన పాపమును లేదు. ఇదియే గీతలయందును “కుర్వన్నపి నలిప్యతే” అని స్పష్టముగ చెప్పబడియుండెను. ‘న కర్మ లిప్యతే నరే’ అను వాక్యమునందలి ‘నరే’ అను శబ్దమును గ్రహించి వివిధములుగ పెద్దలు పాఠ్యానించుకొనిరి. ఈబోధము సర్వమానవకళ్యాణమునకు గావున

సర్వమానవోద్దిష్టము గావున, మానవజన్మమునందు కర్మయంటదు. అని స్పష్టముగ చెప్పియున్నాడు. అట్లు చెప్పటమైన మరెయ్యక గూఢార్థమును గ్రహింపగలుగుచున్నాము. మానవత్వమును గోల్పోయిన మానవుడు, మానవుడు కాడనియు నాస్తికుడగుడ మానవాకారమున నున్నను మానవుడుకాడనియు మానవేతన ప్రపంచమునకు కర్మలేప మంటుననియు స్పష్టపరచుచున్నాడు. కావుననే కృషియందును క్షారములగు వ్యాఘ్రములందును క్షారములగు వ్యాఘ్రములనే పుట్టును. కాని మానవలోకమున నట్లుగాక క్ష్యములగు రాక్షసులందు సాధులగు ప్రహ్లాదుడు పుట్టును. అట్లే మానవగుణపరిణామ మగుచుచుము మానవలోకముననే కర్మలేపాభావము కానవచ్చుచున్నది. ఒకటిసాధువునకు సాధువు పుట్టుట, ఒకనాధువున కనాధువు పుట్టుట. ఇట్లు లేపమునందు బుట్టెముందును కాని బుగలిన న్నష్టితో లేదు. అట్లే మంత్రములనాన నృప్తియన నేమియో ప్రప్తయన స్వేచ్ఛో, న్నప్తిప్రప్తలయన్యోన్య సంబంధమును తానెట్లు గ్రహించి నడుచుకొనవలయునో, అట్లు నడుచుకొనుటనలన, గూఢయాధభావములకు భంగము కలుగదో అను విషయము లెల్ల సమగ్రహముగ సమగ్రముగ ఉపదేశించెను.

3. మంత్రిము

అనుర్యా నామతేలోకా అందేన తమసావృతాః తాగ్ంస్తే
ప్రేత్యాభి గచ్ఛంతి యే కేచాత్మహనోజరాః.

తా॥ పై రెండుమంత్రములయందును బోధించిన విషయమును అవలంబింపకున్న కలిగెడు ప్రత్యేకాయము సీమంత్రమునందు సూచించుచున్నాడు. ఈమంత్రములో రెండువాక్యములు గలవు. అనుర్యములై

అంధశులై కేవల తనువృత్తే ఆచరింపబడిన లోకములుకొన్ని గలవని మొదటివాక్యము చెప్పుచున్నది. ఎవడు ఆత్మజ్ఞానవిహీనులై చెడు దురో అట్టివాడు మరణానంతరము ఆపైలోకములను పొందుదుడు నుచూ! యని రెండవవాక్యము గలదు. ఈ రెండు వాక్యములలో మొదటివాక్యము, స్వచ్ఛోన్మాథాశ్రమం గ నున్నది. జగత్తునందలి జగత్తు ఈశావాస్యమని మొదటిమంత్రమున చెప్పబడెను. ఈ మంత్రమున అంధతనువృత్తే లోకము లాచరింపబడినవి అనునప్పు డా లోకములు మాత్రమీశావాస్యములుగానా? యనెను వ్యాఖ్యాతము సంభవించును. 'లోక' శబ్దము జగత్సర్వాదులమైనను ఇందలిలోకశబ్దము కేవలమాపాధిక పరమై యుండును. గీతలయందును పృష్ఠియంతయు దైత్యునియు ఆసుర మనియు విభాగింపబడియున్నది. ఆ యాసురపృష్ఠియే యీమంత్రము నందలి 'ఆసుర్యలోకములు'. శ్వనూక రాదిమూఢ యోనిజన్మావన్నత యుపనిషత్తులయందును విద్వంసపడియుండెను. ఆత్మజ్ఞానమునకు ప్రయత్న మాగావింపని మానవుడు నిస్సంశయముగ సద్భోలోకములకు బోవునని యీమంత్రమునందు చెప్పుచున్నాడు. ఈమంత్రము అదృష్ట ఫలబోధక వాక్యము. కొన్ని దృష్ట ఫలములును మరికొన్ని యదృష్ట ఫలములును నైయుండును. ఈయూషధమును నేవించిన మండల దినానంతరము మహారోగ్యభాగ్యము కలుగని చెప్పిన యదృష్ట ఫలవిశ్వాసమును విడిచి మందు నేవింపనివా డెట్లు చెడునో యట్లే అత్మజ్ఞానవిహీనులకు గలుగు సదృష్ట ఫలమును మరణానంతరమున సూచించుచున్నాడు. మరణానంతర భోగవిషయములు నమ్మమన్నచో మరణపూర్వా స్తిత్వము గూడ నమ్మరాని దైవోపలసివచ్చును. మరియును సద్రూపము లేదనవలసివచ్చును. సద్రూపమే యున్నచో దానియొక్క సత్వమున కెప్పుడును భంగమురారాదు. తత్సత్వాధిష్ఠానమున విలసిల్లుచుగ నెట్టిదియును కేవలాభానమని వ్యవహరింపదగదు. అట్లు వ్యవహరించి

సచో నౌకలోకము; ఆలోకమునందు నేనున్నాను యీ మొదలగు ననుభవములు విరుద్ధము లనవలసి వచ్చును. అట్లేయన్నచో వారు గురువులు మేము శిష్యులము; వారు ప్రబోధించుచున్నారు మాకు ప్రబోధముగలుగు చున్నది యనెడు సీసర్వానుభవము ఆభాసమై మూలచ్ఛేదమునకు పాండిత్యము దిగిపోవును. కావున స్వవచోవ్యాఖ్యాతము లేదు. గీతలయందును “మత్త ఏవ జ్ఞాన మపోహనంచ” అని స్పష్టముగ చెప్పియున్నాడు. అట్లగుటవలన ఆనుర్యములగు లోకములు గలవు. ఆలోకములీశావాస్యములయ్య ఆనుర్యప్రబలములగుటవలన ఆనుర్యము లని వ్యవహరింపబడుచున్నవి. రావణునిహృదయమునందు రాముడు న్నను, రక్కసుడని వ్యవహరింపబడకమానడు. ఇంతకును నౌపాధికముగ పండులను కుక్కలను మొదలగు వానిని మన మెఱుంగుదుము గదా! ఆజన్మములే ఆత్మజ్ఞానవిహీనునకు కలుగుననుటలో వివ్రతివత్తి లేకమునులేదు. మరియును, ఉపాధులయందు విలసితమైన చైతన్య మాత్రలక్షణము నర్వసాధారణము. మానవచైతన్య మెట్టిదో వృక్ష చైతన్య మట్టిదియ. కాని వృక్షచైతన్యమునకును మానవచైతన్యము నకును జ్ఞానవిషయమే విశేషరూపముగ కన్పట్టుచున్నది. అట్లగుటవలన నీయుపాధులన్నియు లోకములుగ భావించి క్రమక్రమముగ నాత్మజ్ఞాన మాత్ర జన్మస్వామ్య (Right by birth) ముగల మానవోపాధియందలి చైతన్యమునకు నాత్మజ్ఞానమే ముఖ్యము. అట్టి యాత్మజ్ఞానము లేకున్న మానవాధోగతికి పోవుననుటలో తర్కనిరోధమును లేదు. కావున ఆత్మజ్ఞానము ముఖ్యము. ఆత్మజ్ఞానమనగనే ‘ఆత్మయేది? అనాత్మయేది? నిత్యమేది? అనిత్యమేది?’ అని విమర్శించుకొనుటయే, విచారించుకొనుటయే, అని కొందరు నిర్ణయింతురు. అనిర్ణయ మాత్మజ్ఞానముకాదు. అదియేయగుచో అంతయు బ్రహ్మమే. అదికాదని గ్రహించినదెల్లయు మిథ్యయే యని రెండువాక్యములను జెప్పి సుఖువుగ బ్రహ్మవిద్యోప

దేశము చేయవచ్చును. మరియును ఆత్మ యిదియని ఓకడొకనికి చెప్ప నక్కరలేదు. ఆత్మయేలేకున్న వ్యవహరించుటయేయిండదు. నాశరీరము నశించి నాయాత్మ నిత్యమైయుండిపోవును యని ఆత్మనిత్యత్వము నెరింగి సంతమాత్రమున ఆత్మజ్ఞానము కానేరదు. ఆత్మయన నేది? అనాత్మయన నేది? ఈరెండింటినంబంధమేలవచ్చెను? అనాత్మనుండి ఆత్మను వేరుపరచుట యెట్లు? వేరని నిర్ణయించుకొన్న వేరగునా? కేవలనిర్ణయముపై నాధార పడియున్నదా? మరియేదియైనను యుపాయాంతరమున్నదా యని శంకించి నిశితమైన ప్రయత్న మన్నివిధముల గావించుటయే ఆత్మజ్ఞానము. 'అహంబ్రహ్మ' అనిమాత్రము నిర్ణయించుకొన్న, తార్కికముగ బ్రహ్మ మగునని చెప్పకొన్నను 'అహమనత్' 'అహంశిలా' ఇత్యాది వాక్యము లను నిర్ణయించుకొన్న సనదాదిరూపములు నగునా? అనదాదులకు సత్త్వముండుటయెట్లు? నిర్ణయించుకొన్నను నిర్ణయింపకున్నను సత్త్వ సకే సత్త్వముగాని యనత్తునకు సత్త్వముండదు గావున కేవలనిర్ణయా ధీన మనుకొనక కేవలవిచారాధీన మనుకొనక వ్యావహారికమునను ప్రాతి భాసికమునను పారమార్థికమునను ఏకాకారతను సమన్వయించుకొను టకు యత్నించుట ఆత్మజ్ఞాన మనబడును. కావుననే మొదట యిది యంతయు సీశావాస్యమనిచెప్పి తరువాత త్యాగపూర్వకముగ సనుభ వింపుము; యెవ్వరిధనమును నాశింపకుము. బ్రతుకునంతకాలమును సత్కర్మాచరణమును గావింపుము; మున్నగు బహుళదేశముల జేయుటవలన "బ్రహ్మసత్త్వము జగత్ మిధ్య" అను యీరెంటిని విచారించుటమాత్రము ఆత్మజ్ఞానముకాదు. ఆత్మదర్శనము ఆత్మశ్రవణము ఆత్మమననము ఆత్మ ధ్యానము యీ మొలదగునవియెల్ల నుపనిషత్తులయం దుపదేశింపబడి యున్నవి. ఈ మహారోగమునకు ఈ మహామకరధ్వజము సంపూర్ణనివార కావధము అని ఎరిగినంత, రోగమెట్లు నివారణముకాదో యట్లు "బ్రహ్మ సత్త్వము జగత్తుమిధ్య" అని ఎరిగినంత మాత్రమున ఆత్మజ్ఞానమలవడదు.

కావుననే గీతలయందును “ఉపదేశ్యంతి తేజ్ఞానం తత్త్వదర్శినః” అని చెప్పబడియున్నది. జ్ఞానశబ్దమునకు అవబోధనము అన్న యర్థమే గ్రహించినచో ఈచిక్కు నాటిల్లును. జ్ఞానమనగా సంయోజక విభాజకశక్తి సర్వధా సమన్వయింపబడుట. అట్టిజ్ఞానము కలుగవలయుననియే యుపనిషత్తులు బోధించుచున్నవి. కాబట్టియే “ఔపనిషదంపురుషంపుచ్చామః” అని సంప్రదాయముగలదుగాని “ఔపనిషదంజ్ఞానం” అనిలేదు. ఆస్వరూప ముట్టిది కావుననే కేవలజ్ఞానరూపముగ చెప్పుకొనక “సత్యం జ్ఞానం అనంతం” అని వ్యాపకముగ నుండవలయునని యెంచి తైత్తిరీయమునందు వర్ణింపబడెను. ఇంతయేల వేదపరిభాషలో కొన్ని పదములయర్థము వ్యాకరణాదులచేగాక స్వతోసిర్వచనములచే స్వతఃప్రమాణములై యున్నవి. “పషట్ ఫట్ స్వాహా స్వధా” ప్రముఖశబ్దములు వేదైకగమ్యము లెట్లో జ్ఞానశబ్దముగూడ వేదవేద్యమైయుండును. వేదభాషలో చైతన్యలక్షణము నిరూపించునప్పుడు “ప్రాణము అపానము ఉదానము వ్యానము సమానము” ఇత్యాదిగ బహుళముగ ప్రయోగించుచు “ఆన” అను ఒక ధాతు భాగమును స్వీకరించియుండెను “జ్ఞః” అను శబ్దము ప్రత్యేకముగ ప్రత్య గాత్మకు ప్రయోగింపబడియుండెను. కావుననే ప్రజ్ఞానము బ్రహ్మమని మహావాక్యములందు చెప్పబడెను. ‘జ్ఞః’ అను సంజ్ఞకలవానియొక్క లక్ష్యభూత మగునది పరబ్రహ్మమే కావున నేయే ప్రబోధములవలనను సాధనముల వలనను సన్నిహితముగ సత్యంతముగ బ్రహ్మప్రాప్తి కారణమో దానికి జ్ఞాన మని పేరు. ఈసంప్రదాయము వేదభాషనుబట్టి చెప్పుకొనవలసి యుండును. కావున జ్ఞానమనగా విచారమాత్రముగాదు. విచార ప్రచారాచరణములు మూడును జ్ఞానాంగములే. అట్టిసందేహమును నివారించుటకే రెండవమంత్రమునందు కర్మలను చేయుచునుండుమని యాదేశించుచున్నది. ధ్యానోపాసనాదులును కర్మవాచ్యములే. ఇట్టివనులయందు ప్రమత్తుడగువాడు జ్ఞానహీను డనబడును. వాడే ఆత్మహత్య కావించిన

వాడు. అట్టివానికి పందిజన్మమో కుక్కజన్మమో వచ్చునని వేదపురుషుడు శాసించుచున్నాడు. ఈమంత్రమువలన ఆత్మజ్ఞానము యొక్క ప్రాశస్త్యము గ్రహింపబడును.

౪. మంత్రము

అనేజదేకంమనసో జవీయోనై నద్దేవాఅప్పువన్ పూర్వమ్ త్
తద్ధావతోఽన్యనత్యేతి తిష్ఠత్ తస్మిన్నపో మాతరిశ్వాదధాతి॥

తా॥ నైమూడుమంత్రములయందును ప్రతిజ్ఞావాక్యము ఉపదేశవాక్యము ప్రశంసావాక్యము ప్రత్యవాయ వాక్యములను చెప్పి వేదపురుషుడు డగుటఁబట్టి ఆ మహాదివ్యరసానుభూతినుండి విడివడుట కష్టముగావున రసలోలుపుడై శత్రునమయస్వరూపమును నిరూపించుచున్నాడు. ఇందలివాక్యములు చాల వింతగనుండును. “(1) అనేజత్ (2) ఏకమ్ (3) మనసః జవీయః (4) నదేవాః ఏనత్ అప్పువన్ (5) పూర్వం అర్నత్ (6) తద్ధావతః అన్యన్ అత్యేతి (7) తిష్ఠత్ (8) తస్మిన్ అసః మాతరిశ్వాదధాతి.” ఈ ఎనిమిది వాక్యములును తత్త్వనిరూపకములై యున్నవి. ఉపనిషదారంభమునందు ఈశః అని పుంస్త్యము వివక్షింపబడి ఈమంత్రమునందు లింగవ్యత్యయముతో వర్ణించుటవలన సన్యోసన్యసంబంధము లేదనుకొనగూడదు. లింగవ్యత్యయ మార్షమని సంప్రదాయము. ఆతత్త్వము అనేజత్తు అసగా అచంచలము, అచంచలమని చెప్పుటవలన లోకముననేది యాశ్రయించినను చంచలమని యందరయనుభవములో నున్నది. కాని యిదిమాత్రమాశ్రయింపబడిన నెన్నడును చలించునదికాదు. గీతలయందును స్వల్పమైనను

మహాభయమునుండి రక్షించునని చెప్పియున్నాడు. ఏది తెలియబడిన
మరిసందేహముండదో ఏ ఏకవిజ్ఞానమువలన సర్వవిజ్ఞానము సంభవమో
యా దివ్యతత్త్వ మచంచలమైయున్నదని తన్నిత్యస్వరూపమును వర్ణిం
చెను. మహాపర్వతాదులు అచంచలములైన ట్లనుభవింపబడుచున్నవి.
అట్టి యచాంచల్యముగాక ఏకమైన, యచాంచల్యమని పునర్విశేషణ
ముచే విశేషించి చెప్పుచున్నాడు. ఇందలి ఏకశబ్దము కైవల్యమై
పూర్ణమై అఖండమై యుండునది. ఏది స్వగత సజాతీయ విజాతీయ
రూపభేద రహితమో అది ఏకమని పిలువబడును. అట్టి ఏకవిజ్ఞానము
వలన సర్వవిజ్ఞానముకలుగుటయే యిందలి విశేషము. ఏన్నతుండమును
బట్టి ఏన్నతోకనుబట్టి తుండమే ఏనుగుతోకయే ఏనుగు యని చెప్పు
కొనెడిరీతిగాక యాజ్ఞానము యెంతమాత్రమైనను అఖండమై యొప్పును.
ఖండముగ గ్రహింపబడుటకు పీలులేనిజ్ఞానము. అట్లేయగుచోనిక
మనస్సునకు సరిగ మననయోగ్య మగునదికాదేమోఅను సందే
హము నివారించుటకు “మనస్సుకంటె వేగముగలది” అని వర్ణించెను.
“యతోవాచః నివర్తంతే అప్రాప్యమనసానహ” అని చెప్పబడిన
రూపమున తత్తత్త్వమున్నది. కాని ఆ తత్త్వము కేవలనూనసి
కము కేవలవాచోవిధేయము అని యనుకొనుట తప్పు. మనస్సు ఎంత
వరకు గ్రహింపగలుగునో అంతవరకునుండి తదతిశయరూపముననుండునని
చెప్పుటయే ఇక్కడ ప్రధానముగాని మననము చేయబడునది కాదని
యనుట ప్రధానముకాదు. “యస్మిన్సామనుతే తన్నబ్రహ్మ” అని
లేదా అని యందుకేమో ఈశ్రుతికి తాత్పర్యము మంతవ్యత్వము
గాదని చెప్పుటగాదు. మంతవ్యత్వము గాదనుటయే తాత్పర్య
మగునెడల “మంతవ్యః” అని ‘తవ్య’ వ్రత్యయముతో వేరొకచో
నుపదేశింపడు. మంతవ్యత్వ మున్నను మంతవ్యాతిశయరూపము
నిరూపించుటయే తాత్పర్యము. ఇట్లు తాత్పర్యము. చెప్పుకొనకున్న పరి

చేబ్బడక పరిచేబ్బడ్యూపదోషము వచ్చును. కావున మనసునకు మించి
 నదియై యున్నది. దీనిని దేవతలును పొందలేదని విశేషించి చెప్పు
 చున్నది. దేవతబ్రహ్మమునకు సాత్త్వికప్రవృత్తియని యర్థముచెప్పటయో
 జ్ఞానేంద్రియములని యర్థము చెప్పటయో పొసగియుండినను. 'దేవాః'
 అని దేవతబ్రహ్మ యుండుటంబట్టి దేవతలే యనుకొన్నను నష్టములేదు.
 శిష్యునకు బ్రహ్మానిదేవతలు తత్త్వత్వ గ్రహణమున నమర్థలేమో
 యని సందేహించి తత్త్వలోకములను సాధించుటకు నేవియో యదృష్ట
 ఫలకములగు కర్మ, నాచరించుచు జ్ఞానవిషయమును తృణీకరించి
 జ్ఞానోపదేష్టలగు తత్త్వదర్శుల నాశ్రయించక గురువులయెడల జూపవలసిన
 సర్వాధికభావము నలవరచుకొనక పాడగునేమోయని ఆదేవతలుగూడ
 ఆతత్త్వమును నెరుంగజాలరునుమాయని ఉపదేశించెను. "దేవోనజాతి
 కుతోమనుష్యః" అనెడు కైముతికన్యాయ్యమిటబట్టదు. తత్త్వమెరుంగు
 టలో మానవులును దేవతలును నమానులేనుమా! అని సామ్యము
 కొరకు చెప్పియున్నాడు. ఇట్టిసామ్యము చెప్పిననే మానవలోకమునందే
 జ్ఞానపిసాసయుదయించి తత్త్వదర్శిని జేరగలడు. కావుననే "ఇహచే
 దవేదీత్ మహతీవిసప్తిః" యని శ్రుతిఘోషించుచున్నది. ఈజన్మముననే
 తత్త్వజ్ఞుడు గావలయునని చెప్పుచున్నది. 'ప్రేత్యఅభిగచ్ఛంతి' అని
 యనుటవలన ప్రేతభావపూర్వముననే తత్త్వనుప్రీతుడుగావలయును అని
 యర్థవాదమున బోధించుటకే దీనినిదేవతలు పొందజాలరుయని చెప్పి
 యుండెను. ఈతత్త్వము తెలియబడినతరువాత నుండునదియు తెలియ
 బడకమున్ను లేనిదనియు సందేహించునేమోయని సుదృఢముగ
 తెలియబడినను తెలియబడకున్నను, తెలియబడదగినదని వేరొక
 వాక్యమును ప్రారంభించెను. "పూర్వమేయన్నది." అన్ని యుపనిషత్తు
 లును "పూర్వము నత్యేయన్నది. ఉన్నదొక్కనత్యే" అని ముక్త
 కంఠమున చెప్పుచున్నవి. పూర్వపరము లనెడు కాలవిభాగము

ప్రధానముగాదు. సద్రూపముయొక్క నిత్యత్వబోధమే ప్రధానము. భూగర్భమున నువర్ణఖనియొకడు కనుగొనెననుకొనుడు. కనుగొనిన తరువాతనే గనియొక్క యునికి సంభవించెననుటతప్పగాదా! భూమికి ఆకర్షణశక్తిగలదు అని కనుగొనినతరువాతనే ఆకర్షణశక్తి కలిగి యుండెననుటతప్పగాదా! అట్లే ఆనత్తత్త్వము యెప్పుడునుండునదే. అట్లగుటవలన వెనుకలేదుకాబోలు ముందున్నదికాబోలు నని దేశకాలాదికృతభేదజ్ఞానము నాశ్రయించి యన్వేషించువారి కందరకును అందరానిదియై బహుదూరమైన ట్లుండును. అని వేరొకవాక్యము నుపదేశించుచున్నాడు. ఈవాక్యమువలన యెవరు వెనుకపెన్నాడుదురో కాశిలోనున్నదో, గయలోనున్నదో కేదారంబుననున్నదో, గుహలలోనున్నదో, అడవులలోనున్నదో అని యనుకొనుచు అటునిటు తిరుగాడెడువారికి అందరానిదని స్పష్టపరచుచున్నాడు. అట్లగుటవలన ఏదేశముననైన ఏక్షణముననైన తత్తత్త్వ మవగాహనమగు నని యభయమిచ్చుచున్నాడు. “ఈగ్రామములోనున్నయది పొసగదు, ఈవృత్తిలోనున్న ఇదికుదురదు. ఈదేహముతో ఇది సంభవముగాదు అని అలనులై మందులై ఆత్మజ్ఞానదూరులుకాకుడు” అని హెచ్చరించుచున్నది. అట్లే దూరదూరమైపోవునా లేక ఎక్కడ నైనను సిద్ధమగునాయనుడానిని స్పష్టముగ “తత్ తిష్ఠత్ అస్తి” అని ఆతత్త్వమెప్పుడును ఒక్కలాగు నిలిచియుండునది అని బోధించెను. కావుననే దానియందే ఆయధిష్ఠానమునందే సర్వప్రతిష్ఠయుగలదని దానియందు నీరు గాలి నిలిచియున్నదని కడవటివాక్యమును చెప్పుచున్నాడు. ఇందువయోగింపబడిన నీరో గాలియో సకలభూతముల కుపలక్షణముగ గ్రహించి మిగిలిన దానిని పారిభాషికముగ అర్థమును జేసికొనవలయును. నీరు కర్మవాచకమని వేదసంప్రదాయజ్ఞులు నిర్వచించుటచే కర్మలు కర్మఫలభూతములు ఎల్లదియు ఆయధిష్ఠానమునందే ప్రతిష్ఠింపబడినవని యుప

సంహరించుచున్నాడు. అట్లు పనంహరించుట వలన కర్మలయొక్క సత్త్వస్వరూపము బ్రహ్మధానమై యుండుటవలన దార్మికముగ గూడ బ్రహ్మగ్నముగ గర్మములను గావించవలయునుననెడి బోధము వున రూద్రబ్రహ్మముగ చూచున్నది. గీతలచుంచును “కర్మబ్రహ్మోద్భవంబిద్ధి” ఇత్యాదిగ వర్ణింపబడెను. ఇంతయేల అన్నిటికంటె తత్త్వజ్ఞానప్రయత్నముతో మో నుగమము నుఖము సూచపాదములని ప్రశంసించెను.

౫. మంత్రము

తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తద్వన్తికే తదంతరస్య
సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్యబాహ్యతః॥

తా॥ పూర్వమంత్రమునందు జెప్పబడిన లక్షణము లత్యంతై కాంతికములు అని యనుకొనరాదని తద్విలక్షణముగ ఈమంత్రము నందు సర్వచించుచున్నాడు. ఇదియే ఇందలి విశేషము. తార్కికులు ఒక వస్తువున కొకధర్మమే యుండవలయునని నియమించు కొన్నను ఆవాత్వైదగ్గీనియమములకు లొంగనిదని ఇందు వర్ణించుచున్నాడు. ఆ పరమతత్త్వ మిదమిత్థమని నిరూపింప దలచుట ‘దీర్ఘదబిర్ధయుద్ధ’మే.

“To define God is to defy Him—”

అయినను శాఖాచంద్ర న్యాయ్యమున చెప్పట పరిపాటి. ఆ తత్త్వము చలకమును అచలకమును నైయున్నది. కేవలాచంపలమే యన్నచో స్థాణుప్రాయమనెడి భౌతికలుగును. కాబట్టి చలనాచలనంబు లెల్ల తన్నిహితములని లక్షణాంతరములం జూపుచున్నాడు. దూరమున

నుండునదియు అత్యంత సమీపముననుండునదియు యొకటి యొకటి
 లక్షణము నిరూపించు చున్నాడు. ఎట్ట ఎదుటను లోలోపలను అత్యంత
 సమీపమునను బహుమూలమునను ఉండగలుగు విలక్షణ భర్తృవలతయు
 ఆ తత్త్వముని చెప్పుచున్నాడు. అట్లు చెప్పుటవలన దేశకాలాని క్షణ
 భేదముల వలన కలిగిన రాగద్వేషాదులకు ప్రవృత్తి సుభరించును. ఒక
 దడవికపోయి తపస్సుగావించి చిరకాలముండె ననుకొనును. అడవికి
 బోయెనుగావున అది యుండనేరదని నిర్ణయించుకొనరాదు. కూచన్ధ
 ముండాకమువలె వేరొకడు ఒక్కచోటనే యుంచెననుకొనును. కొండల
 బెండలం బట్టి గుహలకుంబోయి కష్టించలేదు గావున నాజా తత్త్వమును
 గ్రహించలేదని యనదగదు. గ్రహించునా డెట్టులైన గ్రహించును. మఱి
 యును తనవారు తన్ననునరించువారు గ్రహించిరినియు పెరవారు తన్ను
 ప్రతికూలించువారు గ్రహించలేదనియు అనుకొనుటతప్ప. తనవాడైన
 పెరవాడైనా అనుకూలుడైనా ప్రతికూలుడైనా గ్రహించుట శన
 కాశము గలవాడేయగును. కొందరకు కాలభేదమునంగాని ఎట్టము.
 కొందరకు దేశభేదమునంగాని గిట్టదు. ఇట్లే వేవియో బాహిరభేదము
 లున్నవని నంగీచింపనక్కరలేదు. ఆ తత్త్వముయొక్క సర్వవ్యాపక
 రూపము దుర్నిరూపమై యుండునని లోపల వెలుపల భూతముల
 యందు కాలమునందు దిక్కులయందు భావమునందు అభావమునందు
 నన్నింటను నొక్కరీతి యుండగలిగిన దిది యొక్కటే యని చెప్పి
 తత్సాధనారూపమును చెప్పుటకు ప్రారంభించుచున్నాడు.

౬. మంత్రము

యస్తు సర్వాణి భూతాని ఆత్మన్యేవానుపశ్యతి
సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో న విజుగుప్సతే॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు ముఖ్యముగా వాక్యము 'సవిజుగుప్సతే' అనునది. ఏవిషయమును జుగుప్సకరముగ భావించక కేవలాత్మ విలాస మని వివేకించు దివ్యోపాసకుడు పరమాత్మ తత్త్వాను సంధాతడై యెప్పుడు నుండును. వేయేల క్షయచూతస్థానమైన సృజాన వాటికయందును తాండవక్రీడా విశేషములను గావించు పౌగాణిక నటరాజోద్దేశము సంపూర్ణముగ అభ్యుదయ సూచకమై యుండవలయును కావుననే ప్రపంచమునందలి సకలసస్తుజాలమునందును, ఎల్ల భూతములయందును సకలభావనములయందును భాగవత దివ్యస్వరూపాను సంధానము కావించుచో ద్వేష్యమనియు ప్రియమనియు సహ్యమనియు విషహ్యమనియు అనెడు యీద్వంద్వభావములకు లోనుగాక అదియంతయును ఆశ్చ్యవిలాసమేయని యెరుంగును. అట్లుగునాడు తనకు శోక కారణము కానరాక జనసమరణరూపములు నుఖగుఃఖగులు మొదలగు ద్వంద్వములన్నియును క్రిడాసమయమునందలి పాదవిన్యాసములవంటివేమని నిశ్చయించి వానివలనకలిగిడి సంక్షోభములను దూరము కానించుకొనగలడు. సకలభూతములును ఆశ్చ్యయందున్నవి. అనెడు వాక్యమునకు ఎల్లదియును ఆత్మీయమేయను మహానిషయము బోధించుచున్నాడు. అట్లుగుటవలన భూతదయ మైత్రి కరుణ మున్నగు దైవీగుణసంపద హేచ్ఛుటయేగాక సత్యముగ సర్వత్ర ఆశ్చ్యసాక్షాత్కార మనుభవింపగలడు. అనేకము అనివ్యవహరించుచున్న భావనయందు

నిజముగ ఏకత్వమే యున్నదని గ్రహించబడును. ఒకటి యున్ననునాతన్నను ఆరెండింటను గలిగిన గణనాయాపాధారము ఏకస్వరూపమే. ఒకటి ఒకటి యయ్యెను నూఱునూఱొకట్లయ్యెను కదా ! కనుక భూతము అనునది భావమే. భావముకాని భూతములేదు. భావము భావనారూపము. భావనము ఆశ్చర్యము. ఆశ్చర్యలేకున్న భావము భావనము భూతము అనునదేదియునుండదు. అట్లుగుటచే ఎల్లదీనియు ఆశ్చర్యము దధిష్ఠింపబడియున్నది. మరియును సకలభూతముల యందును అత్మనే చూడవలయును అని యనుటవలన భూతములయందు వాత్సల్యమున్నదని ఆశ్చర్య భూతములయొక్క అన్యోన్య వివాభావ సంబంధమును శిష్యహృదయమునకు నచ్చునట్లు బోధార్థము స్వీకరింపబడిన ద్వైతమేగాని నిజముగ ఆత్మైక్య విలాసముని న్యాయమని నిశ్చయించు కొనవలయును. ఈ యభిప్రాయమునే గీతల యందును చెప్పియున్నారు. “ఆత్మరతి ఆశ్మశృప్తి ఆత్మశ్రేవాత్మనా తుష్టః ఆత్మ శ్రీప్రశ్నమాననః” అని నిశ్శతృప్తిని ఆత్మైక్యత్వదృశ్య సముపం దున్నదని చెప్పియున్నారు. ఇంతకును యీయంత్రము మొదటి మంత్రములోని “మాగృధః కన్యస్నిద్ధః” అనువాక్యమునకు వ్యాఖ్యాన ప్రాయముగ నుండవలయునని చెప్పబడెను. ఆశ అనూయ మొదలగు నానావస్తు జాతములయందలి అన్యోన్య సంక్షోభ మూలకారణమైన దుర్భావత్యాగము సుదృఢముగ నుపదేశించుచున్నది. దీనినిబట్టి “దేవు డెక్కడనులేడు ; నీలోనున్నాడు” అని గుప్తనిర్ణయమును చేసికొనక నీయందును నాయందును స్థావరములయందును జంగమముల యందును అన్నింటికి అన్నియై అన్నింటిని మించి అతాకితమైన ఏకస్వరూపమున దేవుడున్నాడు” అని నిశ్చయించుకొనవలెను. కావుననే “ఈశావాస్య మిదగ్ం సర్వం” అని స్పష్టముగ సర్వము భాగంతరూపమని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాడు. మరియును గీతలయందు “భూత కృత్ సచ భూతస్థః” అని నొక్కిచెప్పెను. భూతములయందుండు వాడనుకాను, భూతములను

భరించునాక పని చానియ్యదు. ఈ నిర్ణయమొరుంగుటవలన నాయందు చేష్టలున్నాడనడి సద్భావములోని నిగూఢమైన ఆ సద్భావదురహంకార దురభిమానములు త్యాగములని చక్కగ ధ్వనింపజేయుచున్నాడు. మరియును, మానవనేవయే మాధవనేవయనుచు, భూతదయాగో స్వస్థాకార్యునుచు, ఆభాననైతిక నూత్రముల నల్లుకొని ఆ యుటలతో తగుకొనుట కంటె ఆ భాగవత దివ్యస్వరూపమును అనుసంధానించెడు దివ్యసాధనమును మానవనేవ భూతదయా విలక్షణమైనదానిని అవలంబింపవలసి యుండుట నెరుంగ వలయును. నీతికి హితముగ నున్నదని కొన్ని నిర్ణయములు పామర రంజకములుగ నుండునప్పుడు గాని పరమార్థములు గావు. నీతిమంతులై బుద్ధియోగ సంపన్నులై సంచరింప వలయును. ఒక్క మానవమే మాధవము కాదుగదా! మానవము పాశవము జాంతవము పార్థివము అపార్థివము దృశ్యము అదృశ్యము సర్వము మాధవమని జ్ఞప్తియింపిడు కొనుడు. తత్కాలనీతులను బాటింపవలదని చెప్పలేదు. అదియే పరమ సాధన మనడి వికాంతికదుర్వాదమును దూరీకరింపవలయును. ప్రవృత్తి యందునివృత్తియు, నివృత్తియందు ప్రవృత్తియు చక్కగ నన్వయించు కొనవలయును. నేను భూతములయందులేను అని చెప్పబడిన వాక్యము నకు నేను భూతమాత్ర పరిచ్ఛిన్నుడనుగాను అని యర్థము. ఇట్లుసన్యసిండుటవలన జిజ్ఞాసువునకు ప్రపంచమునం దనూయపుట్టక ప్రపంచమిల్ల భగవద్దివ్యాలయమై యీ ప్రపంచజీవయాత్ర భగవద్దివ్యయాత్రగా మారగలదు. ఇట్టి మోహోజ్జమునకు సాధనము పరికరములు అధికారి మొదలగునిషయములు ముందుచెప్పుచున్నాడు. అయినను ఆత్మాను దర్శనము అత్మభూతాస్వయము ఈరెండింటి నుపన్యసిండుటవలననే సాధనాదులు గ్రహింపబడుచున్నవి. ఆత్మ దర్శింపబడవలయును, నిరబడ భాగము ; మననముచేయబడవలయు ; క్ష్యానింపబడవలయునని దృష్టముగ

ఏకాధోరణిని ఉపదేశించిన దర్శన శ్రవణ మనన ధ్యానాదులు మాఖ్యసాధనములు. వానిని విడువరాదు. ఈమంత్రము సమూహమున ఆత్మజ్ఞానమున ప్రవృత్తియు జగుప్సాకారణమునందు నివృత్తియు బోధించుచున్నది. అట్లు బోధించుటవలన ప్రపంచవ్యవహార నిర్వహణమునకు అవలంబింప బడవలసిన యే సస్వప్తియును ఆత్మదర్శనమున అడ్డంకికారాదని అభయమిచ్చుచున్నాడు. గృహస్థుడై ఆయుర్విత్కలతో అపత్నీంపదలతో అణగి మణిగి పెనగి బాధపడుటకంటె నుఖముగయొక్కడై “సన్యాసి”యై యుండవలయుననుకొనడి నెఱ్ఱితనము విడువవలయును. సంసారికినైనను సన్యాసికినైనను ఏప్రవృత్తియందున్నను ఏవయసునందున్నను శ్రీయైనను పురుషుడైనను యే షడ్భాగము ధర్మములయందున్నను యే దేశములయందున్నను ధార్మికమైన జీవయాత్ర నడిపించుకొనుచు బుద్ధియోగ సంపన్నుడగువాడు సర్వదా ఆత్మసాక్షాత్కారానుభవము కలవాడే యగును.

2. మంత్రము

యస్మిన్ నర్వాణీభూతాని ఆత్మైవాభూద్విజానతః

తత్రకో మోహః కళోకః ఏకత్వమనుపశ్యతః॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు ఏకత్వానుదర్శనము ముఖ్యముగ నుపన్యసింపబడెను. ఆఏకము సత్యమైసర్వమై బ్రహ్మమై భాగవత్మై యుండునది యగుటవలన జగుప్సాకారణము కారాదని మున్నే యుపదేశించెను. ఈఏకత్వానుదర్శన మాధారముగ తేసికొని యంతయు ససత్యము ఏకమే సత్యము అని అద్వైతము బోధించుకొనుచున్నాడు. అద్వైతవత్

మార్గము బ్రహ్మసత్త్వము జగత్తునిధ్య అను యీరెండు వాక్యములతో
 ఇముడిదు. ఇముడి నేరదు. కావుననే బ్రహ్మనిధ్య బహుశక్త్యనుని వాడుక
 గలదు సకలభూతములయందును ఆత్మదర్శనము కానించుటవలన జ్ఞానికి
 ఆత్మయే ప్రకాశించును. ఆ ఆత్మయొక్క స్వరూపము నిత్యమందరము
 జ్ఞానము సత్త్వము అంతయు ఆత్మమను అట్లుందునప్పుడు శోకము,
 మోహము దుఃఖము సుఖము యీ దుండలగు ద్వంద్వభావనముల కవ
 కాశము లేకుండును. ద్వంద్వమూత్రభావనారాహిత్యమునకై అత్యై
 కత్వప్రకాశనమునకై ముందుగా మారఁబడినట్లు. సకలభూతములు
 ఆత్మయగును అట్లేరిగిన వానికి శోకములేదు, మోహములేదు. ఆత్మయే
 విశదావభాసము యుండును. అని స్పష్టముగ ముపదేశించుచున్నది.
 సాంఖ్యది శాస్త్రములయందు యీనివ చము వివేకించునెడల
 సర్వము దుఃఖమయ్యు అని నిర్వచించిరి. దుఃఖమయ మని,
 యుపదేశించి నిత్యదుఃఖతునిగ జేయుట కంటె బ్రహ్మమయ మని
 ఆత్మమయ మని, బ్రహ్మమే యని, ఆత్మయే యని యుపదేశించి
 నిత్యబ్రహ్మనందానభవ సదునిగ జేయుట శ్రేయముగదా. అప్పు
 డుపాసకడు శిష్యునపు ఆచుగుత్తుపు ఆచూఢుప అగువా రందరును
 ప్రపంచమునందే వ్రప్పత్తియందే యుండి జయాపజయములను లాభా
 లాభములను మున్నగువానిని లక్ష్యపక, సంభవముగుండెల్లి భగవ
 ద్విలాస సత్త్వత్కారముని నోననుభవించుచు వర్తింప నేర్పు గలిగి
 యుందురు. అట్టివారిని శోక మోహములు బంధింప నేరవు ఒకదాని
 నాశము వేరొకదాని ప్రకాశమే యనెను యీనాశప్రకాశస్వనహారము
 సర్వప్రకాశముగ నెరుంగ జాలుట ఆత్మజ్ఞాన సకమరహస్యము.
 గీతలయందదియే 'గతానూనగతానూంశ్చ నానుశోచ తిపండితా'
 అని శోక గాహిత్య ముపదేశింపబడెను 'శుద్ధిశోకనూత్ననిత్' అని.
 శ్రుతియును ప్రతిపాదించుచున్నది, కాని యిన్నింటికిని యోగయుక్తా

త్తుడై యుండవలయునని గీతాతాత్పర్యము. ఆ తాత్పర్యమునకు మూలభూతమైన యీమంత్రము ఆ ఆత్మనందముయొగమునే యుపదేశించుచున్నది. ఆత్మనందమునను బుద్ధియొగవరచువలయు కావున బుద్ధియొగియై ఆత్మదర్శనము కానింపవలయును. 'అక్కడ కు డలేదు' అని ఒక కుండయొక్క అభిప్రాయము నిరూపించుకొన్నను కుండయొక్క భావము కుమ్మరియందు నుపశిష్టితమై యుండునని కుండలేమికి శోకింపని కమ్మరివలె భూతాభావమునకు శోకింపక భూతేశ్వరాధనమునకు సిద్ధుడైయుండవలయును ఆత్మదర్శనమే భూతార్పణము. కాట్టియే బుద్ధియొగమూల భూతములైన మంత్రములును, ఆంధ్రములుగానుండు 'సవర్ణగాత్' అను మంత్రము బుద్ధియొగమును కలుగజేయునట్లుగా ఆరంభింపబడుచున్నది.

౮. మంత్రము

సవర్ణగా చ్యుతమకాయమనణ మస్మినిరగోం శుద్ధ
మపాపవిద్రమ్ కచిర్మనీషీ పరిభూ స్వయంభూత్యా
ధాతధ్మతోఽఘాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్య స్సమాభ్యః॥

తా॥ ఈమంత్రము సూక్ష్మప్రాయముగ రచింపబడెను. కావుననే లింగభేదమాలతో వాక్యములున్నది. 'సః సర్వగాత్' అని యొక వాక్యము. అతడు సర్వమును వ్యాపించు అనిర్భూతము. అతడననందు అని శకింపకుండుటకై ప్రథమ మంత్రమునందలి సాక్షాత్సాక్ష్యమును గ్రహించి అన్యమునుకొనవలయును. అభగవంతుడు ఏళత్పూర్వ మంత్రమునందు ఆత్మదర్శనము వర్ణింపబడెగావున సః అనగా ఆ ఆత్మలని ఏల

చెప్పగూడదు అని కొందరందురు. ఆత్మబోధమువేరు, ఆత్మవద్బోధమువేరు. ఆత్మబోధము కాకున్న ఆత్మవద్బోధముకాదు. కావున ఆత్మను నిరూపించి ఆత్మవద్బోధము నుపదేశించుచున్నాడు. ఇదియే సంప్రదాయార్థము. కావుననే బ్రహ్మనూత్రములయందు ప్రారంభమున బ్రహ్మజిజ్ఞాసాలని యున్నది. ఆత్మజిజ్ఞాసాలని ఏల నూత్రింపలేదు ఆలోచింపుడు. గీతలయందును 'జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమతమ్' అని చెప్పియున్నాడు. అనగా ఆత్మనంతము భగవంతుడని యర్థము. కావుననే భగవత్సాక్షాత్కారమున కాత్మ సాధనభూతమై యున్నది అందుచేతనే యీ యుపనిషత్ప్రారంభమున ఈశానాస్వమిని యుపదేశింపబడియున్నది. అశబ్ద గీతలయందు పురుషోత్తము డని వర్ణింపబడియుండెను. సః అను దానికి 'పరమాత్మ' అని అర్థమేల చెప్పరాదు అని యందుకేమో! అట్లును చెప్పరాదు. పరమాత్మవంతుడే గాని పరమాత్మమాత్రము గాదు. అనుభూయమానమైన జీవాత్మలక్షణముల నెన్నింటిని నిరసించుకొన్నను కేవల భగవద్రూప మిదమిత్థ మని సుఖావగాహనము కాదు. కావున ప్రత్యేకముగ పురుషోత్తముడు అని గ్రహింపవలసి వచ్చెను. కావుననే వేదముల యందును "ఆయతనవంతుడు ఆత్మవంతుడు" ఇత్యాదిగ మతు బంత శబ్దము లుపయోగింపబడెను. వ్యవహారలోకమునందును ధర్మము లనియు గుణము లనియు శక్తు లనియు యీ మొదలగు సర్వ పారిభాషికజ్ఞానశక్తి ఆభగవంతునియందే యుండుటవలన సః అనగా ఆ పురుషోత్తముడే ఆ ఈశుడే అని చెప్పవలసివచ్చును - అది పరమాత్మయు పరమాత్మనంతమునగును అట్టివాడు సర్వవ్యాపకుడు అని సర్వవ్యాపకత్వము తనయందున్న యులోకికశక్తి యని యుపనిషత్తువదేశించుచున్నది. ఆత్మయొక్క వ్యాపకత్వము సమ్యుతింపదగినదిగ గన్పట్టునుగాని పురుషునియొక్క సర్వవ్యాపకత్వము సమ్యుతింపదగినదిగ గన్పట్టదు. కావుననే ప్రత్యేకముగ

పురుషోత్తముని సర్వవ్యాపకతా శక్తి మత్యము ఉపదేశించు చున్నది. దేవదత్తుడు సర్వవ్యాపకుడు అన్నప్పుడు నిజముగ ఏకకాలమునందు సర్వవ్యాపకత్వము దేవదత్తున కసంభవమెట్లుగనో అట్లే పురుషోత్తమున కసంభవమేమో అని యనుకొనరా దని నిషేధించి ఉపదేశించు చున్నది. ఆ యుత్తమ పురుషుని సందర్శనము విధియమాన మగుటబట్టి రెండవవాక్యము ప్రారంభింపబడుచున్నది. శుక్రమును, అకాయమును, అవ్రణమును, అస్నావిరమును, శుద్ధమును, అపాపవిద్ధమును అగును అనివాక్యము. ఇందలి శుక్రాదిశబ్దములు విశేషణములై విశేష్యమగు దానిని దేనినో పరామర్శించుచున్నట్లు బోధమగుచున్నది. ఆ విశేష్యము పూర్వవాక్యము నందలి 'సః' అను శబ్దమే అని యందురు కాని యాలోచింప నట్టిదికాదని తోచుచున్నది. ఈ విశేషణములలో 'అకాయము, అవ్రణము, అస్నావిరము' అనెను శబ్దములు దేవామును పరామర్శించి పరిహరించు చున్నట్లున్నవి. మరియును పూర్వోత్తర వాక్యములు విశేషణ విశేష్యములుగ గ్రహింతమన్న లింగవ్యత్యాసము గలదని వ్యాఖ్యాత లంద రొప్పుకొనిరి. ఆ వ్యత్యాసము ఛాందసముని సమాధానపరచుకొనిరి. గతిలేనప్పు డా సమాధానమే స్వీకరింపదగును. కాని వేరొకదారి కానవచ్చునప్పుడు ఛాందసత్వసమాధానము స్వీకరింప నక్కరలేదు. ఈ యుపనిషత్తునందే వేరొకచో తత్తేరూపం కళ్యాణ తమం అని వర్ణింపబడియున్నది. ఆ కళ్యాణతమరూప నిరూపణమే యావాక్యమున కుద్దేశము. అట్లుగనప్పుడు చక్కగ నవ్వయింపనచ్చును. అది శుక్రము అనగా కోటిసూర్య సమప్రభమై యుండునది. ఉపాసకుల యనుభవమునందును ధ్యానయోగాస్థితుడై ప్రారంభమున ఆ దివ్యతేజమునే దర్శించుట గలదు. ఆ దివ్యతేజోఘనరూపమే నీలలోహితమై సుందరమై యుండును. ఈ రూపమేల ప్రపక్తమయ్యెనని యందులేని వినుడు: ధ్యానముచేయునప్పుడు దర్శనయోగ్యత కలదా? అనెడు

శంకను నివారించవలయునుగదా! ఆత్మకును బ్రహ్మమునకును సాక్షాత్కార ముండదు. ఆత్మ సాక్షాత్కారము బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము అని సమాసపదముల యోజనమే యుండును, సంయోజన ముండదు. కావుననే ఆ సమాసములు మధ్యమ పదలోపి సమాసములుగ మాత్రము గ్రహింపవలెను. ఆత్మసాక్షాత్కార మనగా ఆత్మరూప సాక్షాత్కారమని యర్థము. అట్లే బ్రహ్మసాక్షాత్కార మనునప్పుడును. కాబట్టి ధ్యాత యుండునెడల ధ్యానము విధియమాన మగునెడల, ధ్యాత్వ ధ్యాన ధ్యేయ సమైక్యమగు రూప మొకదానిని నావనిషదమగు దానిని వేదపుగుఱు దువదేశించుచున్నాడు. ఆ రూప మారంభమున ధ్యాతకు తేజోరూపమైయుండును. అనంతరము కాయరూపమైయుండును. ఇందలి కాయ శబ్దము సార్థకము. దేహము, శరీరము మున్నగు శబ్దముల వంటి శబ్దముకాదు. ప్రకాశసార్థక ధాతుజన్యమైన కాయశబ్దము సార్థకము. అయినను ఆకాయము బంధము కానిదగుటబట్టి అకాయమని నిషేధించుచున్నాడు. అట్టినిషేధమే కాకున్న అకాయ మనుటనలననే అప్రణాస్నావిరాదులు చెప్పబడినవియైయుండ మరల అప్రణాస్నావిరాదుల నుపయోగింపనేల. కాయమును చెప్పి కాయగత ప్రాకృత లక్షణములను నిరసించి అప్రాకృతకాయ స్వరూపమును నిరూపించుచున్నాడు. అప్పుడే అప్రణాది విశేషణములు శక్తిమంతము లగును. కావున అకాయమనగా కాయవర్జితమై అకాయమగుననియర్థము చెప్పితిరవలయును. కాయవంత మనగా తత్కాల దర్శనీయ తేజోమయ కాయవంతమనియు అకాయమనగా కాయదర్శన సంజాతౌపాధిక వాననారహిత మనియు అర్థమును చెప్పుకొనవలయును. అట్లుచెప్పుకొనకున్న ధ్యేయములేనిదగును. ధ్యేయములేనిదై ధ్యానము లేనిదగును. జ్ఞేయమునకు జ్ఞానమెట్లుముఖ్యమో ధ్యేయమునకు ధ్యాన ముట్లుముఖ్యము. జ్ఞేయమే ధ్యేయము, ధ్యేయమే జ్ఞేయము. ఈ ధ్యేయ

రూపప్రశంస ఉపనిషత్తున కుద్దేశమే కానియెడల రూపవర్ణన మప్రసక్తమైయుండును. గీతలయందును “తత్త్వేంద్రప్రస్థం జ్ఞాతుంప్రవేష్టుం” అని యుండుటంబట్టి రూపదర్శనమొక సాధనాంగమని నిర్ణయింపవలయును ‘అప్రణ’ మను రెండవవిశేషణముచే ధ్యానకాలదృష్టకాయము ప్రణాది రోగాన్వదము కానిదనియు ప్రాకృతదేహములయట్లు స్థూలసూక్ష్మ కారణవాసనాక్రమ బంధములేనిదనియు బోధమగుచున్నది. ఈ ప్రణ శబ్దమువలన కాయబహిర్లక్షణములు గ్రహింపబడును. అట్లే కాయాంతర్లక్షణములుగూడ సమన్వయించుటకు ‘అస్మావిరం’ అను విశేషణమువయోగించెను. స్నాయువు నరములు కండరములు జీర్ణశోళాదులు నయోగసంబంధవాసనలు గలిగెడు ప్రాకృతదేహమువంటిది కాదని నిరూపించుటకై ‘అస్మావిర’ మని యుపయోగించెను. ‘శుద్ధమ్’ అని ప్రత్యేకముగ పుణ్యమయత్వమును చెప్పుచున్నాడు. ధ్యాన కాలదృష్టమైన కాయవత్త్వము “భస్మాంతమిదగ్శరీరం” అనునట్లు భిన్నవర్ణవసాయిగాక ధ్యానకాలావగాహియై ఆకాయము అంతర్ధానాంతమై యుండును. కావుననే జాత్యాయుర్భౌగ లక్షణానుభవమునకై యేర్పడిన దేహమువంటి దేహముకాదని తెలుపుటకు శుద్ధమని విశేషణమువయోగించెను. ప్రాకృతదేహములు శుద్ధములుగ నుండనేరవు. ఈ శుద్ధశబ్దమునకు స్వచ్ఛమనియు, మచ్ఛమసిలేక యున్నదనియు ననెడు సాధారణార్థము గ్రహింతురేమోయని ‘అపాపవిద్ధమ్’ అను వేరొక విశేషణమువయోగించెను. ప్రారబ్ధభోగమునకై స్వీకరింపబడిన కర్మదేహములవంటి దేహముకాదని పాపనంపర్కలేశమును లేదని వైదికబుద్ధితో నిర్ణయించుచున్నాడు. భగవంతునియొక్క సాకారత నర్వవ్యాపకతాశక్తికి లోపము రాసీయదని అట్టి పాపములేదని అపాపవిద్ధ మనుచున్నాడు. పురాణములయందును ఆకారావన్నత వర్ణింపబడియుండుట విజ్ఞులెరుంగుదురు. శరీరయే యగుచో సావయపుడగు

ననియు సావయవము సాకారము సర్వవ్యాపక శక్తిమంతము కానేర
దనియు లౌకిక తర్కమువయోగింపరాదు. ఇట్టి విషయములయందే
'సతర్కేణ సతిరావసీయా' అనియును 'తర్కమప్రతిష్ఠ' మనియును
'నాయమాత్మాప్రవచనేనలభ్య' అనియును శాస్త్రములు ఘోషించు
చున్నవి. గీతలయందును 'భగవద్రూపము చూడబడినట్లు
వర్ణింపబడి యున్నది. ఈ మంత్రము కేవలోపాసకుల నుద్దే
శించి చెప్పబడినది గాని వాగ్దేవత విలాస పండితుల నుద్దేశించి
చెప్పబడలేదు. ఈ రూపము ఈ తత్త్వము వాచోవిధేయము గాక
తపోవిధేయమై యున్నది. తపోవిధేయ విషయములు తర్కదూర
ములు. అట్టివానికి వేదమే ప్రమాణము. ధ్యానధ్యేయముల నాధార
ముగా గొని వాచదూకులు కొందరు ధ్యానకాలమునందు ధ్యేయమై
కన్పట్టినది మనోవికారమనియు, మనోదౌర్బల్యమనియు ఎవ్వ రెట్లు
చెప్పినారో అట్లు కానవచ్చుననియు, వాదించురు. ఆ వాదముల కిందు
తావులేదు. ధ్యేయమగునదియు జ్ఞేయమగునదియు ఒకటియున్నదనుచో
అది ధ్యానగమ్యమై తీరవలయును. మరచినవస్తువు జ్ఞాపకమునకువచ్చి
ఎట్లావస్తురూపము సమన్వయమగునో అట్లే ధ్యేయముకూడ సమన్వయ
మగును. ఒకగురువు ధ్యేయరూకారము నక్కవలె యుండునని బోధించె
ననుకొనుడు. అట్లు అవివేకియై అల్పజ్ఞుడై నక్కనేధ్యానిందిన నక్క ప్రత్య
క్షమై ధ్యేయమై ధ్యేయదర్శనాసంతర దివ్యశక్తి కలవాడగుట సంభవింప
నేరదు. యుక్తికొర కీ యుదాహరణము తీసికొన్నను ధ్యేయము నక్క
వంటిదని చెప్పటకాధారమలేదు. చెప్పినను నగ్గదు. ఇంతయేల పురాణ
ములయందొకచో నేతివేనాంత నిర్ణయంబుతో ననిర్దిష్టముగ మనుకల్ప
నమునకు దూరముగ నిరాకారముగ నిర్ణయించుకొన్న ఆ గతేంద్రునికి
ధ్యేయ మేరూపమున సంభవించినో కారణమేమో తార్కికు లూహిం
పుడు. ఇష్టమువచ్చినట్లుపడేళిందిన ధ్యేయము కానేరదు. "అర్హా

‘వాఅరేద్రప్రవ్యః’ అని ఆత్మదర్శనరూపము వర్ణింపబడెను. జంబుకాది దర్శనరూపము వర్ణింపబడలేదు. మరియును ఇక్కారణముననే కాళీ బాలా బగళాతారా ప్రభృత్యుపాసనములు నిషిద్ధములని చెప్పుకొనవలసి వచ్చును. ఆ ఆశ్చర్యకావ్యమైన శంకించువానికి ‘తత్త్వమసి’ అను వాక్యముపదేశింపబడెను. దర్శనయోగ్యమైన ఆయాశ్మరూప మిం దుపనిబద్ధమయ్యెను. ఆరూపమేధ్యేయము. ఖండాంతరములయందును యీయేకరూపమే ధ్యేయమైనట్లు ప్రమాణము లభించుచున్నది. కైస్థవులు మహమ్మదీయులు మున్నగువారు ధ్యేయరూపముగా ‘యేను’ ని ‘మహమ్మదు’ ని స్వీకరింపలేదు. ఆరూపము వారికి ధ్యేయముగాక మననమాత్రమై యుండును. అయినను ‘సాల్’ అను ఒకమహాభక్తుడు ధ్యేయాకారమును గురించి యొకప్పుడు ధ్యానమునం దుండెను. అట్లుండనుండ మనవేదముల యందును పురాణములయందును ధ్యేయమని చెప్పబడిన ఆయాకారమే తనకు ధ్యేయమయ్యెను. ఈ ధ్యేయాకార మెవ్వ డుపదేశింపలేదు. తా ననుకొననైనలేదు. గజేంద్రుడు గూడ యట్లే విష్ణాకారమును ధ్యానింపలేదు. తా ననుకొనలేదు. అయినను ధ్యేయ మొక్కరూపయ్యెను. పురాణములమాట యటుండనిచ్చి మొన్నటి మనశ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసలవారు కేవల కాళీసమారాధకు లయ్యు పరమార్థముగ భగవద్దీప్య శ్రీ వాసుదేవ నుందర నీలాకార సందర్శన భాగ్యవంతులైనట్లు విజ్ఞు లెరుంగుదురుకదా. మరియును ఎవ్వరికి నెరుకవడని ఒకానొకవస్తువును తెలిసికొనుటకు అంజనాది సాహాయ్యమున తద్వస్తువులను సందర్శించుటయు గలదు కావున నోరికొలంది తర్కింపక న్యాయమైనదాని నుపదేశించిననే ధ్యేయమగును కాని ఇతరముకాదు. తర్కబద్ధము హేయము. ధ్యానిసిద్ధము ధ్యేయము. ఈమంత్రములో తరువాతివాక్యము వింతిగనున్నది. చూడుడు. కవియు, మనీషియు, పరిభూదూపుడును స్వయంభువును అగువాడు అనియున్నది

ఇందలి శబ్దములెల్ల పుల్లింగమునందే గలవు. ఇవియున్నియు విశేషణములే. ఈ విశేషణములకు విశేష్యమగునది పూర్వవాక్యమునందలి 'స' అనునదియే అయి తీరవలయును; వ్యాఖ్యాత లంద రొప్పుకొనిరి. ఈ విశేషణములవలన చైతన్య లక్షణములెల్ల ఈశ ప్రతిష్ఠితము లని నిరూపించుచున్నాడు. మొట్టమొదటి వాక్యమునందలి 'సః పర్యగాత్' అను వాక్యమును విని శిష్యుడు భ్రాంతుడు కావచ్చును. ఆకాశ మెట్లు సర్వవ్యాపకమో భగవంతుడెట్లు సర్వవ్యాపకుడని అనుకొనవచ్చును. అట్లునుకొనుటతప్ప. ఆకాశమునకుగల సర్వవ్యాపకత్వము నిర్బంధము వ్యాపించి తీరవలయును. అదియొక భూతము. అట్టిభూతములకెల్ల అధ్యక్షుడైన భగవంతుని సర్వవ్యాపకత్వ ముట్టిదికాదు. కావుననే వేరొకచో "తదేజతితస్మై జతి" అని విరుద్ధధర్మములను ప్రతిపాదించెను. సర్వవ్యాపకత్వము మాత్రముగాక విశేషలక్షణములను వర్ణించుచున్నాడు. 'కవి' అని భగవంతుడు కవి వాచ్యుడుగ నిర్దేశింపబడెను. సాధారణ కవులను మన మెరుంగుదుము. అసాధారణ కవి యితండని బోధించుటకు కవి యను విశేషణము నుపయోగించెను. దీనినే క్రాంతదర్శిత్వ మందురు. ఆంధ్రదేశములో గిరీశ మన్నను వెంకటేశ మన్నను పేరిగా డన్నను జంఘాలకాస్త్రీ యన్నను చారిత్రక పురుషులేమో అనడు విభ్రాంతిని కల్పించు నంతటి విఖ్యాత కవు లుండిరి. ఈ గిరీశము చారిత్రక పురుషుడు కాడుగాని భగవత్కవి నిర్దిష్టుడు చారిత్రక పురుషుడై మహోద్బంధుడై యుండగలడు. అనగా భగవత్మైన దివ్యభావనము సామాన్యమైన ఊహామాత్రముకాదని యెరుంగదగినది. రెండవదియగు మనీషి శబ్దము బుద్ధిమంతుడని యర్థమిచ్చునది యగును. మనీషి విశేషణము వలన బ్రహ్మార్పణబుద్ధితో సుస్థిరముగ మన ముండిన జాలును. ఆ భగవంతుడు మనీషి కావున ఏరూపంబున మన యనికి యోగ శక్తిమంత మగునో అ రూపంబు గెరిగి తానట్లు నిర్వహించు ననెడి

నిర్ణయ ముపాసకులకు కలుగవలయును. గీతలయందును “యోగ
క్షేమం వహామ్యహం” అనియును, ‘మోక్షయిష్యామి మాశుచః’ అని
యును, అభయహస్త మీయబడియున్నది. అట్లే మనీషిశబ్దము ప్రయో
గింపబడియున్నది. ఇంద్రోక విశేషముగలదు. కవి అయ్యు కవికి మించిన
వా డెట్లుగునో మనీషియయ్యు మనీషికి మించినవా డగుచున్నాడు.
కావుననే అనంతరమున రెండు విశేషణములు గావు ‘పరిభూః’
‘స్వయంభూః’ అని భగవంతుడు సాక్షాత్కరించి కాపాడవలెనని అన
నక్కరలేదు భగవదనుగ్రహము సంపాదించుటకు కావలసిన జ్ఞానధ్యానా
దులును ధర్మనిర్వహణాదులును బుద్ధియోగావలంబనమును గావించు
కొనుచున్న జాలును. ఆభగవంతుడు అగోచరుడయ్యు గోచరప్రాయు
డగును. ఈదేశము ఆదేశము, ఈకాలము ఆకాలము, ఈనయసు
ఆవయసు అని యనుకొనకుము, ఎందైనను ఎన్నుడైనను ఏరూపమున
నైనను ప్రత్యక్షముననో షరోక్షముననో ఓడిపాసకా! నిన్ను గాపాడక
మానడు. అనడు నిబ్బరము శిష్యునకు కలుగవలయునని రెండు విశేష
ణములను వాడెను. పరిభూః అనగా సర్వభూతరూపుడు, స్వయంభూః
అనగా స్వయంభూతరూపుడు. నీతివిహీనులైన రక్షకుల నడుమ
సర్వార్పితచిత్తవృత్తితో పరితపించుచున్న సీతాదేవికి ఆరక్షోలోకమున
రాక్షసుడేయయ్యు రామచరణైక శరణుడైన విభీషణుడు సీతాబంధ
మోక్షకారణు డయ్యెను. మహాభయంకర సముద్రాంతర్భాగమునం
దుండవలసివచ్చినను, కాపాడదలంచెనా! భగవంతుడాసముద్రమున
పెద్ద కెరటము రూపమై నిన్నొడ్డును బడవైచును. లోకకజ్ఞానముచే
నీవేమేమో యనుకొందువు కాని అది భగవత్కార్యము. కావుననే
భగవంతుడు ధ్యానమునందు గోచరుడైనను కానున్నను గోచరప్రాయు
డని నిబ్బరముతో ధ్యానజ్ఞానాదు లవలంబించుకొనుము. ఫలము
సిద్ధము నిస్సందిగము. ఇక లోకమునందలి యెల్ల నంఘటనములును

భగవదధీనము అని భగవంతునియొక్క జ్ఞానేచ్ఛాక్రియాశక్తి రూపము అను వర్ణించుచున్నాడు. ఈజగచ్ఛక్రమును ఈజగద్ధర్మ నిర్వహణమును భగవదధీనమైయున్నది. యాథాతథ్యముగ సకలార్థములను సర్వకాలములయందు సంధానించుచున్నవాడతడే యని కడపటివాక్యము. ఈవాక్యము మొదటిమంత్రములోని మొదటివాక్యమునకు సార్థక్యమును చెప్పుచున్నది. అతడీశుడు, పాలకుడు అగుటచే సకలార్థములను యతడే యనుసంధించును. ఎల్లదియు సతనిదే. నీవు నీప్రత్యేకత్వము నీయహంవృత్తిశక్తియు సర్వము తదధీనము కావున తనస్పృతుడవై యుండుము అని యుపదేశించెను.

౯. మంత్రము

అందంతమః ప్రవిశంతియే-విద్యాముపాసతే

తతోభూయ ఇవతే యశి విద్యాయాంరతాః॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు విద్య అవిద్య అను రెండువిషయములను సమన్వయము చేయుచున్నాడు. దీనినిబట్టియే పూర్వమంత్రములలో నేదియో యొకవిద్య ప్రసక్తమైయుండెనని సంగతి సందర్భములంబట్టి యూహించి తీరవలయును. అవిద్య, దహరవిద్యయో, అక్షి పురుష విద్యయో మరియేపురుషవిద్యయో అయి యుండవలయునుగదా! అట్లుగుటంబట్టి బుద్ధియోగమునకు సంబంధించిన ఉపాసనావిద్య నుద్దేశించి అకాయాది శబ్దములకు చెప్పబడిన వ్యాఖ్యానము న్యాయమై యుండును. ఎవ్వరు అవిద్యయే (అసత్యే) ఉపాసనాయోగ్యమని తలంతురో వారు గాఢాంధతమన లోకంబులం బ్రవేశింతురని కాపపూర్వక

ముగ చెప్పుచున్నాడు. అవిద్యను కాలదన్ని విద్యయే ఉపాసనా యోగ్యమని అనెడువారు పూర్వోక్తమైన అంధతముచూడముకంటె అంధతర అంధతమ మహాతామసలోకముల బ్రవేశించువాని కథిరముగ స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాడు. ఇందువయోగింపబడిన అవిద్యయును శబ్దము నకు మోక్షేశ్వరసంబంధమని చెప్పవలయును. అన్యుత్పత్తిప్రాపక కాని దెల్ల అవిద్యావాచ్యమే. వైజ్ఞానిక నిర్ణయములు తిర్క్కి ధ్యానించుట కార్యకారణ కల్పనాపైదగ్ధులుమున్నగు మహాపాండిత్యము అవిద్యా వాచ్యమే. అట్లవిద్యావాచ్యమని దానిని త్యజింపరాదు. దానిచూపించి పదగును కాని ఆయవిద్యాస్వరూపమును విద్యయందు లభించుగావింప వలయును. విద్యావిద్యలసామరస్యము ఈమంత్రమునకు ప్రధానము. అవిద్యాచూత్ర సమాశ్రయముమువలన జ్ఞేయము సంభవించదు. ఋణ మైన గావించి ఘృతమును ద్రాగవలయు ననెడు శేవల శరీరభోగ సాధనామాత్రపరమైనవానినే సాధించుట యవిద్యోపాసన మనబడును. ఇక విద్య యనగా అమృతత్వప్రాపక మగునది. అట్లని అవిద్యా తిరస్కార పూర్వకముగ విద్యాపురస్కార మగునడల నదియును నాశపేతువే. సాధారణముగ నిదియంతయు నేల 'బ్రహ్మవిద్యయే విద్య జ్ఞానమువలననే కైవల్యము మిగిలినదంతయు అజ్ఞానమే. మనకేల యిగొడవ.' అని కొందరనుకొందురు. అదితప్పు. అట్టియర్థముతోడనే "జ్ఞానాదేవత్వకైవల్యం" అనువాక్యముగలదు. ఆవాక్యములోని 'త్వ' శబ్దమువలన అవిద్యయు గ్రహింపబడుచున్నది. మరియును గీతల యందును "వేదవాదరతాః సార్థ నాన్యదస్తీతివాదినః" అని ప్రత్యేకముగ విద్యాకైవల్యవాదుల నుద్దేశించి చెప్పియున్నాడు. ఇంతకును విద్యయు అవిద్యయు ఘృష్టము వాసన ఉండినయట్లు సమనిత్యమై యుండును. తార్కికులుకొందరు విద్యకు అవిద్యాత్వము అత్యంతనిరోధము కావున, ఒక్కవస్తువున కొక్కస్వభావము స్వధర్మమై యుండును

కావున విద్యకు అవిద్యతోడి సంబంధమును అవిద్యకు విద్యతోడి సంబంధమును నుండ నేరదని నిర్ణయింతురు. వెలుగుతో చీకటిని చీకటితో వెలుగునకును సంబంధ ముండనియట్లు తేజస్తిమిరములవంటి యీ విద్యావిద్యల సంబంధము గగన కుసుమాఘ్రాణ మనియందురు. ఔను తార్కికులకే! భావుకులకు మాత్రము గగన కుసుమముగూడ నాఘ్రాణ యోగ్యమగునది యగును. పరిమళభర నుండర తగులతా గుల్మవిస్తార భూమికి జననిజలమై తజ్జలమున కగ్నియై తదగ్నికి వాయువై తద్దాయువున శాకాశమైయుండుట నిక్కమే యగునేని భూగత మల్లీ కుసుమాఘ్రాణము గగనమందును సూక్ష్మాతి సూక్ష్మ రూపమున ఆగగన కుసుమాఘ్రాణము సంభవమై యుండును. వైజ్ఞాని కులుగూడ గగనమునండి నకలపదార్థములను గ్రహింపవచ్చుననెడి నిర్ణయమునకు వచ్చియున్నారు. ఇక తర్కవదజాలేంద్రజాల సృష్టివిడిచి తేజస్తిమిరములవంటివే యైనను విద్యావిద్యల ఏకీకరణము ముఖ్యమని వేదపురుషుడు చెప్పుచున్నాడు కావున సమ్మి తీరవలయును. ఇంతకును ఉపాస్యమగునది కేనోపనిషదాదులయందు నిషిద్ధమైయున్నది కావున ఉపాసనానిషేధమే యీమంత్రమునందు చెప్పబడుచున్నదని యను కొనుట యొకపెద్ద పొరపాటు. ఆ కేనోపనిషత్తునందలి 'నేదం యదిద ముపాసతే' అనువాక్యము ఉపాసనానిషేధమునకై పుట్టలేదు. బ్రహ్మము సర్వాతిశాయియనియు, మనస్సునకు మనస్సనియు, నిట్లేనర్వమునకు నర్వమనియు స్పష్టపరచుట కవలంబించినధోరణికాని ఉపాసనానిషేధము కాదు. కావుననే "అన్యదేవతత్ విదితాత్" అథోవిదితాత్ అథి ఇతిశుశ్రుమ పూర్వేపాంయేనస్తద్వ్యాచచక్షిరే." అనియుపక్రమింప బడినవాక్యమే అర్థాంతరములచెప్పబడెను. అపరబ్రహ్మతత్త్వము ఎరుగ బడినదానికంటెను, ఎరుగబడదను దానికంటెను మించియున్నదని చెప్పు చున్నది. ఇక ఉపాసనానిషేధముగాదు. ఈయుపనిషత్తులోని 'యాథా

తథ్యతోర్ధాన్ వ్యదధాత్ ' అనువాక్యమువలన పురుషార్థములయందు రెండుభగవత్పరి రక్షితములై మిగిలినరెండుఉపాస కోపాశ్రితములై యుండదగునని చెప్పిన యీ ద్విత్వవిధానమే విద్యావిద్యల విలసనమని ఎరుంగవలయును. ధర్మార్థములు తదధీనములనియు, కామమోక్షములు త్వదధీనములనియు గురుశిష్యసంవాదమున చెప్పబడెను. కావుననే ధర్మాదిగ్లానిసంభవించునా డవతరింపవలసివచ్చును. ధర్మార్థస్థాపనము భగవదధీనము. ఇక కామమోక్షములు రెండును బుద్ధియోగసంపన్నుడై భగవదధీనము గావింపవలయును అని యుపదేశించు చున్నాడు. గీతలయందు 'మోక్షయిష్యామి మాశుభః' అనువాక్యమున కిదియే తాత్పర్యము. ఈచర్చవలన విద్యయు అవిద్యయు అంధతమసలోకముల నొందించునపియే యగుటవలన రెండును త్యాజ్యములూ, యనెడుముల చేచ్చదకశంక పుట్టనక్కరలేదు. అట్టిది వేదాభిప్రాయముగాదు. గీతలయందును "వేదైశ్చసర్వైరహమేవ వేద్యో' అని వేద్యత్వమువర్ణింపబడినది. వేద్యత్వము విద్యకుగలదుగాని అవిద్య కుండదు. దీనిని సమన్వయించుటకే కొందరు ఇందలి విద్యాశబ్దమునకు ఉపాసనాదికమనియు, అవిద్యాశబ్దమునకు కేవల ప్రపంచాశక్తియనియు వ్యాఖ్యానించిరి. ఏవిద్యాశబ్దమీమంత్రమం దుపయోగింపబడెనో ఆ విద్యాశబ్దముచేతనే "విద్యయా అమృతమశ్నుతే" అని స్పష్టముగ అమృతత్వప్రాపకమగునది విద్య అని చెప్పెను. కావున మృతిప్రాపక మవిద్య. అమృతప్రాపకము విద్య అని చెప్పుకొనవలయును. మృతిని మృతిగనే విడిచెడు కార్యము తుచ్ఛకార్యము. మృతిని అమృతమునందు మేళవింపజేయవలయును. అసగా మృతి అమృతముగ పరిణమింపవలయును. అప్పుడు సర్వము విద్యారూపమగును. వేదమయమగును. అనేకపదార్థములు చెడె ననుకొనుడు. మృతములయ్యె ననుకొనుడు. ఆ మృతపదార్థములు అభ్యుదయ రూపామృతములకు నహాయకారులుగ వినియోగింప బడవలయును. సన్న్యాసులయొక్క ఆభివృద్ధికి

మృతసస్యాదులు సహాయకారులు. వానినే ఎరువనియు నత్తువనియు నందురు. శుష్కములగు జలములు పుష్కలములగు మేఘములకు కారణము. ఇట్లే నాశప్రకాశ ధర్మచక్ర భ్రమణము ఈ సృష్టి రహస్యమని తెలిసికొనవలయును. వైజ్ఞానికులు గూడ అనేక మృత పదార్థముల యందు వ్యాపించిన తేజస్వరణము కొన్ని కొన్ని పదార్థములుగ మారుచున్నదని చెప్పుచున్నారు. Hydrogen is formed by the contact of the radiation with the dead bodies అని వైజ్ఞానిక నిర్ణయము. ద్వైతమా అద్వైతమా యని, 'కన్ను జోడి' యని గివ్వలవాట రవ్వలలోపడక తత్త్వావగాహనము గావించుకొనుట శ్రేయము. భగవంతుడొక్కడే. తత్త్వమద్వైతమే. అద్వైతముకాదని ప్రపంచమున ఏవికత మతమును నిర్ణయించియుండలేదు. కావున ప్రపంచ మెల్ల అద్వైతమేకాని అద్వైతమునకున్నంత యస్తిత్వము ద్వైతమున కుండునా ఉండదా అనునదియే సందేహము. ద్వైతముయొక్క అనాదిత్వము అంద రంగీకరించినదియే. ద్వైతమనంతము కాదని యద్వైత హాదము అది సత్యమే. ద్వైతమున కనంతత్వము సిద్ధించుచో మోక్షము నసంభవమే. మోక్షమునుటయే ద్వైతముయొక్క సాంతత్వము. ఇదియే అమృతీకరణము. ఈ సృష్టిరహస్యమంతయు నిండిమిడియున్నది. మోక్ష విద్య 'అహంబ్రహ్మస్మి' 'సోఽహమస్మి' అని నిత్య మనుసంధానించుటయే యునియందురు. తావన్మాత్రము బహ్మవిద్య కాదు. పైవాక్యములను అయిదు ప్రకారములుగ జపించినంగాని మోక్షము కలుగదని పూర్వ సూత్రకర్తలే నిరూపించియున్నారు. ఆపంచప్రకారవిద్యయే విద్యావిద్యల సమ్యేళనము. గీతలయందు "కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ జీవతాః క్షిప్రంహిమానుషేలోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మణా" అని కర్మజసిద్ధిని నిరాకరించుచున్నాడు కావున బ్రహ్మవిద్యకు ముఖ్యమగు విషయము ఫలకామనా నివృత్తి కర్మకరణవృత్తి. యానివృత్తి ప్రవృత్తులసంపత్తి

సముదాయముగా జ్ఞానమనియందురు. దీనినే గీతాపరిభాషలో బుద్ధి యోగమని చెప్పవచ్చును. ఈమంత్రాభిషాయము ననుపదించుచు సందేహానివారణార్థము వేదాంతము నుపదేశించుచున్నాడు.

౧౦. మంత్రము

అన్యదేవాహు ర్విద్యయా అన్యదేవాహు రవిద్యయా

ఇతికుక్రుమ ధీరాణాం యేనస్తద్వ్యాచచక్షిరే

తా|| ఈమంత్రమునందు అప్పటికుండిన గురువరంపరా సంప్రదాయము ననుపదించుచున్నాడు. విద్యచేతను వేరుఫలమే అవిద్యచేతను వేరుఫలమే అగును, అని చెప్పుచున్నాడు. అవిద్యచేత మూఢలోకము లును విద్యచేత మోక్షమును కలుగుచున్నదని వ్యాఖ్యానించుకొనరాదు, అదితప్ప. ఈమంత్రములోని అన్యత్ శబ్దమునకు అమృతాదన్యత్ = అమృతముకంటె వేరగునది యని యర్థముచెప్పుకొనవలయును. సకలోప నిషత్తులకును అమృతప్రాప్తినిరూపణమే ప్రధానము గావున నుపనిషత్తుల యందు ప్రయోగింపబడిన అన్యశబ్దమునకు ఉపనిషత్ప్రతిపాదితబోధాధ్యాయమని యర్థము. అట్లుచెప్పుకొనకున్న ౮-౧౧మంత్రములు నమన్వితములు కానేరవు. కాకాక్షిన్యాయ్యమున గేహలీదీపన్యాయ్యమున యీవదియవ మంత్ర ముపదేశింపబడెను. ఈ మంత్రము పూర్వోక్త మంత్రార్థప్రకాశకము. కావుననే అన్యశబ్ద ప్రయోగమువలన, కేవల విద్యవలన, కేవలా విద్యవలన మోక్షములేదని ఈశావాస్యము సుగ్రహముకాదని చెప్పుచున్నాడు. కేనోపనిషత్తునందు చెప్పబడిన “విదితాత్ అవిదితాత్” అనశబ్దములయర్థమే యిందుపనిబద్ధమయ్యెను. ఈమంత్రము నందు “ధీరాణాం” అనుపదమునుబట్టి గురుశిష్యన్యాయ సెంత ప్రాచీన

తమమో విజ్ఞులూహించుకొనుడు. కావుననే బ్రహ్మవిద్య గ్రంథావలోకనజాతముకాదు. గురువరంపరానంభూతము. అని “ఇతిశుశ్రుమధీరాణాం” అనువాక్యము బోధించుచున్నది.

౧౧. మంత్రము

విద్యాంచా విద్యాంచ యస్త ద్వేదోభ యగ్ం సహ ।

అవిద్యయా మృత్యుంతీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే॥

తా॥ ఈ మంత్రమునందు విద్యావిద్యలు నహినిందాన్యాయమున నమన్వయించి చెప్పుచున్నాడు. విద్య ఎట్లు ప్రశస్తమో అవిద్యయునట్లే ప్రశస్తము కాని యీ రెండింటిని ప్రత్యేకముగ రెండుగనే చూచినచో నింద్యములనియు ఒక్కటిగనే చూచినచో ప్రశస్తమనియు సమన్వయించుచున్నాడు. గీతలయందును “ఏకంసాఖ్యంచయోగంచ యావశ్యతీ” అనెడువాక్యము దీనిననువదించుచున్నది. విద్యయును అవిద్యయును సహచరితముగ తెలిసి కొనవలయునని విధించుచున్నాడు. ఈ సాహచర్యము, నముచ్చయము వంటిదిగాదు. రామసహచరుడై లక్ష్మణుడడవికిపోయెను. అనగా లక్ష్మణుని యరణ్యగమన నిర్గమనములు రామాయత్తములుగాని లక్ష్మణాయత్తములుగావు. ఏకాధిష్ఠానమగు నప్పుడే సాహచర్యము సంభవము. కావుననే ఏకవిజ్ఞానమున సర్వవిజ్ఞానము సంభవమగుచున్నది. ఇదియిట్లుండ కొందరు ఋషిదేవతా ఛందస్సులను చక్కగ నెరుగుట విద్యయనియుతత్ప్రకారమాచరించు కర్మకలాప మవిద్యయనియు, ఈ రెండింటి జోడింపువలన చిత్తశుద్ధికలుగుననియు చిత్తశుద్ధి మోక్షకారణమనియు మోక్షమునకు విద్యావిద్యోభయ సహజేద

నము వరంపరా సాధనమని చెప్పుచున్నారు. అట్టి ప్రసక్తి యీ మంత్రములయందెందును గానరాదు. మరియు ననేక స్థాములందు విద్యయా కరోతి అని వేదములయందు చెప్పబడియున్నది. హిరణ్యగోభిపాసనాది విద్యలు యిందలివిద్యాశబ్దమున కర్థముగాదు. ఏది యచ్చుక ప్రాపకమో యది విద్య యని నిర్ణయించి యున్నాడు. కాపీసంరక్షగార్థమీ పటాటోపమన్నట్లు స్వసిద్ధాంత స్థాపనార్థము యీశబ్దాటోపమును విడుచుట శ్రేయము. ఒకవేళ అవిద్యకు కర్మాగ్రమే చెప్పొన్నను భంగములేదు. అవిద్యా శబ్దార్థమునందు మాక్షేతరము లన్నియు సగ్రహింపబడి యున్నవి. ఇంతయేల జగద్విద్యకు అవిద్యయనియు బ్రహ్మవిద్యకు విద్యయనియు, యీ రెండింటి జోడింపు మోక్షమనియు నులుపుగ ననుకొనవచ్చును. ఈరెండింటియొక్క ఫలము తగుచాత చెప్పుచున్నాడు. అవిద్యచే మత్స్యపును తరించి విద్యచే అమృతమును పొందుచున్నాడు. గీతలయందును “యత్సాక్షైః ప్రాప్యతేస్థానం, తద్వోగైరపి” అని విద్యావిద్యల తుల్య యోగబలములను నిరూపించి యున్నాడు. అవిద్యచే మృత్యువును తరించుట సంభవించును. అవిద్యచేత మృత్యువననేమి ? ఆ మృత్యువు భయకారణమా ? లయకారణమా ? ప్రకృతిరూపమా ? వికృతిరూపమా ? మున్నగు సందేహములన్నియు నివారింపబడుటకు అవిద్యయే ముఖ్యసాధనము. సంశయాత్ముడు నశించును కావున సందేహము నివారించుకొనుట కవిద్య నవలంబించి, అమృత సాక్షాత్కారము నకు విద్య నవలంబింప వలయును. ఒకటి మృత్యుతారణము. ఇంకొకటి యమృతకారణము. మత్స్యతారణమనగా, చావు లేక శాశ్వతముగ యీదేహముతోనుండుటకాదు. మగణభయ నిరాకణము తత్తారణము. లోకమునందు కుండలయొక్క నిమిత్తోపాదాన కారణములను చక్కగ నెరిగిన కుచ్చరి ఘటాభావవినయచింతి లేనివాడై యుండును. శతాధికఘటములు తనకడ లేకున్నను, శతాధిక ఘట

నిర్మాణదాక్షిణ్యము కర్మకాశలము తనము నుండుటచే నిర్దోషుడై జీవుగ నుండగలడు. ఘటము ఘటాకారము ఘటోపహితాకాశము, ఘట మూలద్రవ్యముగు మృత్తు. ఇదియంతయును అవిద్యారూపమే. అమృత్తు స్వయముగ ఘటరూపమై పరిణమింపనేరదు కావున ఘటఘట త్యాదులెల్ల నవిద్యయని చెప్పవలయును. కాని యా యవిద్యానమ్మేళనము లేకున్న ఘట స్వరూపమే లేకపోవును. అందుచేతనే లోకము నందును వైజ్ఞానికులనిర్ణయము నయోగ వియోగ విజ్ఞాన ముండినంగాని నమగ్రజ్ఞానముగ భావింపను. కావున విద్యావిద్యోభయ సాహచర్యము నమగ్రజ్ఞానరూపము. దీనినే గీతలయందును బుద్ధియోగముని చెప్పి యున్నాడు. బుద్ధియోగము బుద్ధిచూత్రవర్తనసాయినై బుద్ధికి వగమై యుండిన బుద్ధిగమ్యముగనుండిన దానియందు ప్రవేశించుట అనునదియే అమృతప్రాప్తి; నైష్ఠికిముగు శాంతి, బ్రహ్మానిర్వాణము, అని చెప్పుదురు. అది బుద్ధియోగవగమఫలము. అమృతమన్న తే అను వాక్యము లోని అమృతపదము ఏతస్మంత్ర పూర్వము ప్రయోగింపబడలేదు. కావున అమృతప్రాప్తి లక్షణమైన బుద్ధియోగమున కిది వరమ మూలము. యీ విద్యావిద్యలనే వాక్యాంతరములచే చెప్పుచున్నాడు.

౧౨. మంత్రము

అందంతమః ప్రవిశంతియే సంభూతిముపాసతే
తతోభూయభవతే తమో యఉ సంభూత్యాంరతాః॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు పూర్వ మంత్రఘోరణినే యుపదేశించుచున్నాడు. ఐనను పూర్వమంత్రముల యందున్న విద్యావిద్యల స్థానమునందు సంభూత్యసంభూతులను ప్రయోగించియున్నాడు. సంభూతి

యననేమి అసంభూతియననేమి అని సందేహించ తన్ని వార
 కార్థము “సంభూతిఃచ వినాశఃచ” అని వేరొకమంత్రమునందు సం
 భూతివినాశశబ్దములు వయోగించెను. వినాశము మృత్యుతారణకారణ
 మనియు సంభూతి అమృతి ప్రాపణకారణమనియు చెప్పబట్టి న భూతి
 యన విద్యయనియు, అసంభూతియన అవిద్యయనియు తెలిసికొనవల
 యును. ఈమంత్రము మందాధికారుల నుద్దేశించి చెప్పబడెననియుండును.
 ఇంకను నెక్కువ సంపించినచో వేదవేదాంగములెల్ల మూఱు కుద్దే
 శింపబడినవే యుండును. చెప్పవలసినది, వినవలసినది, తెలిసికొనవలసినది
 యేదియును లేదను మహానిర్ణయ వేత్తలకు మావ్యాఖ్యానముద్దేశింప
 బడలేదు. తెలిసికొనదలచినవారికి యీ వ్యాఖ్యానము. ఈమంత్రమునం
 దువయోగింపబడిన సంభూతి శబ్దము నులుపుగ సంభవమనియు అసం
 భూతిశబ్దము అసంభవమనియు వ్యాఖ్యానించుకొందము. ఈ సంభవా
 సంభవముల ఏకత్వానుదర్శనమే పూర్వ ముపదేశింపబడి యున్నది.
 అట్లయినను యీ మంత్రాన్వయమును ‘అరణ్యమియాత్’ ‘తహోప
 వునరేయాత్’ ‘భిక్షాచర్యాంచరంతి’ ‘న్యానవలతశ్చరేచశుత్’
 అనెడు శ్రుతులను తత్పజాతీయశ్రుతులను తీసికొని యీ మంత్రము
 మందాధికారి కొంకని వ్యాఖ్యానించిరి. ఆశ్రుతుల యర్థమును స్వయముగ
 మన మాలోచింతము. జీవితమునందుగాని మరణము నందుగాని
 నీ వాశపెట్టుకొనకుము అనెడు వాక్యము నీతివాక్యము. కాశ్యత
 ముగ ప్రతీకవలయు ననికొరువాడు నానావిధ ఘోర క్రూరకార్య
 ముల నాచరించుటచో విముఖుడు కావరడు. కాశ్యత దేహధారిత్వ
 మసంభవము. జీవితమే ప్రధానమని యనుకొనుటయేగాని జీవిత
 ప్రాధాన్యము నీ యధీనమునలేదు. అనుకొని నీవాచరించు నది స్వపర
 మార్థమై స్వనాశకారణమగును. లోకమునందుగూడ స్వజీవిత నిర్వ
 హణమాత్ర బుద్ధులగువారే పరోపద్రవకారకులై కొంతకాలము విజృం

భించినను సంపూర్ణముగ సజించువారగుదురు. హిరణ్యకశిపు రావ
ణాదులట్టివారే. ఎర్ర చూసకాలమాదును స్వనుఖవాదు లట్టివారే. అట్లే
మరణమునందును కోరిక పెట్టుకొనరాదు. ఎవ్వడును మరణము కోరడు
గాని ఒకప్పుడు కోరుటయును సంభవించును. స్వమరణమునే యభిల
షించువాడు స్వమరణము తటస్థమైననుకాకున్నను పర మరణకారణ
మొదలు జంతుగొంతులవేని న్యభావముగలవాడగుటచే అదియును దోష
భూయిష్టమే. కావుననే వైతికులు ఉత్తమాత్మ్యా ప్రయత్నము కావించు
వారిని దండించును. అందుచే “జీవితేనా మనశేనా గృధ్రించూకురు” అని
యాదేశ నాక్కము పొట్టెను. దీనివలన జీవమరణములు గృధ్రి కధీనములు
గావు. గృధ్రియఃగా దురాశ. ఇట్లుచేశించుటవలన ఆశారహితుడగును.
ఆచరణ సహితుడై ఆనంద మనుభవించును. గీతలయందును. అపరి
హేయమగు విషయమైన దుఃఖంప నీవు తగవు. అని స్పష్టముగ చెప్పి
యున్నాడు. ఇక “అరణ్యమియాన్” అనుశ్రుతికి తాత్పర్య మెదుంగు
వను. ఏస్తానమునుండి అరణ్యమును పొందనా యను ఆ అరణ్య మెట్టిదై
యుండవలయును. కికారణ్య బ్రహ్మరణ్యమా! కాక బానము మూరెను
ముక్కలతో సిండియుండిన యరణ్యము! ఆయరణ్య స్వరూపము చక్కగ
నిరూపింపబడక పోవుటవలన వేదమునం దుపయోగింపబడిన యరణ్య
శబ్దమునకు లోకికార్థము చెప్పకూడదేమోయని సందేహము కలుగును.
పోనిందు. ఆ అరణ్యమునకు పోవుదము. ఏలపోవలయును అనుదానికి
సమాధానమేమి? సగరాదు లీశావాస్యములు గావనియు అరణ్య
మీశావాస్యమనియు నిశ్చయింతురా! కాదు. ఏకాంతవాసము
నకు అని యందురా? అట్లయిన నిర్జనారణ్యమునకు పోవలయు నన్న
మాట. ఏ యరణ్యమును నిర్జనమై యుండనేరదు. నిర్జనవాస గృహమై
యుండినను నిర్జనమైయుండదు. అడవులకు జనులు పోవుట వచ్చుట
సంభవమే. ఇక నిర్జనారణ్య మనుటయు పొపగదు. నిశ్చబ్దారణ్యమని

యందుమా ? నిర్జంత్యరణ్యము కావలయును. నిర్జంత్యరణ్యము సృష్టిలోనే లేదు. కావున అరణ్యమనగా ఒక గుహయని అర్థము చెప్పి కొందురేమో అదియును పొసగనిదే. ఋషాయర్థము చెప్పి యెడల అరణ్యమనగా ఫలాహారశాలయని మేమర్థము చెప్పిదము. కావున యీ డిద్ధడిబిద్ధవాదము విడిచి ఉపనిషద్గమ్యమును, ఔపనిషదపురుషోపాసనాకారణమును అరణ్యక సంజ్ఞకమును నగు బ్రహ్మవిద్యాబోధమునకు సుముఖుడు కావలయునని యర్థము. కావునకే యుపనిషత్తుల కారణ్యకములని పేరువచ్చెను. అరణ్యములందు చెప్పబడినవికావున యీ యుపనిషత్తు లారణ్యకములని నిర్వచించిరి. ఈ నిర్వచనము తీర్థమునకు తీర్థము ప్రసాదమునకు ప్రసాదమువలెనున్నది. అట్లే మనుషుడల ననక ననందనాదులు, మరీచామృతము నారదామృతము విశ్వామిత్ర వశిష్టాదులు సరణ్యములయందున్నట్లు నిర్ణయింపవలసి వచ్చును. వారారణ్యకములు ఆటపకులును కానేరరు. తమతమ గురుకులములను (బ్రహ్మవిద్యా శాలలు) తత్తత్ప్రాంతములయందు స్థాపించినయట్లున్నది. ఆ ప్రదేశములకు తపోవనములని పేరు. తాపన్నాశ్రమున నవి యరణ్యములయన్నచో మహానగరములు సరణ్యములే. నగరములన్నియు నించుమించు సరణ్యవృత్తిములై యుండును. ప్రమదావనము క్రీడావనము కృతకాద్రులు బృందావనము మున్నగునవి లేవా ? అవి యరణ్యములా ? కాన అరణ్యమనగా మహాతరుగులైనా ఘోర క్షారమృగ సంకుల భీకరారణ్యమని యర్థము కాదు. ప్రపంచవాసనా, నానా సంక్షోభ రూపమైన 'రణ్యము' (రాణువ) లేనిది యరణ్యము. అట్టిది మహానగరములయందున్నను, మహాభీకరారణ్యములయందున్నను, గుహలలో డాగినను బుద్ధియోగి యగుచో సంభవము. కాకుండిన కాదు. కావున అరణ్యగమన మనగా బుద్ధి గుహప్రవేశ మని యర్థము. అట్టిదానినే గుహ్యావిద్య అని యందురు. దానిని పొందిన

వాడు భ్రష్టుడు కారాదని హెచ్చరిక చేయుచున్నాడు వేదపురుషుడు. అది యట్లుండనిండు. “భిక్షాచర్యంచరంతి” అను నొక వాక్యమును తీసికొని భిక్షుకుడు కావలయునని వ్యాఖ్యానించుచున్నాడు. సత్య మను కొందఱు. జనకాదులు భిక్షుకులుగారు. జానశ్రుత్యాదులు భిక్షుకులు గారు. ఇంతయేల బొపనిషద పురుషుని నిరూపించిన మహాపురుషు లెవ్వరును భిక్షుకులుగారు. “మేముకాముగాని ఓశిష్యులారా! మీరు మాత్రము భిక్షాచర్య నాచరింపుడు” అని యుపదేశించుచున్న దందురా? అదియును కల్ల. ససకసనందనాదులు భిక్షుకై తిరిగినట్లు నర్థింప బడలేదు. పాగాణికముగ శివుడు భిక్షయైతై నందురు. కానిండు ఆధ్యాత్మిక విద్యానిషయమున భిక్షాచర్యకు వేరర్థము కలిగియుండును. కావుననే ‘ఉచ్యతే’ మున్నగునవి భిక్షాటనములుగావు. భిక్షాచర్య ములు గావచ్చును. యదృచ్ఛాలాభసంశుష్టుడై యెవ్వ డుండనేర్చుకో నానిజీవము భిక్షాచర్యమని పారిభాషికముగ వైదికభాష చెప్పు చున్నది. లోకమునందు బుద్ధియోగులగువారు తమకు లభించినదెల్ల భగవదనుగ్రహ భిక్షారూపమే యని భిక్షాచర్యమున నుందురు. రాజాధి రాజైనను తనసంపదయెల్ల భిక్షాచర్యమని యూహించుకొనవలయునని బోధించుచున్నది. ఎవ్వరియొక్కర్యమైనను సహాయభిక్ష పరిశ్రమభిక్ష అనుగ్రహభిక్ష ఆశ్రయభిక్ష అయి ఎల్లదియు భగవదనుగ్రహభిక్షారూప మని ఎరుంగవలయును. ఆ యభిప్రాయ ముండుటచేతనే జగజ్జననకుడైన భగవంతుడు శివుడే స్వయముగ భిక్షానంపన్నుడని వర్ణించిరి. కావున ఆధ్యాత్మిక విద్యాసంపన్నులు చేత జన్మ బట్టుకొని ఇంటింటికి తిరిగి భిక్ష ఎత్తవలయునని ఏ గురువును విధింపడు; ఏవేదమును విధింపలేదు; అపార్థ మును గావింపకడు. అనగా బొదానీవ్యవృత్తికే భిక్షాచర్య మని పేరు. సూత్రకర్తలును ఉపనిషదకాలమునందు విధించిన భిక్షాటనము భిక్షాచర్యవ్యాఖ్యాన భూతక్రియావిశేష మను సభిప్రాయముతో “నాత్మ

ప్రయోజనః చరేత్” అని విధించిరి. ఈ భిక్షాచర్య పదము తన పారి
భాషికార్థమును కోల్పోయి భిక్షులన వర్ణాయముగ వ్యాఖ్యానింప
బడుట మనదురదృష్టము. గీతలయందును యజ్ఞశిష్టాశులు అని భిక్షాచర్య
మునకే వ్యాఖ్యానప్రాయముగ చెప్పబడియున్నది. అన్యోన్యదానాదులచే
జీవయాత్ర నిర్వహింపబడుట నిక్కము. ఈ విషయమున కాళిదాసు
చక్కగ వర్ణించినాడు: “సంపద్వినిమయేనోభా దధతుర్భువన ద్వయం”
భూమిశునకును స్వర్గేశునకును సంపద్వినిమయమును వర్ణించియుండెను.
దిలీపునినుండి ఇంద్రుడు యాచించి, ఇంద్రునినుండి దిలీపుడు యాచించి
లోకద్వయమును కాపాడిరి. వారి చర్యయే భిక్షాచర్యమనగా భిక్షాచర్య కాగా
ఇక మిగిలినవారిచూడయేల! గీతలయందును “తైర్వత్తా న ప్రదామైభ్యో
యోభుంక్తే స్తేన ఏవసః” అని భిక్షాచర్యాచరణరూపమును కర్మము
నిష్పాపము గావించుటకు చెప్పియున్నాడు. దానినే భిక్షాచర్యమని వాడు
దురు. కావుననే ఆనుర సంపద్వర్ణనా సంవర్ణమున “యక్ష్యేదాస్యామి
మోచిష్యే ఇత్యజ్ఞాన విమోహితాః” అని వర్ణించి యుండెను. కావున
అందరును భిక్షుకులుగ నుండవలయుననియే పరిభాషా తాత్పర్యము.
అట్లుండకుండుట ఆనురసంపద. ఇట్లు చెప్పుటలన సంపాదిత సంపత్తి
యందు పూర్వ ముపదేశించిన స్వీయత్వత్యాగబుద్ధి చక్కగ ప్రబోధింప
బడిన దగును. భిక్షాచరణ మనగా నిష్కామ కర్మాచరణ మని “త్యక్త్వా
భుంజీధాః” అని బోధపడును. “కరతల భిక్షా, తరుతలవాసః” అనునది
కేవలాక్షరములతో వేదములందు గానవచ్చుచేని నిశ్చయముగ చిప్ప
బట్టి ముష్టియెత్తు కొనుమని విధింపవచ్చును. భిక్షాచర్యనేను భిక్షుకచర్య
నేను “న్యాసః ఏవ” అనుక్రమికి సన్యాస పర్యాయముగ నర్థము చెప్పుట
పొసగనిదే. వర్తమానకాలమునందు సన్యాసకల్పమున కే యర్థము
కాషాయాంబర ధారిత్యాదికము గ్రహింపబడుచున్నదో దానినే మేము
నిరసించుచున్నాము. న్యాసమనగా (నితరాం అస్య కే నిశ్చివ్యతే ఇతి

న్యాసః” ని+ఆనః) బ్రహ్మర్షణబుద్ధిలో నుండుట యని తాత్పర్యము. ఈమంత్రమునం దుపయోగింపబడిన సంభూతిశబ్దము పూర్వమంత్రముల యందలి “విభూః స్వయంభూః” అను పదములయొక్క మూలధాతువు నుండి వ్యుత్పన్నమైన పదము. కావుననే సంభూతికి విశ్వ యనియు అసంభూతికి అవిద్య యనియు యర్థము చెప్పవలసినప్పుడు. అవిద్య అసంభవ మామెనుననుండు సదేమైనను విద్యాసాహచర్యమున సంభవ మామె విలసిల్లుచును. అప్పు డీశావాస్యము కాగలను, కావున సంభూత్యసంభూతులు ప్రత్యేకించుచును ప్రస్తుతమును విర్లయింపజేయుచున్నాడు. అసంభూతియందునూత్ర మెవ్వగు సక్తులగుచురో అట్టివారు తామసికులు, సందేహములేరు. కాని అంతకునుండిన తామసికులై పాడగుదురని ప్రత్యేకింపబడిన విద్యోపాసకులను నిందించుచున్నాడు. అనగా నిర్గుణోపాసక మని ఉపాసకాంగమునకు చెందని యం దగుడు మాటలతో కానియు వెళ్ళబుచ్చు వురుషులు తామసికాధిక తామసులు నుమా యని చెప్పుచున్నాడు. గీతాయందును, “అవ్యక్తా హి గతి ర్ముఖ దేహాద్భిగ్రవాన్సతే” అని స్పష్టముగ చెప్పియున్నాడు. ఇంతయేల గుణమే లేకున్న యుపాసనమే లేదు. నిర్గుణోపాసనము వంధ్యా పుత్రులను గురించి యుద్దేశింపబడినది.

౧౩. మంత్రము

అన్యదేవాహు స్సంభవా దన్యదాహు రసంభవాత్

ఇతికుశ్రమధీరాణాం యేనస్తద్వ్యాచవక్షిరే॥

తా॥ ఈమంత్రమువలన సంభూతి శబ్దమునకు సంభవమని యర్థము చెప్పవలెనని అనుమతించుచున్నది. సంభవమనగా అస్తిత్వము;

అసంభవమనగా నాస్తిశ్యము. ఇంతవరకును అందఱును నమ్మతింతురు. కాని 'స. భ. వాత్' అనునప్పుడు కార్యబ్రహ్మాపాసనార్థముగను 'అసంభవాత్' అనునప్పుడు ప్రకృత్యుపాసనముగను వ్యాఖ్యానించి సంభూతి యనగా హిరణ్యగర్భము అని యేమేమియో వ్రాసిరి. ఆ హిరణ్యగర్భాది ప్రసక్తి యుండులేదు. ప్రకృత్యుపాసన మెందును ఉపదిష్టము శాలేదు. విద్యాపర్యాయముగ చెప్పకొందనున్నను కార్యబ్రహ్మవిద్య యను వ్యవహారిమైనను లేదు. కావున ఉపాసనా సర్వాదుము నర్థము చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు సంభవోపాసన మనినా, అసంభవోపాసన మనియు, చెప్పి సంపదకోపాసన మనియు ప్రతీకోపాసన మనియు ననున్వయించుకొన్న నుఖముగనుండును. కేవలప్రతీకోపాసనము కేవలసంపదకోపాసనము ప్రసాదకారణములు ప్రతీకసంపదక సంయోగము నుఖముగనుండును. కావున పదియవమంత్రమునకగు వ్యాఖ్యానమే యుండును శబ్దాంతరములతో చెప్పబడెను. ఈ యభిప్రాయమును సూచించిన గీతయందు "అవజానంతి మాం మూఢాః మానషీంశీను హృశీశీంశీం భావ మజానంతః మమ భూతమహేశ్వరం" అని చెప్పియుండెను. మానషాకారసంపన్నుడగునప్పుడు భగవంతు డెల్లగును అని భగవత్సమగ్రహణము నెరుంగక మూఢులు నిందితులు అనిస్పష్టముగ చెప్పియున్నాడు. ఇదియే ప్రతీక నింద సంభూత్యసంభూతి సామరస్యమునకే గీతలయందు విభూతియోగ మారంభింపబడెను.

౧౪. మంత్రము

సంభూతిచ వివాశంచయస్త ద్వేదోభ యగ్నసహ ।

వివాశేన మృత్యు తీర్వా సంభూత్యాఽమృతమశ్నుతే ॥

తా। ఈ మంత్రమునందు విద్యావిద్యల విషయమే మరియొక

రీతి చెప్పబడుచున్నది. కావున పూర్వమంత్రములయం దెట్లు విద్యా విద్యల యన్వయ మయ్యెనో అట్లే యిందును అన్వయము చేసికొని తీరవలయును కాని సంభూతి యనగా అసంభూతియనియు, వినాశమునగా అవిద్యయనియు విభాగించుకొని చెప్పవలసిన ఆవశ్యకత కానరాదు. ఏక స్మృత రహస్య శ్లోకములయందును “సంభూతిం కాగ్యం రూపంచ వినాశం కాగ్యాశ్శక్తమ్” అని సంభూతి శబ్దమునే ప్రయోగించెను. కావున యీ మంత్రమునందు సంభూతియు వినాశమును ప్రసక్తములై యుండెను వినాశము మృత్యు తారణ కారణమని చెప్పుటచే పూర్వ మంత్రమునందలి మృత్యు తారణకారణమైన అవిద్యయే అర్థమని చెప్ప వలయును. వినాశమునకు అవిద్య యని యర్థ మగునపుడు సంభూతికి విద్య యనెడు అర్థము స్వయము లభి మగును. మరియొకమారు విద్యావిద్యల ప్రకారం కావించుటవలన విశేషార్థ మిందున్నదనియు పూర్వమంత్ర బోధమువలన నివారితములు కాని సంజ్ఞాపము లిందు నివారించబడుచున్న వనియు గ్రహింపవలయును. లోకమునందు శరీర ముగ స్వర్గాదిలోకములను పొందుచున్నారనియు ముక్తులగునారు యీ శరీరముతోడనే యుందురనియు, ఒకవిధమగుభ్రాంతితో కొందరున్నారు. మృత్యువునుజయించుట యనగా చావు లేకుండునట్లు చేసికొనుటయేమో అనెడు భ్రాంతితో నున్నారు. దీనికొరకే మృత్యుంజయ మంత్రము లనియు, మృత్యుంజయోపాసన మనియు, చిరంజీవులగుట యనియు, సంప్రదాయము లుద్భవించినవి. యోగములయందు గూడ అంబికా యోగ మని మృత్యురాహిత్యోద్దేశమున అవలంబింప బడుచున్నది. కనుక ఈ భౌతిక శరీరము విద్యాప్రాప్తివలన అప్రాకృత శరీరమై బొగ్గు వజ్రముగ పరిణమించినట్లు వజ్రదేహు లగుదురేమో యనెడు భ్రాంతి యున్నది. ఈభ్రాంతి నాధారముచేసుకొనియే జైనమతము మున్నగు మతములలో, రోగరాహిత్యము దేహసౌందర్యము దేహబలము మున్నగు

నవి మహాపురుష లక్షణములుగ భావింపబడినవి. వేదములయందును
 చ్యవనుడు ముదునలితనమును జయించి యువకు డయ్యెననియు, పురాణ
 ములయందు ధర్మరాజాదులు తమ పెంపుడుకుక్కలతో కూడ స్వగ్ధా
 రోహణము గావించిరనియు, నారదాదులు మూడులోకములను తిరుగుద
 రనియు, అర్జును డొకప్పుడు ఇంద్రలోకమున కేగి వచ్చెననియు చెప్పబడి
 యున్నవి. ఇవియన్నియు అర్థవాదములుగాని సిద్ధాంతములు గావు.
 ఇట్టిసందేహములనెల్ల నివారించుటకు ఈ మంత్రము ప్రారంభింపబడెను.
 మఱియు నొక్కచో స్పష్టాక్షరములుగ “భస్మాంతగ్ం శరీరం” అని సిద్ధాం
 తీకరించుచున్నాడు. ఇక మృత్యువును జయించుటయన నేమియో చెప్ప
 చున్నాడు. శరీరమునకు మరణము కలిగినను తనకు మరణము కాదని
 శక్తులు జ్ఞానము కలుగుట మృత్యుంజయుము. ఈ మృత్యువు వికృతి
 రూపమా ప్రకృతిరూపమా యని సందేహించి నివారించుచున్నాడు.
 మృత్యువు ప్రకృతిరూపము కావున మృత్యువనునది తనకు భంగముకాదని
 నిరోధముకాదని విరోధముకాదని సంపూర్ణవివేకము కలుగవలయునన్న
 వినాశరూపజ్ఞానముపై నాధారపడియుండును. గీతలయందును “సమం
 సర్వేషు భూతేషుతిష్ఠంతం పరమేశ్వరం వినశ్యత్స్వ వినశ్యంతంయః పశ్యతి
 నవశ్యతి (13-27)” స్పష్టముగ వినాశ అవినాశశబ్దము లుపయోగింపబడెను.
 మ యు అంతర మంత్రమునందు “సత్యస్యాపిహితంమాఖం” అని చెప్పి
 “అపాఞ్చు” అని ప్రార్థించుచున్నాడు. దీనినిబట్టి పాత్రదూరీకరణము
 వినాశజ్ఞాన కారణమని నిరూపించుచున్నాడు. ముఖ్యముగ ఈ మంత్ర
 ముపాసనావిషయము కావున ఉపాసకాలంబపాత్రములైన సైత్తిక ప్రత్య
 యములుకూడ సంగభూతియందు అమృతమయములగునని “సంభూత్యా
 అమృతమశ్ను తే” అని స్పష్టపరచెను. పరమనిర్ణయమునందును “ఏక మే
 వాద్వితీయం బ్రహ్మ” అని సర్వము బ్రహ్మము చెప్పటచే వినాశా
 వినాశములు పరంపరగ బ్రహ్మనందామృత కారణములని దృఢీకరించు

చున్నాడు. కావున వినాశజ్ఞానము కలుగక విద్యాప్రాప్తి కలుగదనియు విద్యాజ్ఞానము విడిచి వినాశప్రాప్తియు బోధపడదనియు అట్టివానికి పుట్టుట చచ్చుట యనెడు యీ రెండుగతులలో కొట్టుకొనిపోవుట తప్ప వేరుచాయము లేదని చెప్పి వినాశసంభూతుల యొక్క సమంజసైశ్వర్యజ్ఞానమువలన అమృతప్రాప్తి లభించునని ఉపసంహరించుచున్నాడు.

౧౫. మంత్రము

హిరణ్మయేనసాత్రేదసత్య స్యాపిహి సంయుఖం

తత్త్వంపూషణ్ణ సావృణు సత్కథ్మాయశ్చష్టయే॥

తా॥ ఇంతవరకును విద్యాయావము అనిద్యాయావమును సంగ్రహముగ చూచి తొమ్మిదవ మంత్రమునందలి “ఉపానతే” అను పదము వలన ఎత్తుకొనబడిన ఉపానాయావమును పరమశాగ్రాన్యముతో ఈ మంత్రమునందు నిరూపించుచున్నాడు. 9 వ మంత్రమునకును ఈ మంత్రమునకును సబధమున్నదని చెప్పట దూరాన్వయమువలె సాధారణులకు తోచవచ్చును కాని విద్యావిద్యానిరూపణానంతరము చెప్పఁబడినది ఉపానవావిషయమే గావున దానితోడనే దీనికి సంబంధము. కొందరీమంత్రములను మరణకా జ్ఞాపకములని వ్యాఖ్యానించిరి. అదియంతయు స్వకపోలకల్పనమే. ఈమంత్రమునందు “శ్వుం అపావృణు” అని ప్రార్థనాయావమున్నది. ఇంను ప్రార్థింపబడినపురుషుడు “పూషణ్” అని పిలువబడెను. పూషణ్ శబ్దమునకు సూర్యుడని తాకికార్థము. కాని యిందలి పూషణ్ శబ్దము ఉదయాస్తమయ వ్యాపారలక్షణలక్షితుడైన సూర్యుడుకాడు. ధ్యానగమ్యుడైన సూర్యుడు. అయినను

ధ్యానగమ్య సూర్యునియందు బౌచారికముగ ఉదయాస్తమయ లక్షణము లారోపించుట స్పష్టబోధము కొరకని యెరుంగవలయును. ఇదియే గాయత్రీ పరమరహస్యము. “తత్సవితుర్వరేణ్యం దేవ్యధీమహియఃధియః ప్రచోదయాత్” అని స్పష్టముగ ధ్యానకాలమునందలి బుద్ధి నైశిత్యమును వర్ణించుచున్న గాయత్రీమంత్రమున కుపాస్మ్యజైన సూర్యుడే యిందు గ్రహింపబడుచున్నాడు. ఉపాసకుడు బుద్ధియోగమునందలి ధ్యానయోగ మవలంబించు నపుడు సర్వ సాధారణముగ ప్రారంభమునందు తేజోదర్శనమే యగును. అంధులగుచో తేజస్వామిప్యానుభవము కలుగును. మరియును జ్ఞానేంద్రియములలో ఏ ఇంద్రియము ప్రబలముగనున్న ఆ ఇంద్రియమునకు గమ్యరూపమై ఆ తేజస్వీ పరిణమింపగలదు. ఆ తేజస్వీ ధ్వనిరూపముగను, కాంతిరూపముగను, ఉష్ణస్వరూపముగను అట్లు తత్త్వద్రూపముల పరిణమింప గలదని విజ్ఞు లెరుగుచురు. శాస్త్రీయముగ నింత చెప్పాలిగానను అనుభవ రహస్యమిందు చెప్పటము ధర్మము. అంధులైనను భగవద్రూప దర్శన విషయమున సనుద్ధులగుచురు తత్కాల దృష్టి తత్కాలరూప జ్ఞానము తిరుగు కలుగును. పౌరాణికముగ లీలాశుకాదులుదాహరణములు. ఇన యిట్లుండనిచు “ఓ సూర్యా! హిరణ్మయమగు పాత్రముచే నత్యము యొక్కముఖము కప్పబడినది. నీవు నాక్షాత్కారముకొరకు ఆ పాత్రమును తొలగింపువా!” అసమ్మతముగ ముక్తార్థమగుచున్నది. కాని సూక్ష్మముగ నెంతయో పిచారంపవలసియున్నది. “నత్యవ్య ముఖం అపిహేతిం” అనువాక్యములోగల నత్యశబ్దమునకు భగవంతుడని యర్థము. ఆ భగవంతుని యొక్క ముఖము కప్పబడినది. అనగా భగవద్దర్శనము కాకున్నది అనియర్థము. ఆత్మదర్శనము ఆత్మశ్రేవణము ఆత్మమననము ఆత్మసంధి ధ్యానసము మొదలగు ఆత్మరూపసంధానకార్యములు దూరమగుచున్నవి. ఇట్లు దూరమగుటకు కారణ

మేమి ? ఆ సత్యముఖము కప్పబడుటకు కారణమేమి ? అని విచారింపగా మంత్రమే చెప్పుచున్నది - పాత్రేణ అను పదముతో స్పష్టము చేసెను. పాత్రముచేత కప్పబడెను అనియర్థము. ఇందలి పాత్రశబ్దము వ్యాఖ్యాతల కందరకును కంఠపాశ మైపోయెను. పాత్రమనికొందరు, కుండయనికొందరు, ఘనీభూతమైన తేజస్సుని కొందరు, రక్కులిందు పూరింపబడును కావున పాత్రమయ్యెనని కొందరు నానా విధములుగా చెప్పియున్నారు. ఇందలి పాత్రశబ్దమునకు ఉపాధివాసనా పరిణత దుర్ని వారజ్ఞానమే అని అర్థమును చెప్పవలయును. ఆధారాధేయ భావముతో లోకమునందు ఏవన్న జ్ఞానమైన కలిగియుండుటవలన అట్టి అవశ్య జ్ఞానప్రాప్తికి పాత్రమనిపేరు. సంగ్రహముగ “ఉపాధి” అని చెప్పవచ్చును. వేదకాలమునుండి నేటివరకును ఈ ఉపాధిని ‘ఘట’ శబ్దముతో వాడుట ఆచారమైయుండెను. ఈ ఘట మిక నిలువదు అనిగా ఈ శిరీరము నిలువదనియర్థము. కావున పాత్రమునకు ఉపాధి యని అర్థము. మరియు మూతకు పాత్ర ముపయోగింప బడదు గావున పాత్రశబ్దార్థము సందిగ్ధమయ్యెను. అందుచే ఔపాధిక బంధమే పాత్రమని చెప్పవలసివచ్చెను. ఇంక ఈ పాత్రమెట్టిదని శంకించి సమాధానమిచ్చుచున్నాడు. హిరణ్మయమగు పాత్రముచే గప్పబడెను. హిరణ్మయమననేమి ? ఇది కేవల వైదిక పరిభాష. అనిర్వచనీయవర్ణాస్మికమైనదానిని హిరణ్మయమనియు, హిరణ్యమనియు చెప్పుదురు. ఉదకములు హిరణ్యవర్ణములు అని వేదమునందు వర్ణింపబడినది. అందలి హిరణ్య శబ్దమునకు అనిర్వచనీయమని యర్థము చెప్పిరి. హిరణ్మయ శబ్దముచే ప్రౌఢి ప్రత్యయ భాగముచేయగ ‘హిరట్ + మయ’ అని యేర్పడును. అందలి ‘హిరట్’ అను శబ్దము వేదములయందుపయోగింపబడిన నిపాతములవంటిదై యుండును. వీదియెల్లున్నను అనిర్వచనీయమునటలో సందేహము లేదు. ఈ దేహముగూడ అట్టి అనిర్వచనీయ

వస్తు విశిష్టమైయున్నది. 'ఆ నఖశిఖము' బహురంధ్ర మయమై నీ రంధ్రముగ మోహజనకమై కన్నట్టుటలేదా? అట్లనిర్వచనీయమై యుండుటంబట్టియే హిరణ్మయశబ్ద ముపయోగింపబడెను. ఉపనిషత్తులయం దటనట "తస్మిన్నయం పురుషః హిరణ్మయః" ఇత్యాదిగ కన్నటుచున్నది. కావున సువర్ణమయపాత్రముచే అనుసర్థము పొసగదు. అనిర్వచనీయమైన ఔపాధిక వాసనాపాబల్యముచేత ఆచ్ఛాదింపబడి యున్నదని యర్థము చెప్పుకొనుట సుగచుము. అందుచేతనే "మేఘయా పిహితం" అనుచోట ఔపాధిక వాసనా వాసిత జ్ఞానముచే అని ఆచార్యులచే సర్థము స్వీకరింపబడెను. ఈ హిరణ్మయపాత్రముచే సత్యముఖ మాచ్ఛాదింపబడుట వలన అనేక ప్రమాదములు సంభవించుచున్నవి. భగవంతుడు శక్తి మాత్రరూపుడని కొందరును, కోటిసూర్య భ్రా భాసమానుడని కొందరును, 'నీ హవనిరవయవ' నిష్క్రిముడని కొందరును అవగాహనమైనను కాకన్నను నేదియో చెప్పుకొనుచు భగవత్సాక్షాత్కారమసంభవమని నిర్ణయించుకొని దాక్షిణ్యము కొరకేమో యనునట్లు కొందరుపాసకులుగ నటించురు. బ్రహ్మసాక్షాత్కారమనియు, ఆత్మసాక్షాత్కారమనియు, బ్రహ్మోపాసనమనియు, నిర్గుణోపాసనమనియు సమానపదములను సంఘటించవచ్చునుగాని సత్యముగ అట్టి సాక్షాత్కారముగాని అట్టి యుపాసనముగాని లేదు. కావున తమపాసకులు తద్వీదూషకులు. ఆత్మ దర్శిపతగినది "ఆత్మావా అరే ప్రవయః" అని చెప్పుచున్నాడును 'తత్త్వదర్శిః' అని చెప్పు సప్తమను ద్భానమున కసంభవములైన ఆత్మతత్త్వములు కలవుగా అని శక్తివిధుడు. ఉపనిషత్తులయం దుపదేశింపబడిన ఆత్మరూపము భగవద్రూపముగ నుపాసింపవలయునని చెప్పుచున్నది. కనుకనే దర్శన శ్రమ మనన భ్యాసాదులు ఆత్మోష్ఠములుగ వర్ణింపబడినవి. తత్త్వదర్శియను సప్తాదు తత్త్వానుభవవంతుడని యర్థము. అట్టివాడు మహాత్ముడై యుండును.

ఆ మహాత్ముడే సత్యోపాసకుడు. కావుననే గీతలయందు “వానుదేవ
 స్సర్వమితి సమహాత్మా సుదుర్లభః” అని స్పష్టముగ చెప్పబడియున్నది.
 ఆ భగవద్విద్య రూపసందర్శనాభిలాషముతో మహాపురుషుడు ఉపాసకుడై
 తన ఉపాసనా ప్రారంభమున సర్వసాధారణ సాక్షాత్కార యోగ్య
 మైన తేజోరూపమును సూర్య ప్రతికముగ నిశ్చయించి “ఓ సూర్యుడా!
 ఆ సత్యమును నన్ను జూడనిమ్మని యీ ఔపాధిక దుర్మోహమును
 తొలగించి కళ్యాణ శివంబైన ఆదివ్యరూపమును జూడనిమ్మనియు
 ప్రార్థించుచున్నాడు. ఉపాసనా సమయమునందు చర్మ నేత్రములను
 రెండింటిని మూసియే ధ్యాసంపవలయును. చర్మ నేత్రములు రెండు మూసి
 నంగాని దేహములోపలనుండిన దివ్యనేత్రము తెరువబడదు. దివ్యనేత్ర
 మనగా మనోనేత్రమని కొందరు వ్యాఖ్యానించిరి. అదితప్ప మనస్సునకొక
 నేత్రములే ; నేత్రముండినచో మిగిలిన యింద్రియములునుండి వలయును.
 దివ్యశ్రోత్రము, దివ్యజిహ్వ, దివ్యనాసిక - అట్లే దివ్యత్వము నన్నింటికిని
 అంటిట్టించుచును అది అనప్రదాయము. దివ్యచక్షుస్సు ప్రత్యేకముగ
 నొక నేత్రభూతావయవము శరీరములోగలదు. ఆ అవయవము శరీర శాస్త్రజ్ఞ
 గమ్యమాయని శంకింపనక్కరలేదు. పట్టకములు కుండలినీశక్తిరూప
 వస్తువు మనస్సు మున్నగు శారీరక వస్తుసమూహ మెట్లు శరీర శాస్త్ర
 జ్ఞుల కిగమ్యమో అట్లే యాదివ్య చక్షుస్సుకూడ కేవల శరీర శాస్త్ర
 జ్ఞుల కిగమ్యమేయుండును. అంతిమాత్రమున దివ్యచక్షుస్సు లేదనరాదు
 “దివ్యచక్షుఃపదామి” అని గీతలయందు స్పష్టముగ దివ్యచక్షుస్సు
 వర్ణింపబడెను. ఆచక్షుస్సు తెరువబడవలయునన్న చక్షుచక్షువులు మూయ
 బడివలయును. చక్షుచక్షువులు మూసినంతి మాత్రమున దివ్యచక్షుస్సు
 తెరువబడి రూపగ్రాహకము కాసేందు. గాఢాన్నివలె ఊరకుండును.
 దానికి దర్శనశక్తి భగవత్కటాక్షమువలన గురుప్రసాదమువలన కలు
 గును. ఆకటాక్ష ప్రసాదములు విద్యావిద్యోభయాధీనములైయుండును.

కావున విద్యావిద్యలను ప్రశంసించి దివ్యచక్షుఃప్రభావమును వర్ణించుచున్నాడు. ఈదివ్యచక్షుస్సునకు ప్రారంభమున కానవచ్చిన సూర్యుడు లోకసాధారణ సూర్యుడుకాదు. ఈసూర్యుడసాధారణుడు. ఈసూర్యుని యుండే ఆనారాయణపురుషుడు భగవంతుడు సవిశ్రమండల మధ్య వర్తియై యున్నాడని పరంపరలో వర్ణించుకొందురు. కాని మనకు సాధారణముగ కానవచ్చెడి సూర్యుండలమంగు లేడు. ఉపాసకునిచే గ్రహింపబడి సద్గుహాపదిష్టమార్గమునందలి భగవద్రూపమే చూచుటకు ప్రయత్నించిన వాడై సత్యధర్మముగు దృష్టికొరకు ఆమునుగును తీసివేయుచుని ప్రార్థించుచున్నాడు. ఆ దృష్టివిశేషము సత్యధర్మము గలది. అట్లుగుటంబట్టి కాల्పనికముకాదు. ఉపాసకులహితము కొరకు రూపకల్పనమని సమన్వయించుటయు అన్వాయము. అన్నాదుల యందు త్సున్నివాగణ ధర్మముండిన యట్లు ఆ రూపమునందు సత్య ధర్మమున్నది. త్సున్ని వారణశ్శము కాల్పనికము కానియట్లు రూప దర్శనము కాల్పనికముకాదు. ఎరిగియో ఎరుగకయో ఒకవిత్తనమును తీసికొని భూమియందు నాటగా ఆవిత్తనము నాటినవాని సంకల్పము తోడ సంబంధము లేక తనయందున్న రూపముతో విజృంభించినట్లు ఉపాసకునిచే దర్శింపబడు రూపము కాల్పనికముగాక సత్యమై జ్ఞానమై అనంతమై ధర్మమైయుండునని నిర్ధారించుచున్నాడు ఈసిద్ధాంతమునకు బీజరూపగుగునది “తత్త్వమసి” అను మహావాక్యమైయున్నది. కావుననే అది మహావాక్యము. ఇట్టి నిర్లయానుభవము కలుగుటచేతనే సర్వ ప్రపంచమునం దొక్కరితీ చేతకాల ప్రాతభేదములేక భగవద్రూపంద ర్శనభాగ్యము కలిగెను. వేదములును తమశిష్య పరంపరలో ఈరూపస్వ మును బోధించి విడిచిరి. దానిని స్పష్టాక్షరములుగ వర్ణింపలేదు. తమ యానందాను భవమును వాచోవిధేయము చేయుట బహు కష్టమని రసజ్ఞులెరుంగుదురు. పురాణములలో గజేంద్రుని ప్రార్థనము

మెట్టవేదాంతపు మార్గమునంబడిపోయి యుండెను. అట్టయ్యును మహా పానకడుగావున తనకు సంకల్పము లేకున్నను కాల్పనికముగాకున్నను లాత్వికమునుధర్మమును అగురూపముదృష్టమైనట్లునన్నింపబడియున్నది. ఖండాంతరమునందు “పాల్” అను మహాభక్తుడు భగవదుపాసకుడై కాల్పనికముగాని సంకల్పానకాశ మలేని ఒకానొక దివ్య తత్త్వరూపమును దర్శించెను. ఆ రూపమును గజేంద్ర దృష్టరూపమును ఒక్కటియ. వేదోపాసకము కాల్పనికమును ఉద్దండ మహాతర్కవాద మహాసత్త్వోధ కాలమునందు కూడ అనూయికుడై కాళీసమాగాధకుడై కట్టకడకట సంకల్పములేకయే కాల్పనికము కాకయే ఒకానొక అలాటి దివ్య స్వరూపమును నందర్శించిన ఆ శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస ఈ విషయమున జగద్గురువని నొక్కి చెప్పుచున్నను ఆరూపము నిదియు నొక్కటియే ఇశానధికము వ్రాయనక్కలేదు. ఇట్టి పరమగుర్మము లెరుంగ వలయునన్న బుద్ధియోగము శరణ్యుని శ్రీ కృష్ణుని ప్రతిజ్ఞావాక్యముగలదు. బుద్ధియోగులై ప్రార్థించుకండు!

౧౬. మంత్రము

పూవణో ఏకర్షే యమనూర్యప్రాజాపత్య హృహరశ్మిన్

సమాహతేజోయ త్తేరూపం కళ్యాణతమంత త్రేపశ్యామి

యో ౭ సావసౌపురుషః సో ౭ హమస్మి॥

తా॥ ఈ మంత్రమునందు పూరోక్తుడగు నూర్గుడే ప్రాధిగవ బడుచున్నాడు. ఐనను ఆనూర్గునియొక్క ప్రత్యేకాస్తిత్వమును నిరసించుచు “యో భావాసరణమిదంభాతి” అనున్వాయమునుబట్టి “పూవణో, ఏకర్షే, యమ, నూర్య, ప్రాజాపత్య.” అని ఐదునామములతో పిలుచు

చున్నాడు. ఈ ఐగునామములును సాగ్ధకములు. ఈమంత్రము మార్గ
యాచనకు కొరకని కొందరు వ్యాఖ్యాతలు న్రాసిరి. అర్చిరాది మార్గ
ములు యాచనాధీనము లేంతమాత్రమును గావు. మరియును మార్గము
అను శబ్దమీమంత్రమునం దెందును వాడబడలేదు. కనుక మరణ
సమయ, మార్గయాచనము అప్రసక్తము. మంత్రోద్దిష్ట సూర్యుడు
గోళసూర్యుడు కాదు. ఈ యుపనిషత్తు ఈశావాస్యముగాని సౌరికాదు.
సూర్యోపాసనమునకై పుట్టలేదు. కావున సౌరమునుగాదు. ఈమంత్ర
మునందు కళ్యాణతమ మగు రూపమును చూతునుగాక అని యున్నది.
అనగా ఉపాసకుని యత్యంతప్రధానకార్యమైన భగవద్రూప సాక్షా
త్కారమే యిందు వర్ణింపబడెను. “తత్ కళ్యాణతమం రూపం వశ్యామి”
అని మంత్రవాక్యము. తద్వాచ్యమై సచ్చిదానందవాచ్యమై తల్లక్ష్యమై
ఔపనిషదమైన పురుషరూపమును చూతునని యీవాక్యమున కర్థము.
తత్పురుష కళ్యాణరూపదర్శన సమయమునందు విఘ్నరూపముగ నుండిన
సూర్యరశ్మిలను దూరీకరించి కేంద్రీకరింపుమని ఉపాసకుడు ప్రార్థించు
చున్నాడు. ప్రార్థించినను ప్రార్థింపకున్నను యీపని అగున నెమ శక్త్యము
వర్ణింపబడియున్నది. “యో సా వసౌ పురుషః సో ౨ హమస్మి” అను
వాక్యమును కొందరు వ్యాఖ్యాతలు తమయిష్టము వచ్చినట్లు వ్యాఖ్యా
నించిరి. కావున యిందలి వాక్యవిభాగమును తెలుపుచున్నాము. “యః
అసౌ. అసౌ నః పురుషః. అహమస్మి” “యః అసౌ” అనువాక్యము “ఎనడు
వీడో” అను అర్థమునిచ్చును. ఇంతకుమునుపు యేహా షుమ నర్ణింపబడి
యుండెనో ఆపురుషుడు ఉపాసనాకాలమునందు దృష్టోచకో భూతుడగుటం
బట్టి నిర్దిష్టముగ ఇతరులతోను అని నిరూపించుచున్నాడు. రెండవవాక్యము
ఉల్లాసాతికయముచే ఆవగార్థముగ ద్విరుక్తిగఁపబడుచున్నాడు. ‘వీడే ఆ
పురుషుడు’ అని రెండవవాక్యమున కర్థము. ద్వితీయమానడే వర్ణింపబడు
షుడు అనియర్థము. అట్లుకాకుండినచో యిందుపయక్తమైన స్వర్ణనామ

శబ్దములు యేనామమును పరామర్శించనేరనివై శక్తిహీనము లగును. ఇందలి 8. వ మంత్రమునందు 'సో' అనుశబ్ద మువయోగింపబడి కవిః స్వరః భూః యెదలగునామనాచనం. లువయోగింపబడినవి. వానినే యిటు పరామర్శింపచున్నాడు. ఇక 'అహమస్మి' అనువాక్యముద్వైర్య స్థైర్యములుగల నేనున్నాననిచాత్రము. ద్వైర్యస్థైర్యాది గుణముడను నును విశేషణమిందు లేకున్నను వక్త తాత్పర్యమదియని నిర్ణయించుట కవశాశము గలదు. ననాశని ఎగ లోకమునందును 'అహమస్మి' యని ఎవడు పూనుకొనునో అగునొక వాక్యము వినబడుచుండును. ఇట్టి గొన్ని వాక్యములకు న ప్రదానార్థములనే చెప్పవలయును. శబ్దముల తాత్పర్యము లను చెప్పరాదు. అశబ్ద ఇతిశీగ చదివెను. అనగా సంపూర్ణము చదివె నని యర్థము. ఇట్లే మరొన్ని సాంప్రదాయిక వాక్యములు వేదముల నుండి గ్రహింపబడినవి కావున 'సోహమస్మి' అను వాక్యవిభాగ మున్నది. ఈ మంత్రము మరణవేళకు సంబంధించినది కాదు. తన్మో పానకునియొక్క సిద్ధివేళయందు సంజాతమైన ఆనంద విశేషానుభూతి వర్ణింపబడుచున్నది కావుననే ధీరుడై అహమస్మి అని యనుచున్నాడు.

ఆత్మవచుర్వణము కావించినవా డగుటవలన ఆత్మాస్తిత్వము స్థిరముగ తనకిచ్చి డవగాహనమయ్యెను. గీతలయందును "సర్వధర్మ త్యాగ పూర్వకముగ వర్తింపుము; నన్నే శరణుపొందుము" అని సుఖముగ బోధింపబడెను. ఆవిషయమే యిందువనిబద్ధమయ్యెను. కావున దర్శనవేళాప్రారంభమున గోచరుడైన సూర్యుని విదునామ ములతో పిలిచెను. 'పూషణ' అనగా ఉపాధిపోషకుడని యర్థము. ఋగ్వేదమునందు చరాచర జగత్తునకు సూర్యుడాత్మయని వర్ణింప బడెను. 'ఏకర్ష' అని సూర్యుని పిలుచుచున్నాడు. దీనినిబట్టియే గోళా కారక సూర్యుడు కాడని యర్థమగుచున్నది. పురాణాదులయందు సూర్యు డనహయ్యుడై యాత్రచేయుచున్నట్లు వర్ణింపబడలేదు కావున

ఓ భగవంతా నీయొక్క కళ్యాణశతుమైన ఆ ప్రసిద్ధుడైన ఈశమును
చూచువాడనై నేను భగవాంశుడనై యున్నాను. ఇంకా నీయొక్క
ప్రత్యేకతను నాకు తెలుసు. అంత మునుసినే. అప్పుడు మాపైవైన
నీరూ మేము నీయందున్నది ఇదియే కలసి నున్నది. పరమచర
మై నీయొక్క - ఇతి శివమ్

2. మంత్రము

వాయురాల మమృత మథేదు భస్మాంతగ్ం శరీరం

ఓమ్ క్రతోస్మర కృతగ్ం స్మర క్రతోస్మర కృతగ్ం స్మర॥

తా॥ ఈ మంత్రమునందు మరణకాల ప్రార్థనమే యున్నదని
కొందరందుకు. బట్టిసంబంధమేదియును లేదు కావుననే ఏక స్మంత్రంహ
స్వార్థక శ్లోకములయం దొకచో ఉపాసక ఫలముని వర్ణింపబడెను.
ఈ మంత్రమునందు వాక్యములు చిన్న చిన్నవిగనున్నవి. అర్థములతి
గభీములై యుండును (1) వాయువు అనిలము అగుచున్నది
(2) ఇంక యిది అమృతము (3) శరీరము భస్మాంశము (4) క్రతువా!
కృతమును స్మరింపుము. (5) క్రతువా! కృతమును స్మరింపుము.
ఈ వాక్యవిభాగమును బట్టి యీ మంత్రము ఉపాసకుని యొక్క
ఫలరూపమును చెప్పుచున్నదని సుభువుగబోధపడుచున్నది. మహా
పురుషుల యుపదేశములయం దిట్లే ఆనందపరవశ వాక్యములును
వ్యవహరించువాక వాక్యములును సక్రమముగ జోడింపబడియుండును.
మొదటివాక్యమున కర్థమువిండము. వాయువు అనిలము అగుచున్నది.
వాయువు అన్నను అనిలము అన్నను సమానార్థకములే. ఇట్లు పర్యాయ
నామములంజెప్పినట్టి నిఘంటువని యుపనిషత్తునకెన్నడును గాదు.

కావున వర్ణాయపరముగ అర్థము చెప్పక తాత్పర్యమును గ్రహింపవలయును. ఇంద్రాక్షరము విశేషణమై వేర్వేరుగా విశేష్యమై తీరవలయును. ప్రథమపదము 'వాయువు' కావున యిది విశేష్యము. యీమంత్రమునం దీశము ప్రసక్తియేల కలిగెను? ఈవాయువు సాధారణ లోక వాయువా? కాక ఉపాసక బోధ్యవా? అని శంకించినంగాని సమూహానము లభింపదు. విద్యకు ఉపాసకమును నిర్వచనదగుటవలన యీవాయువు తిలక సకబోధ్యవాయువు అని యిది. ఉపాసకునిచే అవశ్యము నగుట బలపడిన ప్రాణాయామముగా వాయువే యిచ్చటి వాయువు. ప్రాణాయామము కుంభప్రభావముని విజ్ఞులందరెఱుంగుదురు. కుంబించిన వాయువు సూర్యదర్శిగానంతట గోచరీభూతమైన కళ్యాణతమరూపసాక్షాత్కార సమయమునందు ప్రాణాయామము చేయబడుచున్నదా? కుంభముచక్కగ విస్తృతమునడిచున్నదా? అనడు యీ బాహిర వ్యాపారములును (కళ్యాణము ప్రతీక ప్రత్యయ భూతములు) ప్రతీకభూత ప్రత్యయములు యీ మొదలగు సర్వము అలక్ష్మితమైపోవును. వానిని కుత్తిలపింకరలేదు కావున ఆవాయువు అనిలము" ఇలా సంబంధము కానిది గుఱుచున్నది అని యర్థము. అనగా ప్రపంచ వాననానుసంబంధమైన సూక్ష్మము ఆవాయువునకు పోవుచున్నదని యర్థము. దర్శనపూర్వముననే కుంభలక్ష్మ్యముగాని దర్శనక్షణమునుండి కుంభలక్ష్మ్యముక్కురలేదు అక్కరలేదని చెప్పినను చెప్పకున్నను అక్కరలేని దేయగును. (ఇలా సంబంధము కానిది అనిలము) రెండవ వాక్యమునందు "విద్యయాఽ మృతమశ్నతే" అనువాక్యముయొక్క ఉపసంహారముగలదు. అథ అను శబ్దముచున్నది. ఈశబ్దమునకు మరణాంతరమని కొందరు వ్యాఖ్యానించిరి. మరణప్రసక్తి లేకమును నిందులేదు. ఈ 'అథ' శబ్దమునకు పూర్ణమైన మంగళమని చెప్పవలయును. దీనికి పూర్వమునందున్న 16 మంత్రమునందే "కళ్యాణతమం" అను పద

మున్నది కావున సంపూర్ణ మంగళరూపమైన యిది ఆ అమృతరూపమే యని యర్థము. ఇదిగో శరీరక మీమాంస శరీరధారిశ్శమునకు పరమ ఫలమనియే. ఎల్లశరీరములు (మానవులు) అమృతప్రాప్తికి అధికారులు. కావుననే శరీరవ్రత సంతోషించెను. తానప్పుడతా నాశ్శ్యము పొందగా శరీర మేమగుచో యను శంకకలుగును. శరీరమున శమ్యశ్శ్య ప్రాప్తిలేదు. మూడవ వాక్యమునందు. స్పష్టముగ శరీరము భస్మాంతమని చెప్పి యున్నాడు. మరియును యెట్టివారిశరీరమును భస్మాంతమేయని యందరకు నెరుకవడియున్నది. దానిని వేదపురుషుడు చెప్పేట! ఇందలి విశేష మేమియని వివేకింపుడు. ఔను జీవన్ముక్తులగువారి దేహములు మాత్రమే భస్మాంతములు. ఇకవారికి దేహధాన్య రూపబంధములేదు. కావున వారిదేహములు భస్మాంతములుగాని అందరి దేహములు భస్మాంతములుకావు. బుద్ధియోగేశరుల దేహములు మరణాంతములై యుండును. భస్మాంత మనగా పునరుదయావకాశము లేనిదని యర్థము. మరణాంత మనగా పునర్జన్మాస్పదములని యర్థము. ఈయ నుమునే గీతలయందు “జాతస్యహింసృతోమృత్యుః ధృవంజన్మమృత్యుశ్చ” (అ 2-37) అనియును వేదములయందు “జాయన్ప్రమియన్వేతి స్వేదనః” అనియును స్పష్టముగ చెప్పబడియున్నది. కావున జన్మమరణము ఘోరసంసార మహాబంధ రూప నిపాతము బుద్ధియోగులకు లేదని యర్థము. కాని అన్ని దేహములు భస్మాంతములే యన్నచో నాస్తికవాదము సంభవించును. భూతములు భూతములలో కలియుననియు జీవుడు నిశ్చేదమడయ్యె ననియు చెప్ప కొనెడు నాస్తికవాదమే సిద్ధమగును. పాపము శాంతించుగాక! కొంద రనినట్లు శరీరము భస్మమగుగాక అను యర్థము లేకమును రాదు. నాల్గవవాక్యమును రెండు వాక్యములుగ చెప్పికొనవలయును. ఈ వాక్యమునందలి క్రతుశబ్దమునకు వేదసంప్రదాయము నందు చెప్పబడిన “క్రతుమయపురుషః” అను క్రతుమయపురుషుడని యర్థము చెప్ప

నలుగును. ఈ క్రతుమయపురుషుడు అగు నుపాసకడు 'ఓమ్' అను
 ధాన సంప్రదాయముతో స్మరింపవలయునని తాత్పర్యము.
 "ఓమ్" అను దీని నిర్దేశము బ్రహ్మణః ప్రాచీనము. అనినను గీతావాక్య విచ్ఛేద
 ప్రకారము. మరియును దానిని కర్మాదులు ఓంకారపూర్వకముగ
 ప్రార్థనగా బుద్ధితో చేయవలెనని గీతోపదేశము గలదు.
 అప్పుడే క్రతుమయపురుషుడు కృతకృత్యుడగును. కనక ఓమ్ పుపాసకా!
 ఓమ్ క్రతుమయపురుషా! ప్రణవాద్విశబుద్ధితో కృతమును స్మరింపుము.
 కృతమును స్మరింపుము. అని ఆదరాతిశయమున ఆదేశించుచున్నాడు.
 అలాగ ఆమరణమును ఆనుష్ఠిగను ("అనుష్ఠేరామృతేః కాలంన
 యే ద్వేదాంతచింతయా") కే అధారణధ్యానసమాధిలో నుండదగదు.
 అది వ్యవహారభంగము. అది లోకసంగ్రహానిగ్రహము. లోకసంగ్రహము
 గూడ నొక కార్యమై యున్నది. అదియు నుపదేశాంతర్యాతమై
 యుండును. కావున కడపట "కృతం స్మర కృతం స్మర" అని ద్వివ్రకార
 ముగ ప్రవచించెను.

౧౮. మంత్రము

అగ్నేనయనుసధారాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవవయునాని
 విద్వాన్, యుయోధ్యస్మజ్ఞు హురాణమేనో భూయిష్ఠాంతే
 నమ ఉక్తిం విధేమ॥

తా॥ ఈమంత్ర ముపసంహారాత్మకము. కొందర మతములో
 యీ యుపనిషత్తునందు పదునేడు మంత్రము లున్నవని కలదు. ఇతను
 యీ పదునెనిమిదవ మంత్రమునకు ప్రాచీనత్వమున్నది గాన దీనిని

గ్రహించితే పనికిరాదు. ఇందు అగ్ని ప్రాధాన్యముచున్నాదు. ఓ అగ్ని హోత్రుడా! మంచికూర్చుకో మున్నూ ధనముకొరకు నడిపింపుము అని యున్నది. శుక్రప్రాథనము లోకపాథారణమట గ్రహింపుడు. ఇందు గ్రహింపబడిన అగ్ని శబ్దమునకు తాకికాగ్ని యని యర్థము కానేరదు. ఈయుపనిషత్తునది దెందును అగ్ని శబ్ద ముపయోగింపబడలేదు. కావున యీ అగ్ని శబ్దమునకు ప్రత్యేకార్థమును చెప్పవలయును. వేదముంతయు లను వ్యాఖ్యానించునపుడు అభ్యాయునూర్వక్రత్వాది పదములకు ఎట్లు ప్రత్యేక పారిభాషికనంజులతో నర్థములు ఆచార్యులచే స్వీకరింపబడెనో అట్లే యీ అగ్ని శబ్దమునకు పారిభాషార్థమునే స్వీకరింపవలయును. పూర్వోత్తరసందర్భముల నాలోచించి పారిభాషకల్పింపదగును. ఈనుంత్ర మునకు పూర్వనుంత్రమునందు 'క్రతు' శబ్ద ప్రసక్తికలిగెను. క్రతువునకు అంగభూతమగు అగ్ని యిందు గ్రహింపబడెను. కావున అగ్ని యనగా 'కర్మ కరణము' అని యర్థము చెప్పకొనవలయును. మరియును వైదికకర్మముల యందు 'అగ్నా కరణ' మని యొకనియమము గలదు. హోనుకర్మము నారంభించుటకు అగ్నా కరణము ముఖ్యము కావున అగ్ని కి కరణమని యర్థము. కరణవ్యాపాగాధిష్ఠానదేవతగ అగ్ని సంబంధింపబడినను కరణమే ప్రధానార్థము. ఓ అగ్ని! ఓ సాధనమా! న్యాయ్యమగు మార్గముతో యేమార్గము నినుసరించి పోయిన తనకుగాని పరులకుగాని హాని సంభవింపనేరదో అట్టి నుంచిమార్గముతో ధనము కొరకు నడిపింపుము అని యున్నది. ధనముకొర కనగా కేవలస్వార్థమైన ధనము కొరకని యర్థము గాదు. ఈ యుపనిషత్ప్రాగంభమునందు జగచ్ఛబ్దమువాడబడెను కావున జగదభ్యుదయము కొరకనియర్థము చెప్పవలయును. మరియు "రామే" అను పదము సంబంధార్థవిద రహితముగ నుపయుక్తమయ్యెను. ఎవనియొక్క ధనము కొరకని ఆకాంక్ష పుట్టకమానదు. ఉదారచరిత్రులకు యీవిశ్వమే కుటుంబము. కావున

అక్షయమగునైన విశ్వకర్మాణముకొరకు అను నర్థమే వచ్చును. అట్టి దాని కొరకే మమ్ము నడిపింపుము అని ప్రార్థనము చేయుటచున్నది. ఇం దువయోగింపబడిన “అస్మాన్” అను శబ్దము సకలమానవుల నుద్దేశించి వ్రయోగింపబడినది. గీతలయందును కర్మనిర్వహణ విషయము చక్కగ నుపన్యసింపబడెను. వ్యభావనియతమైన కర్మమును చేయుము. వ్యధర్మమును విడువకుము. లోకసంగ్రహముగ నిర్వర్తింపుము. ఈ మున్నగు బోధములకెల్ల బీజభూతమైనది యీమంత్రము. ఇక “ఐండవ వాక్యమునందు పూర్వోక్తకరణాధిష్ఠానదేవతాన్నిని పొగడుచున్నాడు. ఓరిగ్నీ! సకలకర్మములను నీవెరుగుదువు అని యనుచున్నాడు. అనగా యేసాధనసంపత్తిచేత సకలకర్మజాలమునకు సమగ్రత పాధింపబడునో అవిషయమును నీవెరుగుదువు. ఇట్లుచుటనలన కర్మశుద్ధియు కరణశుద్ధియు కర్మకరణభావనాశుద్ధియు చక్కగ బోధింపబడెను. మరియు మానుండి వక్రభూతమైన పాపమును తొలగింపుము అని యున్నది. ఎన్ని శుద్ధులున్నను కర్మకరణము పాపస్ఫురణము కాకమానదు. గీతలయందును “సర్వారంభములు పాపముచే నావరింపబడినవని చెప్పబడియున్నది. అట్టి పాపమును తొలగించుట కుపాయము కర్మఫల త్యాగపూర్వక కరణమే యని స్పష్టముగ నిర్ణయించియున్నాడు. ఈ యుపనిషత్తు నందును గూడ “నకర్మ లిప్యతేనరే” అని కర్మలేపాభావము సూచింప బడియున్నది. ఆ కర్మలేపాభావమే యిం దువనంహరింపబడుచున్నది. ఇంతవరకు చెప్పబడిన వాక్యములు ప్రకరణసమూహి యనంతరము చెప్పవలసిన స్వస్తివాక్యముల వంటివి. కట్టకడపటి వాక్య మింకొకటి గలదు. ఈ వాక్యము సకల వేదాంతసారభూతము. ఈ వాక్యము ప్రస్తానత్రయపరమ తాత్పర్యనిరూపకము. ఈ వాక్యము కేవలనైర్గుణ్య నైష్కర్మ్యసిద్ధిప్రదము. ఆ వాక్యమిట్లున్నది. “భూమిష్ఠాంతేనుక్తిం విధేయ” ఈ వాక్యమే పరమమంత్రము. గీతలయందు కట్టకడపటి “సర్వ

ధర్మాత్ పరిత్యజ్యనూమేకంశరణావజ్ఞ" అని యెట్లు చెప్పబడెనో అట్లే యిండును చెప్పబడెను. తర్కవిశిష్టము అని నేర్చినను విజ్ఞాన మెంత యున్నను సకలశాస్త్రపారంగతుడైనను పర్యలోకాధారుడైన భగవంతుని, తల్లిలను, తద్విశేషములను, కార్యకారణకల్పనా పాండిత్యముతో సమన్వయించుకొనలేని జనులే లోకులెల్ల నని కట్టకడపట శరణాగతి వాక్యమును చెప్పుచున్నాడు. "హేభగవంతా! వాచకశక్తి యావత్పర్యంతము నాయుండు యునో తావత్పర్యంతము ఆవాచకశక్తి నెల్ల సమస్తే నమస్తే సమస్తే సమస్తే అను వాక్యములయందే యుపయోగింపబడుగాక" అని స్పష్టముగ బోధించుచున్నాడు. ఉపసంహారము నందు దివ్యమంగళ ప్రాయమైన యీ వాక్యమునకు "ఎరిచక్రలను చేయలేను; సమస్కారములను మాత్రము చేయుదును" అని ఇంకేదేదియో వ్రాసిరి. స్పష్టముగ నిందు భూయిష్ఠునకు సమస్కారోక్తి యనియున్నది. కావున "ఓమ్ నమో భగవతే హిమదేవాయ" అను మంత్రము గూఢముగ నుపదిష్టమై యున్నది. వాసుదేవవ్రహ్మాయు కొరకు సమస్కారము. గీతలయందును "సమన్వంతాకీర్తయంతః" అని స్పష్టముగ నున్నది. కావున యిందలి సమస్కారోక్తి కేవలోక్తి నూత్రమున గాక ముద్రాయామైన సమస్కారమును గావించవలయునని యర్థము. అనగా రెండు అరచేతులను జోడించి తామరమొగ్గ ఆకారముతో ముద్ర గావించి ఆముద్రను న్యుత్తరోభాగమునందుంచి పద్మకోశప్రతీకాశమై దేహాంతరమున నున్న ఆహృదయము, ఆహృదయాంతరస్థుడహరారాకాశము, ఆదహరారాకాశవిరాజమాన ప్రకాశరూపము పర్యము నీకిదే సమస్పృశము" అనెడు బ్రహ్మర్పణబుద్ధి చక్కగ పర్యవసానమునందు బోధించుచున్నాడు.

ఓమ్ తత్సత్ బ్రహ్మర్పణమస్తు

ఓమ్ పూర్ణమదః

ఇతి శాంతిః.

మాండా క్యోపనిషత్తు

ఓమ్ నమో భగవతే వాసుదేవాయ

మాం దూ క్యో ప ని ష త్తు

శాంతిమంత్రము

ఓమ్. భద్రం కర్ణేభిశ్శుణ్ముయామదేవాః

భద్రంపశ్యే మాక్షభిర్యజత్రాః

స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః

వ్యశేమదేవహితంయదాయుః

ఓమ్ శాంతిశాంతి శాంతిః॥

తా॥ ఈశాంతిమంత్రము కేవలమాధర్వణికముగ గ్రహింపబడకున్నను శిష్టసంప్రదాయమునందిదియే పఠింపబడుచున్నది. “హేదేవాః! భద్రంశ్రుణుయామ” ఓదేవతలారా! భద్రమైనదానిని విందుముగాక! అని యర్థము. యజత్రములైన అక్షములతో భద్రమైనదానిని చూతుముగాక! అని మరియొక వాక్యముగలదు. స్థిరములైన అంగములతోను శరీరములతోను స్తోత్రముచేయువారమై మా ఆయుస్సంతయు దేవహితమగునట్లు చేయుదుముగాక! అనునది మరియొక వాక్యము. ఈ శాంతిమంత్రమునందు శ్రవణదర్శనస్తోత్రములుగలవు. మొదట శ్రవణకార్యమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చెను గావున శబ్దము, తదర్థము, తదుపాసనము మున్నగువిషయము లీయవనివత్తునందు ప్రసక్తములు. భద్రదర్శనముగూడ చెప్పబడినది కావున కేవలభగవత్సత్త్వతాత్కరమునకును నిందు ఉపాయముగలదని తోచుచున్నది. అంగములతో శరీరములతో స్తోత్రముచేయుట అనగా త్రికరణశుద్ధిగలిగి కేవలభగదర్శితముగ శరీరవత్సనకర్మంతము వర్తింపవలసియుండుట ద్యోతకమగుచున్నది. “స్థిరములగు

అని యనుకొనుటగాదు. నేనును బ్రహ్మమును సర్వమును తదేకనిష్ఠుని అనుకొనుట యద్వైతము. త్రిగుణమయము ప్రకృతి యనియు సర్వము పంచభూతాత్మకమనియు సర్వమణుగుయమనియు నెల్లినగ్నియించుకొనుచున్నామో అట్లేసర్వము భగవన్మయగుని యనగ్నియించుకొనవలయును. శ్రీ|| “యత్రహిద్వైతమివభవతి” అనువాక్యమువలన ద్వైతమంతయు మిథ్యయందురు. కాని “ద్వైతంబ్రవ” అనియుండుటంబట్టి రెండింటి యొక్క సమలక్షణములను నిర్ణయించుట తప్పని యర్థమగుచున్నది. ఎట్లు భగవదస్తిత్యమో యట్లే తనితగమున కస్తిత్యమున్నది. అని యనుకొనుటతప్పు. ఒకదానియొక్క అస్తిత్యనిర్ణయమే అద్వైతము. ఆ సద్విలక్షణ మగునదేదియునుండనేడు ఆ సదగ్ని భావము వలన నొకప్పుడు ద్వైతమా? యద్వైతమా యను సందేహము కలుగవచ్చుననియు సిద్ధాంతము ననదై ద్వైతమేయనియు తెలుపుటకే “ద్వైతమివ” అని చెప్పబడెను. అట్లే “అన్యమివ” అని వేరొకచో చెప్పబడెను. ఈ “అన్యమివ” శ్రుతియందును ప్రత్యేకాన్య దర్శనము భావనము మున్నగునవి కూడనివని యుపదేశించ బడుచున్నది “అన్యః అన్యత్ పశ్యేత్” అని శ్రుతివాక్యము గలదు ఈ వాక్యమునకు అర్థము ‘అన్యడు అన్యఁగాను చూచును’ అని యర్థము. తాను తనకన్యమగుదానిని చూచుచున్నప్పుడు “అన్యః భగవన్నిరపేక్షస్యన్ స్వయంస్థితః, అన్యః అన్యత్ భగవన్నిరపేక్షం సదితి పశ్యేత్” అని సంస్కృతమున వాక్యాన్వయమును జెప్పవచ్చును. అన్యడనగా ద్రష్ట. ఈ ద్రష్టదృష్టత్వాదిలక్షణసంపన్నుడై భగవన్నిరపేక్షముగ తానున్నానని యనుకొనెడివాడు అన్యడని పిలువబడును. ఒకడు వేరొకదానిని చూచుచున్నాడు అనగా వేరొకదానియందు తనధర్మములలో నేనియైనను లేకుండినయెడల జూడలేడు కావున తనధర్మముయొక్క వికాస ప్రకాశనముల నెరుంగుచున్నాడని “చూచుచున్నాడు” అనుదాని కర్థమగును. కావుననే

ఉపాసనార్హ మగునది ఆత్మయే యగునుగాని యనాశ్శక్తానేరదు. ఒకయుపాసకుడు తరుగుల్గులతాదులను ఉపాసించినచో తరుగుల్గులతాది మాత్రమే యవగాహనము చేసికొన్నవాడగునుగాని భగవత్పాతాతాత్కారము నొందలేడు. గీతలయందును స్పష్టముగ, “యేయథామాం ప్రపద్యంతే తాన్ తథైవభజామ్యహం, (గీత4-11)” ఎవ్వరెట్లుభావించిన వారి కెట్లు భావ్యుడనగుదునని చెప్పియున్నాడు. అట్టి యుపాసనములు బహుగూఢ కారణములు. సర్వము భగవన్నయమే మగుటవలన నెట్టిచేయును పరంపరాసాధనముగ గ్రహింపబడదగియున్నను సత్త్వంత్ర ప్రధాన ప్రశస్త సన్నిహిత సత్సాధనమునే యుపనిషత్తులు చెప్పునవి అగుటవలన కేవలప్రణావమునే భగవద్భావముగ గ్రహింపవలసివి అయ్యెను. అది యట్లుండనిండు. అర్హుడు అయి అన్యమును మూచేడు సోపాంగ్యము లేక తచ్చరణ్యుడై తన్మాత్రమును మూచువాడు కావలయునని శ్రుతి యుపదేశించుచున్నది. రసానుభూతి యట్లే యుండును. సర్వసాధారణముగ శాస్త్రీయమనోహరమృదంగధ్వని శ్రోతయగువాడు ప్రారంభమున మృదంగశబ్దగుణ గ్రాహకేంద్రియవంతుడై (మృదంగనిష్ఠాన్యశేనుధర్మ వంతుడు) మృదంగధ్వనులను వినును. అప్పుడుశ్రోతశ్రవణము శ్రావ్యము అనుమూడుభాగముల ప్రత్యేకతతోనున్నను క్రమముగ నేను శ్రోతను అది శావ్యము శ్రవణవ్యాపారము సంధానమగుచున్నది. మనకు ఖండజ్ఞానములేక యఖండజ్ఞానసంపన్నుడై నాదమయుడై నాదమాత్రుడగుట యందర యనుభవమునందున్న దేకదా! ఈరసానుభూతి ఐంద్రికమగుటచే తాత్కాలికమైపోయెను. భాగవతమగునెడల శాశ్వతమగును. విజ్ఞుల కింతకుమించి చెప్పనక్కరలేదు. అన్యడన్యమునుమూచును. అను శ్రుతి వాక్యమునకు తాత్పర్యమిది. “యత్రత్వస్యసర్వమౌతై, వాభూత్ కేన కంపశ్చేత్సేన కం విజానీయాత్.” ఈశ్రుతి సాధారణమైనది ఎవ్వనిని చూడడు ఎవ్వనిని తెలిసికొనడు అనెడు అభిప్రాయ మిచ్చుచున్నారు.

“తెలిసికొనడు, చూడడు” అని అజ్ఞానాంధత్వములతో సమన్వయించుట కంట, “తెలిసికొనును, చూచును” అని అన్వయించుటలెస్స. ఈశ్రుతి యందు “యత్ర” అనుశబ్దముగలదు ‘ఏచ్చోటను’ అనియర్థము అనగా ఆ పరమమైనధామము అట్టిదని చెప్పుచున్నాడు. ఏస్థానముపర్యమాత్మయే యగునో ఆస్థానమున దేనితోదేనిని చూచును? దేనితోదేనినికాగును? అనిప్రశ్నించుచున్నట్లున్నది. దీనినే యాత్మసాక్షాత్కారమంటారు. తన్నుతనతో తానుచూచును ఎరుగును అనియర్థము. లోకమునగ దును తన్ను తెలిసికొనవలయునని చెప్పుకొనుటకలదు. బ్రహ్మసలదాను భవము విషయ విషయి దైర్ఘ్యధీభావముతో నుండనేరదని నిరూపించు టకీశ్రుతి చెప్పుడెను. “అన్యథా అన్యమునుచూచును” అనుదాని వ్యాఖ్యానమే యీశ్రుతియందు గలదు “కేన కం పశ్యేత్?” అనగా “నకేనాపి కమపి పశ్యతి” అని యర్థముగాదు. “ఆత్మనా ఆత్మా ఆత్మానంపశ్యతి” అని యర్థము. ఆత్మావలోకనము నందలి యసాధారణ దివ్యానుభూతి యట్టిది. ఇట్లన్వయింపకున్న శాస్త్రోచ్చేదమగును. “సోఽకామయత” అను శ్రుతివాక్యమును తీసి కొనుడు. “వాడుకోరెను” అనియర్థము. ఏకాముగుడు ఏకామ్యమును కామించెను? అని పూర్వపక్షముచేసి “సఃన అకామయత” అనునర్థము చెప్పవలసివచ్చును. అది వేదరహస్యముగాదు. మాయను “దేవదత్తుడు ఘటమును చూచును” అనువాక్యమునకుగల యర్థబోధము సరయుదము. దేవదత్తుడెట్లు సాంచ భౌతికడో ఘటము నట్లే సాంచభౌతికము. దేవదత్తు డెట్లురూపవంతుడో ఘటము నట్లే రూపవంతము. రూపియైన దేవదత్తుడు రూపియైన ఘటమును రూప వ్యాపారముగ నెరుగుచున్నాడని యర్థము. “రూపవాః దేవదత్తః రూప వంతంఘటం రూపలయగత మకరోత్” అని సంస్కృతవాక్యము. అనగా దేవదత్తాన్యతమాంశము ఘటాన్య తమాంశముతో సాయుజ్య

వ్యాపారమును జేయుటయే దేవనత్తము గుటమును జూచును అని యర్థము. కావుననే యీ మంత్రమునందు సర్వమైన ఓంకారము నుపాస్యముగ నుపాసకన కుపదేశించుచున్నాడు. ఈ మంత్రము వాక్య వ్యాఖ్యానములతో నున్నదానినిగ గ్రహించక పోవుటనలన చిరకాలము నుండియు సపార్థములకు పాల్పడెను. ఈ మంత్రమునందలి వాక్యమిది. ఓ మిత్రేత దక్షరమిదగ్ం సర్వం” - “ఓస్ అను యీ అక్షరము యీ” సర్వము.” అవి అర్థము. ఈ సర్వమును, నీ యుపదేశింప బడిన ఓంకారముని నిర్దేశించి నిర్ణయించుచున్నాడు. నామమును రూపమును సమన్వయించుచున్నాడు. ఇందలి రూపశబ్దమునకు కేవల చాక్షుష ప్రస్పత్తిగల రూపమని యర్థముగాదు. నిరూప్య నిరూపక భావసంబంధ ముగల ఎల్లదియు రూపమని గ్రహింపవలయును. తార్కికముగ నవ ద్రవ్యములును రూపచాచ్ఛములగును. ఆరూపము నానుమునందు లయింపజేసి తన్నామము నుపదేశించుచున్నాడు. “ఓంహీత్వూపనిషత్” అనిశ్చునుబయందును, “శస్యచాచకః ప్రణవః” అని యోగశాస్త్రము నందును స్పష్టముగ నదించబడి మున్నది. ఓంకారమునే ఏల గ్రహించిరో యింతవరకును నెవరగును శాస్త్రీయుముగ నిర్వచింపలేదు. ఓంకారమును గాక ఘీంకారమునో మఱివేరొకదానినో గ్రహింపగూడదా? యనెడు శంకల కుత్తరము ప్రత్యేకముగ మా ప్రణవోపాసనము అనెడు గ్రంథ మున జూతురుగాక. ఈ ప్రణవము భగవన్నిరూపణమునందు సర్వాతి శయము, సత్సంతసన్నిహితము-ఉపదేశమింతటితో పూర్తిగావించెను. ఇంక ఉపాసకునకు సమన్వయమగునట్లు ఆ యోంకారమును సంశయములగ విభాగించి వ్యాఖ్యానించు చున్నాడు. ఈ వ్యాఖ్యానము ప్రణవ వ్యాఖ్యానముగాక ప్రణవాన్వయవ్యాఖ్యాన మని తెలిసికొనుడు. ప్రణవమును వ్యాఖ్యానింపలేదు. ప్రణవవ్యాఖ్యాన మున్నప్పటికి గురుపరంపరలో నువిదితమైయుండెను. కావున అన్వయ వ్యాఖ్యా

నము చేయుచున్నాడు. ప్రణవమును నాత్మకెట్లు పట్టించి వ్యాఖ్యానించుటయో దానిని మాత్రమే చెప్పుచున్నాడు. కాని భూత సృష్టియు ప్రకృతి విలసనమును మున్నగు నానాత్వ విరాజమానములగు వానిని ప్రణవముతో నన్వయింపజేయలేదు. అకారము ఋగ్వేదమనియు ఉకారము యజుర్వేదమనియు, మకారము సామవేదమనియు — అకార మాకాశమనియు, ఉకారము వాయువనియు, మకారమగ్నియనియు నిదియే త్రివృత్తరణమనియు, నిల్లే, వ్యాపృతి త్రయము (భూః, భువః, సువః) గుణత్రయము మొదలగువానితో నన్వయింపజేసి వ్యాఖ్యానింప లేదు. అది యప్రసక్తము. కొందరనుకొనసల్లు (అకార, ఉకార, మకారముల) సంయోగ మోంకారముగాదు. ఈటంకార మొక వాక్యస్ఫుటము. అదియట్లుండనిండు. ఇక వ్యాఖ్యాని ముదియుదము: “తస్మాద్వాక్యమ్. భూతంభవద్భవిష్యత్ ఇతి.” అ ప్రణవమును భూతిభవషష్ట్యర్థివాన కాలములనుగూడ నను సంధింపవచ్చునని చెప్పుచున్నాడు. సర్వశబ్దముచే సాధారణముగ దేశపాత్రములై గ్రహించుటకులదు కావున కాలమునుగూడ గ్రహించెను. ఇప్పుడు దేశకాలపాత్ర త్రిపుటియందుండి దగిన యెల్లవిషయమును సర్వశబ్దవాచ్యము కాగలదు. అనుభవము నందు కాలాదులు ప్రత్యేకాస్తిత్వముతో నుండిన యట్లున్నవి. కాలము వికాసకాంక్షముగను దేశము సుసంకాంక్షముగను, పాత్రము సుసంకారణముగనునుండిన యట్లు కార్యకారణసంబంధ బంధము భావనమునకు పట్టినను పరమార్థమున కేవలౌకారిమే యని చెప్పుచున్నాడు. ఈ వాక్యమునందు, “తస్మాద్వాక్యమ్” అని గలదు. ఇందలి ఉపవాక్య ఖ్యాని శబ్దమునకు ఉపలక్షణముగ చెప్పదగిన వ్యాఖ్యానమని యర్థము. ఒక నాదమును స్వీకరించి దానినే కాలముగ నిరూపించుచున్నాడు. ప్రపంచమునందు విషయముగ మన మనునదయెల్ల విషయమే అని నిరూపించుటకు నాదకాలైక్యము నిర్వచించెను. సత్యముగ దేశకాల పాత్రములు

తావన్నాశ్రములేమనియు తాత్త్వికములేయనియు ననుకొనుటయే గాని తాత్త్వికములుగావు. ఇక తాత్త్వికమగునది యేదియో యొక్కటియై యుండవలయును. ఆ యొక్కటియే బ్రహ్మమనియు ప్రణవమనియు పిలువబడుచున్నది. ఇంతియే? సకలవ్యవహారమును తదేక వస్తూప లక్షకమైయుండును. కావున భగవత్సమానమని తలచుట మిథ్యయనియు, మాయాచిసినియు, అవిద్యయనియు, నామకరణముచేసిరి. భగవదా ధారమని, భగవదుప వ్యాఖ్యానమని, భగవద్విలాసమని, నిశ్చయించు నప్పుడు కొంత సత్యశత్యమునకు సమీపించినవాడగును. దానికొరకే ఉపవ్యాఖ్యానము కావలసివచ్చెను. మూడవవాక్యము, “సర్వమోంకార ఏవ” అనిగలదు. మొదటి వాక్యమునందున్న సర్వశబ్దమునే మూడవ వాక్యమునలదును గ్రహించెను. కావున సర్వశబ్ద భావనోపసంహార మిందు గలదని తెలియబడుచున్నది. మరియొక మారు చెప్పుటవలన సర్వమను భావనకును ఏకమను భావనకును నెట్లైకము సంభవించునో దానిని చెప్పు టయే మంత్రోద్దేశమని స్పష్టమగుచున్నది. ఆ ఏకవస్తువును నాదరూప మున నిరూపించుచున్నాడు. నాదము నిరర్థకముగాక కేవలకాళ గుణ మాత్రముగాక సర్వభావనాతీత సుందరభావార్థకమని సరహస్యముగ నుపదేశించుచున్నాడు. అకారాదు లెట్లక్షరము లో యీ ప్రణవమట్లక్షరముగాదని చెప్పుచు యీ ప్రణవమునకు సర్వమనియు సర్వదేశకాలవస్తు జాతమనియు, సర్వదేశకాల వస్తు సమతీతమనియు, బోధించుచున్నాడు. మోగశాస్త్రమునందును ప్రణవమునకర్థభావనము కలదని చెప్పబడెను. నాల్గవవాక్యము “యచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతమ్ తదప్యోంకారఏవ” అని కలదు. ఈవాక్యమునందును కాలమును, కాలమును మించినదియును ఓం కారమేయని చెప్పబడినది. ఈమంత్రమంతయును నాల్గవవాక్యములతో నున్నది. ఆనాల్గవవాక్యములును మూడువిషయములను చెప్పుచున్నవి. సర్వమును కాలమును కాబాతీతమును ఓంకారమే అని సిద్ధాంతించెను.

ఇందలి 'ఏవ' కారము మరి యేకబ్రహ్మములకును వ్యాపింపక కేవల మోక్షా
రముననే సమన్వయింపవలయునని నిర్దేశించుచున్నది. త్రికాలాతీతము,
దిగ్భావనాతీతము, ఇదవాస్తవము అనినిర్ణయించెడు వాస్తవభావనము
నకును మించినది యగునది ఓంకారమని చెప్పుచున్నాడు. ఇట్లుచెప్పుట
వలన బ్రహ్మసత్యమనియు, జగత్తుమిథ్యమనియు, నేనేబ్రహ్మమననియు
అభిధానాభేదములకు భేదములేదనియు, నిదియభేదాద్వైతమనియు,
నిర్వచించుకొనుచున్నారు. సత్యమదిగాదు. బ్రహ్మసత్యముగ దేనికిని స్థితి
లేదని యర్థము. నిరణుకముగ నే వస్తువులేనియట్లు, నిరంశముగ నే అంశయు
లేనియట్లు, నిరక్షరముగ నే పదములేనియట్లు బ్రహ్మసత్యముగ నేదియులేదు.
తాపన్యాత్రమున నేనేబ్రహ్మమను అనియునుకొనుట సమన్వయమగునా?
నేను బ్రహ్మధారమున నున్నవాడనని యర్థము.

౨. మంత్రము

సర్వగ్నోపేతద్రహ్మ య మాత్మా
బ్రహ్మసోఽయమాత్మా చతుష్పాత్॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు “ఏతత్ సర్వంబ్రహ్మ” అనియు “అయ
మాత్మాబ్రహ్మ” అనియు “సోఽయమాత్మా చతుష్పాత్” అనియు
మూడు వాక్యములు గలవు. ఈమూడు వాక్యములకు పరమతాత్పర్య
మేమనగా ఓంకారమే సర్వమనియు సర్వమే బ్రహ్మయనియు, బ్రహ్మయే
ఆత్మయనియు, ఆత్మచతుష్పాత్తనియు చెప్పుచున్నది. ఓంకారము
నకును ఆత్మకునుగల అన్యోన్య సంబంధమును ఉపవ్యాఖ్యాన రూపమున
చెప్పుటకు మొదలిడుచున్నది. ఈ మంత్రములోని రెండవ వాక్యమే

మహావాక్యముగ పెద్దలచే గ్రహింపబడెను. ఆత్మార్పణముగ వాక్య మన్వయింపబడుచున్నది. గావున మహావాక్యముని చెప్పబడుచున్నది. మరియును బ్రహ్మమని వ్యవహరించు శబ్దమునకు చక్కనివ్యాపకార్థము నిందు నిరూపించుచున్నది. వ్యాప్యవ్యాపక, కార్య కారణక, జన్యజనక, జీవాత్మ పరమాత్మ, భావప్రవాహమునకు బ్రహ్మమని యర్థము. భగవత్త్వము బ్రహ్మము. బ్రహ్మనత్వము భగవత్తము. సూర్యుడు భగవంతుడు, సూర్యత్వమైన కార్యత్వాదికము బ్రహ్మము. తేజస్వి భగవంతుడు. తేజస్సు బ్రహ్మము. అర్థము భగవంతుడు. శబ్దము బ్రహ్మము. ఏకము భగవంతుడు సర్వము బ్రహ్మము. కావున యీ మంత్రమునందు మహావాక్యసంపుటితో సర్వశబ్దమును నిర్వచించి, యానిర్వచన మాత్మ యందు ప్రతిష్ఠించి, ఆ ఆత్మోపవ్యాఖ్యానమును మొదలు పెట్టుచున్నాడు. ఉపనిషత్తులకు నాత్మతత్త్వ నిరూపణమే ముఖ్యముగాని అనాత్మవివరణముగాదు. అనాత్మతత్త్వ నిరూపణము సకలశాస్త్రములు చేయుచుండ ఆత్మతత్త్వ నిర్వహణ ముపనిషత్తులు చేయును. కావున సర్వమాత్మహాచ్యముగ సమన్వయించుచున్నాడు. ఆత్మతంత్రోపింపబడిన చతుష్పాదత్వము ఎట్లు పరమార్థము కాదో ఓంకారమునం దారోపింపబడిన, అకారోకారాదులు పరమార్థములుగావు. ఈ మంత్రమునందు చెప్పబడిన క్రమములో కడపట ఆత్మశబ్దమున్నది కావున మొదటి మంత్రములో చెప్పబడిన ప్రణవమునకును యీ ఆత్మకును అవి నాభావ సంబంధము కలుగుట వలననే ఆత్మవంతతనను నుద్దేశించి ప్రణవోపదేశము చేయబడెను. ప్రణవమాత్రమే యుపాసనార్హమాయని శంకింతుము. ఓంకారము నుపాసించవలయును అని యాదేశించుటయు, లోకమునందు గూడ సనాతనముగ ప్రణవ మాత్రోపాసకులు గలయట్లును విందుము. కాని గురుపరంపరల యాచారము నశించుటచే కొన్ని సంప్రదాయము లడుగంటిన వనియును కొందును. ఐనను పూర్వసంప్రదాయముల

జాడలందందు గానవత్తుచున్నవి. ధర్మార్థ కామసాధనా మాత్రులకు శ్రీకారము ప్రధానమైనట్లు సకలపురుషార్థసాధకులకు ఓంకారము ప్రధానము. కావుననే సకల శాస్త్రములును ఓంకారముతో ప్రారంభించబడుట యాచారము. అక్షరాధ్యానమునందును ఓంకారమును విడువదగదు. కాని ఓంకారమును మాత్రమే యవలంబించి యూగకుండక 'ఓమ్ సమశ్చినాయ' అను పంచాక్షరీ మంత్రమును పాఠ్యముగ గావించుకొనిరి. అట్లే ప్రస్థానత్రయ పర్యాయోచనము సమరస సమన్వయము గావించుకొన్నచో కేవలమోంకారము ఉపాసనార్హముగాదని ఋషి వగుచున్నది. ఈ పరమ రహస్యము గీతలయందు నిగూఢముగ నున్నది. కావున నుపాసనార్హమంత్రమును "ఓమిత్యే కాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరణ్ మామనస్కరక" అను గీతావచనముంబట్టి "ఓమ్ సమోభగవతే నానుజేవాయ" అనుమంత్రము సిద్ధమగుచున్నది. తైత్తిరీయమునందిట్లే యున్నది. మరియు జాగ్రత్తులు, వేదకాలమనియు, కృష్ణకాలమనియు, కాలవిభాగము కావించుకొన్నను సృష్టికాదినే యూవిద్య యుపదేశించబడెనని గీతలయందుండుటవలన కాలకృత ఖండ దౌర్భాగ్యము పట్టదు. వశిష్ట విశ్వమిత్రాది ఋషులును ఈ మంత్రమునే నుపాసించియుండిరి. కావుననే బుద్ధియోగప్రధాన కర్మజాలము లెన్నియో, మేధాజననము నుండి ప్రారంభింపబడెను. ఇది నిశ్చయమే యగుచో స్పష్టాక్షరములలో నీయుపనిషత్త్రేల చెప్పలేదని శంకింతురేమో మంత్రము స్పష్టముగ, బహిరంగముగ, వైఖరీవాచకమున చెప్పుట యధర్మమని సనాతనాచారము. అది పరంపరాపరిపుష్టమై యుండవలయును. అట్టివెన్నియో నశించెను. సమాసస్వరములు, సాను నాసికాక్షరములు, మున్నగునవి నేటికి నశించెను. కావున స్పష్టాక్షరముల లేకున్నను పై మంత్రము గమ్యమానమని ఎఱుంగుటవలననే పెద్దలుద్ధరించి యాయాగ్రంథముల యందు వ్రాసిరి. అద్వైతులమని యనుకొనెను కొందరు సమశ్చబ్దము నుపయో

గించుటలో బిడియ పడెదరు. ఆబిడియము దురహంకార ఫలము. అట్టి గ్రీశ స్థాపనాచార్యులవాడైన శ్రీ శంకరాచార్యులవారు ఈ మాండ్లూ కోపనిషద్వాక్యాన్ని ప్రారంభమునందు “యత్తన్నోస్మి” అని బహు ధాప్రయోగించెను “సర్వ భానైర్నమస్యే” అనియును నాడెను. శ్రీ గౌడపాదాచార్యులవారును, “నమస్కుర్భః యథాబలమ్” అని నమన వ్యాపారము చూపించిరి. కావున బోడిగ “ఓమ్, ఓమ్” అనుట గాని “నారాయణ, నారాయణ” అనుటగాని మంత్రసంప్రదాయముగాదు. అదై గ్రీతాచారమంతకంటెను గాదు. ఓంకారమనకును సర్వమునకును సమన్వయము మున్నే చెప్పబడియున్నను, యీ మంత్రమునందు యీ ఆత్మశబ్దము గ్రహించుటవలన ఆత్మవంతులెల్ల అధికారులని నిగ్గయింపుడు మరియు ఆత్మయుండిననే అన్నియునుండుట సంభవించును. కావుననే ఆత్మగ్రహణము మాఖ్యమయ్యెను. ఇందుపయు క్షమైనఆత్మ, పరమాత్మ యనియు, పరబ్రహ్మమనియు ననుకొనుటశుభము. అంశరూప విరాజ మానమై, అనుభవైకగోచరమై యున్న ‘యీ’ ఆత్మబ్రహ్మము అని మహావాక్య ముపదేశించుచున్నది. ఈ ఆత్మయే బ్రహ్మజ్ఞానమునకు పరమసాధనము. ఈ గమ్యమనాత్మను నుద్దేశించి, తదతీతాత్మను, గ్రహించుకొనుమని విచారమాత్రసాధనమున గాక యుపాసనామార్గ మున నిశ్చయింపవలయునని యుపదేశించుచున్నది. విచారముగూడ వివేకపూర్వకాచరణమునకే అనియెగుంగుడు. ఆచరణరహితమై, అను భవదూరమై అందడుకుల తొగ్రితర్కములచే కలుకులాడుట జ్ఞానము కాదు. “నాయమాత్మా ప్రపంచనేలభ్యః” ఇత్వాదిగ వేదమూతయే కరుణాభువై యుపదేశించుచున్నది. అట్టి యీయాత్మ నాల్గుపాద ములు గలదనియెగుంగుడు. ఇందలిపాదశబ్దము చరణాగ్రముకాదు. విభా గాత్మకము. ఆ విభాగముకూడ, వేర్వేరుచెడుస్థితిగల విభాగముకాదు. వివేకవిజ్ఞానలీలా మాత్రవిభాగము. ఒకరూపాయని విభాగించినను, విభా

గింపకున్నను నూటతొంబదిరెండు భాగములుకలిగిన దానినిగ గ్రహింప గలిగినట్టింక యెన్ని యోవిభాగములు చేసికొనతగియు, తక్షణముండినట్లు, చతుష్పాద్రూపమై యాత్మయున్నదని శిష్యశిక్షకొరకు చెప్పుచున్నాడు. ఇంతటితో నూర్వోపదేశమయ్యెను. ఇంక స్థూలముగ వివరించున్నాడు.

ఇ తి శి వ య్

3. మంత్రము

జాగరితస్థానో బహిష్కృజ్జస్వప్తాంగ ఏకోనవిశంతి ముఖః,
స్థూలభు గ్వైశ్వానరః ప్రథమః పాదః ॥

తా॥ ఈ మంత్రమునందు ప్రథమపాదము జైశ్వానరుడనియు అనైశ్వానరుడు జాగ్రదవస్థాపన్నుడనియు, బహిష్కృజ్జడోయు, సప్తాంగుడనియు, ఏకోనవిశంతి ముఖుడనియు, స్థూలభోగి అనియు వర్ణింపబడెను. ఈ జైశ్వానరుడే, విశ్వుడనియు, విరాట్టనియు, నుచనిగ తుల్యుడనియు. ఈ పాదము ప్రథమపాదము కావున వేదవేదాంగముల ప్రసృత్తియు, తన్నివృత్తియు, ఉపాసనాది సాధనములును, తత్ప్రీతియు, సంతానస్థయు, యీ పాదమునందే యనుభూతములు కావలయును. కావున దీనికి సాధమ్యము సిద్ధించెను. ఇందలి జాగ్రదవస్థాపన్న పురుషుడు జైశ్వానరుడని పిలువబడుట వలన నిది, సకలమానవలోక కళ్యాణార్థము ప్రవర్తించినదని నూచనమగుచున్నది. (విశ్వశ్చ అసానరః విశ్వనరః=సకల మానవాః విశ్వనర ఏవజైశ్వనరః, జైశ్వానరః ఇతి) మరియును మానవ మనోవిద్యాబీజమిందుగలదు. ఆ జాగరితుడు, జాగ్రత్త అనెడు దశయే

స్థానముగలవాడు. ప్రత్యేకస్థానములేకున్న నొకదానిని స్థితియుండదు కావున స్థానమును వర్ణించెను. ఇందలి స్థానశబ్దమునకు అపరాధమనిత్యము యున్నప్పుడు దీనికేగాక ఏస్థానమైనను అపరాధాత్మకమే. ఆ యపరాధము జాగరూకనామకము. జాగరూక నామకస్థానమునందుండి బహిష్కృష్టుడగుచున్నాడు. స్వయముగ ప్రజ్ఞానమగునదియే బాహిర్యమనినట్టి, జ్ఞాతృజ్ఞేయత్వరూపముతో నుండుట, బహిష్కృష్టుడగుట. విషయ విషయభావము ఆత్మాధీనమై యుండును. ఏది విషయమో అది విషయభావమై యుండును. 'తన్ను తానొకగుంట' అనువాక్యము వంటిది. ఆమాత్రముచే నద్వైతమని యభేదమని మిథ్యాత్వ దాదమునకు దిగరాదు. తాను తన ఛాయాప్రతిమ వలలోగించి విషయ విషయ భావలీలానందానుభవ మనుభవించుట అందరిరింగిన విషయమే. ఇట్టిదియే బహిష్కృత్యము. బాహ్యవిషయములందు, ఎవడుప్రజ్ఞకలవాడగునో వాడు బహిష్కృష్టుడని కొందరందురు. ఆయర్థము పాసగదు. ఆంతర్యమునందు ప్రజ్ఞారూపుడే యగుటంబట్టి, బహిష్కృష్టుడు కాదలచుచున్నాడు. జాగతీస్థానమున ఆత్మకు చక్కని సాధనముండును. నిద్రాభువైన యొకనిని వేరొకనూతన స్థానమునకు తీసుకొనిపోవ నతడు పూర్వపరస్థానై క్యజ్ఞానసంపన్నుడు కానేరడు. జాగరూకుడై యట్లుచేయబడిన భిన్నస్థానాభేదత్వమును నిరూపించుకొనగలిగి యుండును. అట్టిది బహిష్కృత్యము. బాహిరమైనను ఆంతర్యమును కావించుకొనగలుగుట తనకుకలదు కావుననే బహిర్వాప్యపకమై జ్ఞానము జాగరూకమగుచున్నది. అదియే ద్వితీయపాదమున నిరూపింపబడును.

ఈ వైశ్వానరునకు సప్తాంగుడని విశేషణము గలదు. ఇందలి అంగశబ్దమునకు తద్దశాసాధనమని యర్థము. అంగములేకున్న స్థానము నందుండుట సంభవింపదు. ఇంక ఆ ఏడంగములేవి? అనుటలో గొందరు అహవనీయాగ్న్యదులును, ద్యుస్థానము మొదలగునవియును, వైశ్వా

సర విద్యకు సంబంధించిన గాఢావిశేషములను గ్రహించి యన్వయించిరి. ఛాందోగ్యాదులయందలి వైశ్వానరవిద్య, యీ వైశ్వానరశబ్దముతో సంబంధము కలిగినట్లు తోచదు. శబ్దమాత్రనాజాత్యమేగాని ప్రజ్ఞాముఖాదు లా కథలయందు వర్ణింపబడలేదు. కావున యీ విశ్వని సప్తాంగములు వేరొకటి యైయుండవలయును. ఇందలి సంఖ్యావాచకమైన సప్తశబ్ద మిప్తమువచ్చినయట్లు వ్యాఖ్యానించుకొన్నను, విశ్వనకు సమన్వయించెనా లేదా, అనునదిచూడవలయును. ఈ ప్రపంచమునకు నండసిండ బ్రహ్మాండమయమైన దెల్ల సప్తసంఖ్యాకముగ వైదికులు గ్రహించిరి. అధర్వణవేదమునందు, “త్రిషప్తావిశ్వానాపాణి” అని కలదు. సకలవిశ్వమునకు సప్తమనియు, త్రిసప్తమనియు, పేరులుగలవు. కావుననే, సప్తలోకములు, సప్తర్షులు, సప్తపాయములు, సప్తస్వరములు మున్నగు సప్తసంఖ్యాపరిగణనము పరిపాటియైయుండెను. మరియునే బ్రత్యేకముగ యజుర్వేదమునందు “త్రిః సప్తః సమిధః” యాయుజ్ఞ పురుషరూపమైన దీనిని సప్తనామముతో పిలిచిరి. ఆ సప్తావలంబనము కలవాడగుటంబట్టి జాగరూకుడు సప్తాంగుడయ్యెను. ఈజాగరూకుడేలోకమున నున్నను సప్తాంగుడే. అలోకదశయం దనంగుడై అసంగుడగును. ఇందలి సప్తశబ్దమునకు కేవల మేడనియే యర్థముగాక నానాత్వమున కుపలక్షకమై యుండును. ఏకోనవినశతిముఖాడని వర్ణింపబడెను. పంచొమ్మిది ముఖములుగలవని యర్థము. లోకముగ ద్విముఖ, చతుర్ముఖ, పంచముఖాదిశబ్దములవలె దీనికర్థము చెప్పరాదు. ఇందలి ముఖశబ్దము ముఖ్యార్థము. ఉత్తరవిశేషణమునందు భోగమున్నది. కావున భోగమునకు ముఖమాధారము. ముఖములేని భోగములేదు. అంగములేని స్థానములేదు. కావున భోగముఖ్యవిషయములు పంచొమ్మిది అని యర్థము. ఆ పంచొమ్మిది విషయము తేవీయని, పాండిత్యముకొలది నితర్కింపనక్కర లేదు. కేవలచైతన్యంశము తేవేవిగలనో యనియే ముఖ

ములు. దాశేంద్రియములును, పంచవాయువులును, నాలుగంతః
కరణములును కలిపి పంచదొమ్మిది ముఖములని పిలువబడును.
కర్మకరణము సకర్తృకము. కర్తృ స్వతంత్రుడు ; సచేతనుడు. అ
ట్లగుటచే కశ్చేంద్రియములు భోగముఖములు. అట్లే జ్ఞానేంద్రియము
లును భోగముఖములని సుభువుగ గ్రహింతుము. పంచవాయువులు భోగ
ముఖములెట్లని సందేహింపకుడు. ఆవాయువులుకూడ జాగ్రద్దశాపన్నుని
భోగముఖములే. ఆవాయువులసత్తయందే దేవదత్తుడు దేవదత్తుడగు
చున్నాడు. తేకుండిన శవమని పిలువబడును. అంతఃకరణములు భోగ
ముఖములేకా! ఇది యిట్లుండనిండు. వైశ్వానరుని తెలిసికొనుట
కీముఖములే ముఖ్యలక్షణములు. మిగిలినవి వ్యక్తములైనను కాకున్నను
లక్షింపదగినవికావు. ఒకజంతువును వోల్చువలయునన్న ముఖమే
ముఖ్యము. తోక కడుపు కాళ్లు కనబడకున్నను, కనబడినయట్లే భావించి
“అమ్మయ్యా పులి!” అని వ్యవహరింతుము. ఒకమానవుడే పీరివాడని
తెలిసికొనుటకు ముఖమే ముఖ్యము. కరచరణాదులుగావు. వైశ్వానరుని
తెలిసికొనుట కీ పంచదొమ్మిదిముఖములు ముఖ్యములు. కావుననే యీ
ముఖములను సంస్కరించుటయందే యెల్లశాస్త్రములకు ప్రవృత్తి
కలిగెను. అట్టి యీ ఆశ్మపాదుడు స్థూలభోగి అని వర్ణింపబడెను.
తన భోగమంతయును స్థూలీకరణమునం దున్నదని సిద్ధయించు
స్వభావము కలవాడు. ఎంత సూక్ష్మీకరించినను స్థూలీకరింపకున్న
సమగ్రానందము లేనివాడే. కావుననే నిర్గుణోపాసనమనర్హము. తైజస
పాదునకు, తైజసపాదుడు నిర్గుణోపదేశము గావించిన కావింపవచ్చు
గాని, విశ్వపాదుడగు వీనికి సగుణోపాసనమే కరణీయము. మరియును
యీవైశ్వానరుడు స్థూలభోగి యనుట నిశ్చయమగునెడల సీచర్మచక్షు
వులతో, సిజ్ఞానేంద్రియములతో ప్రజ్ఞానబ్రహ్మవాచ్య పరమదివ్యసాక్షా
త్కారము పొందగలుగునని దృఢమగుచున్నది. అదియే స్థూలీకరణము.

స్థూలీకరణ మైనంతమాత్రమున నూత్నాతి నూత్నా నిర్వచనీయ నిరంజన నిర్గుణప్రభృతివిశేషణజ్ఞానముకలుగదని యనుట తప్పు. వేదవేదాంగము లన్నియు జాగరూకోద్దిష్టము లగునెడల పరమార్థము గూడ జాగ రూకగమ్యమే. ఇక సతివిస్తర మతి దుస్తరము.

ఇతిశివమ్ -

౪. మం త్రము

స్వప్నస్థానోఽంతఃప్రజ్ఞః ఏకోనవింశతి ముఖః
ప్రవిచిత్రభుక్తైజసో ద్వితీయఃపాదః॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు ద్వితీయపాదుడైన తైజసపురుషుడు వర్ణింపబడుచున్నాడు. బోధముకొరకు ప్రత్యేకపురుషునిగ తైజసుని గ్రహించినప్పటికి వైశ్వానరుడేతైజసుడని గ్రహింపవలయును. వైశ్వానర తైజసులభేదముస్థాన, ప్రజ్ఞా, భోగవిషయములందు మాత్రమేయున్నది. స్థానము స్వప్నము. ప్రజ్ఞ అతఃప్రజ్ఞ. భోగము, ప్రవిచిత్రభోగము. మిగిలిన అంగములును ముఖములును సమానములే. కొన్నింటసామ్యమును కొన్నింటవైషమ్యమును కలిగియుండుటయే భేదవాదము. కేవలభేద మైన వస్తువేదియునులేదు. తైజసపురుషుడెట్లు నిత్యము తైజసుడైయుండ గూడదో తైజసుడొకప్పుడెట్లు వైశ్వానరుడు కావలసివచ్చునో యట్లే జీవుడు తనజీవలక్షణ త్యాగములనుచేసి పరమాత్మయందు లీనుడు గావలయును. జాగ్రద్దశాపన్నుడు స్వప్నదశాసంక్షోభమును ఎట్లు పాటించునో యట్లే జీవుడుపాసకుడై తృప్తిపై త్యాగియై యానందీయగును. జీవుడానందీయగునప్పుడు జీవవ్యవహారముండదు. జీవప్రత్యేకలక్షణము నుండదు. తత్త్వమట్లగునని జీవుడే దేవుడనరాదు. తైజసుడే వైశ్వా

నరుడైనను వైశ్వానర త్రైజనులకు భేదముకలను. నేటివైశ్వానరుడు
 రేపటివైశ్వానరుడును నొక్కడై సమజ్ఞాః క్రియేచ్ఛాశక్తివిశిష్టుడై
 యుండును. జ్ఞానాదిప్రవాహమున కుచ్చేదము కలుగదు. నిన్నటికార్య
 ములు నేడును నేటికార్యములు రేపును సమముగ నిర్వహింపగలుగు
 చున్నాడు గాని త్రైజను డశక్తుడు వైశ్వానర త్రైజనులభిన్నులైనను త్రైజ
 నుడు వైశ్వానరుడు కావలయునుగదా! త్రైజనునివంటివాడు వైశ్వానరుడు
 కాడు. ఈత్రైజనుడు 'అంతఃప్రజ్ఞ'డని వర్ణింపబడెను. లోకమునందెల్ల
 వస్తుజాతము ప్రతిజ్ఞాతమైయుండును. ప్రతిజ్ఞాతముకానిచో నీసృష్టి నిరర్థక
 మనియు నుద్దేశింపితిమనియు నొకవిధమగు నకారణసంక్షోభమనియు
 ననవలసివచ్చును. సృష్టియందు క్రమమగు వికాసము, ప్రకాశనము, సృష్టి
 స్థితిలయక్రిమియు, ముదలగుధర్మవిశేషములు కానవచ్చుటచే సంక్షోభ
 మని పిలువదగిదు. సంక్షోభమేయగునెడల వేసవియనియు, వానకాల
 మనియు, చలియనియు నొకక్రిమిముండగూడదు. ఈక్రమతత్త్వము
 చక్కగసమస్వయించుకొనినయడల త్రివిక్రమస్వరూపావగాహనమగును.
 అత్రైజసపురుషుడు తానంతఃప్రజ్ఞడనగా, క్రమతతో సంబంధములేక
 నన్నింటిని, సమృద్ధముగ, సమూహముగ, సమవాల్ముగ, సంయోగించు
 కొనగలుగువాడని యర్థము. కాని వానివిభాగము మాత్రము వాని
 వశముగాదు. సంయోజకుడేగాని విభాజకుడుకాదు. సంయోజక వియో
 జక శక్తిసంపన్నుడు వైశ్వానరుడు, త్రైజనునకట్టిశక్తిలేదు. వేయేల
 నిర్గుణవరబ్రహ్మవాదుల మనుకొనెడువారు ఇంచుమించు త్రైజసపురుషుని
 వంటివారు. త్రైజను డంతఃప్రజ్ఞడనగా నెరిగి బహిష్పజ్ఞుడు కాలేడని
 యర్థము. ఇంక "ప్రవివిక్తభోగి" అంతఃప్రజ్ఞడయ్యు అంతర్లోగిమాత్రము
 కానేరడు. సంస్కార రహితుడగుటచే ప్రవివిక్తముగ, నేకాంతముగ,
 జాగ్రదాది వాసనాబంధముగ అనుభవించువాడగును. తన ప్రవివిక్త
 భోగిత్యము వైశ్వానరుడై సంస్కరించుకొనవలయును. అట్లు సంస్క

రించు కొనకున్న భోగియగుటకు మూడు లోగి యగును. ప్రవివిక్తభోగి కావున సంతఃప్రజ్ఞత్వపాధనాశక్తి నుపయోగించి వైశ్వానరవేశయందు సంపాదించబడ నేరని కామనాదులను ప్రతిష్ఠింపక బానిసైన్ని సంక్షోభకారణములుగ గ్రహించి సంస్కరించు కొనవలయును, అట్టి సంస్కార మంతయు వేదాంత శాస్త్రములయందు వర్ణింప బడియున్నది. ఏకాంతభోగమగుటవలన క్రమవిహీనమగుచు నపక్రమమై యున్నవ్యస్తమై యొకప్పుడు తైజసానుభవము లుండును. ఒక నుందరవనితను వైశ్వానరుడు చూచెననుకొనుడు. చూచి యుధార్మిక భావనములను గావించెననుకొనుడు. తైజనుడై యొకప్పుడూ నుందరినే వివిక్తముగ నధార్మిక భావనాత్మప్తి పొందినట్లును, నొకప్పుడు తద్విలక్షణముగ భావనాత్మప్తికి ప్రయత్నింప తానేచచ్చినట్లును, సంతలో చిరకాలపరిచితమైన తననుందరియే ఆనుందరియైనట్లును వివిధవికారములతో, వైశ్వానరాను కులముగను వైశ్వానర ప్రతికులముగను పరిణమించును. అదియే ప్రవివిక్తభోగలక్షణము. ఈ ప్రవివిక్తభోగియగుట వలన, జగత్తుమిథ్య, తానేదేవుడు వాస్తవమిదియేదియుచూడ. స్వప్నము వంటిదే యీజగము అనెడు నిర్ణయముల కాధారముగాను. వైశ్వానరుడు తైజనుడెప్పుడగుచున్నాడో విజ్ఞులు కొంచెము వివేకింపుడు. వైశ్వానరోత్తరుడు తైజనుడేయైనను, ప్రాజ్ఞాసంతరుడు తైజనుడుగ ననుభవమునం దున్నది. జాగ్రద్దశవిడిచి నిద్రాదశ పొందిన తరువాతనే స్వప్నదశవచ్చును. కావున, స్వప్నమునకు నిద్రయే భూమిక. నిద్రయే లేనియెడల స్వప్న మసంభవము. జాగ్రత్స్వప్నముల మధ్యమున నిద్ర యున్నది. ఈ మూడుదశలును సంపాదితములుకావు. స్వభావసిద్ధములు. స్వభావసిద్ధములగు వానినుండి, స్వరూపజ్ఞానమును సంపాదించు కొనవలయును. స్వరూప జ్ఞానసాధనము లీదశలు. ఈ దశ లాత్మనిష్ఠములు. కావున నాత్మతత్త్వ జాప మిం దిమిడి

యున్నది. తైజసక్రమము జన్మాంతరాస్తిశ్యమును బోధించుటకు సాధనమని యెరుంగుడు. జన్మాంతరసిద్ధాంతము భోగ నిమిత్తమని యార్థ్యులంద రెరింగిన విషయమే. భోగనిమిత్తమే కాకున్న జన్మాంతరమేలేదు. “నాభుక్తంత్యేయ తేకర్ష జన్మకోటిశ్చైరపి” అని అభియుక్తులందురు. జన్మకోటులు భోగముకొరలె. కనుకనే వేదాంతశాస్త్రమునందు భోగవిరాగము కావలయునని చెప్పబడినది. కావున స్వప్నదశ నాధారముచేసికొని జన్మాంతరము కలదని నిశ్చయించుకొనుడు. జన్మాంతర సిద్ధాంతస్థాపనాచార్యుడు తైజసుడు. తురియానుభవ విరహితముగ (ధ్యానయోగ సమాధి విరహితముగ) ఎన్నడు నిద్రాదశ నొందునో యట్టివాడు స్రవిగిక్తభోగియై యంతఃప్రజ్ఞుడై స్వప్నస్థానాది దుర్నివారస్థానములు పొందఁపలసినవాడగును. జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిలే దుర్నివారములు; తురీయము యత్నసాధ్యము. ప్రయత్నరహితులకు తురీయము సాధింపబడదు. కావుననే తురీయపాదము స్థానాదివిలక్షణమైయున్నది. ఇక నిద్రాదశ మరణ సదృశమనియు స్వప్నదశజన్మజన్మాంతర సదృశమనియు జాగ్రద్దశ వేద వేదాంతాది విజ్ఞాన వివేకితా సదృశమనియు, తురీయము ధ్యానసమాధి బుద్ధియోగాది సదృశమనియు నిశ్చయింపుడు. ఈనిశ్చయ మారోపమాత్రముగాదు. ఈనిశ్చయమే యుపాధినిష్ఠమైయున్నది. సంప్రదాయమును సనాతనముగ నట్లే యున్నది. నిద్రకును చావునకును సాదృశ్య మున్నటు లంద రెరుంగుదురు. మిగిలిన దశలు వేనితో సదృశములో వివేకింపకపోయిరి. ఇదియే స్వాత్మపరీక్ష.

గ. మం త్రము

యత్రసుప్తో నకంచన కామం కామయతే నకంచన స్వప్నం
వశ్యతి తత్సుప్తం సుసుప్తస్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానశబ్దనవివా-
నంద మయోహ్యనందభుక్తేతో ముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయః పాదః॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు తృతీయపాదుడైన ప్రాజ్ఞుడు వర్ణింప
బడుచున్నాడు. ఈప్రాజ్ఞుడు సుషుప్తస్థానుడు అగుటబట్టి ఇతనికి అంగ
ములను గూడ చెప్పవలసియుండెను. కాని ఒక్క-అంగమును వర్ణింప
బడలేదు. అంగములేకున్నను ముఖముమాత్ర మున్నది. స్థానము,
అంగము, ముఖము; ఉండవలసిన యీ మూడింటిలో ఒకటి లేకపోయి
నను యున్నట్లే గ్రహించుట సంప్రదాయము. ఏకీభూతః అను విశేష
ణమాబట్టి అనేకముగనుండునది యేదియో ఏకీభూతమైనదని చెప్పితీర
వలయును. ప్రథమ ద్వితీయపాదులకు అనేకముగ నుండునవి అంగము
లును, ముఖములును అయి యున్నవి. అందలి అంగములో ముఖములో
ఏకీభూతమై యిందుండవలయును. ముఖము ప్రత్యేకముగ నర్హింపబడెను
గాన “ఏకీభూతః” అనగా “ఏకీభూతాజ్ఞః” అని యర్థము చెప్పవలెను.
ఈ తృతీయపాదుడు అండపిండ బ్రహ్మాండములం దేగుండినను నిట్లే
యుండవలెను గావున ఏకీభూతుడని చెప్పుచున్నాడు. ప్రాజ్ఞుడను నప్పు
డెట్లు సకల ప్రజ్ఞలు నిందు లయించి యుదయింపగలవని వ్యాఖ్యాతలను
చున్నారో యట్లే పీనియందు సకలాంగములును లయించి ఏకరూప
ముననుండి భిన్నరూపము నొందగలుగుట సంభవము గావున ఏకీ
భూతవిశేషణము సార్థకము. అవిభాజకముగ, విభాగానర్హముగ నుండు
నది యగునడల ఏకమనియు తద్విలక్షణైక స్వరూపమున కేకీభూత

మనియు శబ్దవ్యవహారము. ఏకీభూత మనుటలో నానాత్వ వ్యవస్థగలదు. ఆ వ్యవస్థ అవ్యక్తము అవ్యాకృతము. అట్టి మూడవపాదుడు చేలోముఖుడని విశేషింప బడుటచే పూర్వము చెప్పబడిన పందొమ్మిది ముఖముల తుర్థము న్యాయమని ఋషి వగుచున్నది. చేలోముఖుడనునప్పుడు నిజముగ చతుర్ముఖుడని చెప్పవలెను. చేలోముఖుడనుటకంటె వాతోన్ముఖుడని పాతముండిన బాగుగనుండునేమో యని తార్కిక బుద్ధికి దోచకపోదు. సృష్ట్యాదిరూపుడైన పౌరాణిక బ్రహ్మయు ఆదియందు పంచముఖుడేకదా. సమన్వయము పట్టెను కాని సమంజసముకాదు. శవమునకుగూడ వాతముఖత్వము సిద్ధింపవలసివచ్చుటచే (“మృతంవాసినజహాతి ధనం జయోవాయుః”) వాతముఖ పాతవాదము దుర్వాదము. ఇంతకును మంత్రమున చేలోముఖమనియే యున్నది. కావున అంతఃకరణముఖుడని యర్థము. యోగశాస్త్రమునందును నభావప్రత్య యావలంబనము కలదు కావున ఆ యాలంబనము చిత్తాదివ్యాపారమే. అది ఆలంబనముగాని ఆకర్షణముగాదు. అంతఃకరణ సమవాయముఖుడగుటంబట్టి స్థూలనూత్న విభాగమక్కరలేక యానంద భుక్కుగుచున్నాడు. ఇందలి ఆనందభుగ్విశేషణము వలన *బ్రహ్మనందానుభవము కలవాడని యర్థముచెప్పరాదు. కాని నిద్రావేళాను భూయమా నానందము, జాగ్రద్వేళా జ్ఞాతమేకాని నిద్రాజ్ఞాతముకాదుగదా? నేను సుఖముగ నిద్రించుచున్నాను, అను అనుభవము వర్తమానకాలమున ఎవ్వరికిని లేదుగదా! బ్రహ్మనందాను భవమట్టిదికాదు. ఐనను నిద్రయందే ద్వంద్వములును సుఖదుఃఖాదులును రాగద్వేషాదులును నభ్యాసవశ పూర్వకమునగాక కారణాంతరమున లేనివాడై యుండుటంబట్టియు, నేదియోయొక విధముగ భోగముకలవాడగుట, నాభోగమునకే వేరు

అనందమయశబ్దమునందలి ‘మయట్’ ప్రత్యయమువలన ప్రాచుర్యార్థము చెప్పవలయును. ప్రాచుర్య మానందమైనను, క్వాచిత్క మానందేతర మున్నది. అక్వాచిత్కమే స్వత్వము జాగరణము సురణము.

తగునని ఎట్టివారు విచారించినను నానంద మనియే యనవలయును. విషాదమనరాదా, యని శంకించుట కవకాశములేదు. మహారోగరూప బాధావిషాద నివారణమున కీ నిద్రాదశ మహాోపకారకము గదా! కావున విషాదముగాదు. విషాదమునకు వ్యతిరేకమానందమే. అతడానంద భుక్తైనను ఆనందికాడు. మరియునానందమయుడు. ఇందలి యానందమయ రూపము రెండుపాదములకు విలక్షణమైనది. మిగిలిన రెండుపాదములలో ఆపురుషుల రూపములు లేవు. ఈపురుషుడుమాత్ర మానందమయుడు. ఆవ్రథమద్వితీయ పురుషులకు సంక్షోభమో సం తోషమో దుర్నివారముగ సంభవింపక మానవు కాని ప్రాజ్ఞునకా ద్వంద్వప్రాప్తిలేదు; కావుననే ఆనందమయుడు. ఈఆనందమయ శబ్దమును వ్యాఖ్యానించిన శ్రీశంకరాచార్య దివ్యపాదయుగళికి నానమస్కారములు. కానిబ్రహ్మానందము నిద్రానంద సదృశముకాదునుడి! ఈసుషుప్తస్థానుడు ప్రాజ్ఞుడని పిలువబడుటవలన ప్రజ్ఞావంతుడనియే అర్థము చెప్పవల యును. కాని కొందరనినయట్లు మూఢుడని యర్థముచెప్పరాదు. ప్రాజ్ఞు లక్షణములు కొన్ని యితనియందు పట్టియున్నవి ఆలక్షణముల నక్షరశః స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాడు “నకంచనకామం కామయతే నకంచన స్వప్నంపశ్యతి” ఎట్టికామమును కామింపడనియు, ఎట్టికలనుగనడనియు, ప్రాజ్ఞముఖ్య లక్షణములనుగ చెప్పెను కాని తత్త్వముచే బ్రహ్మానం దానుభవమట్టిదని యర్థముకాదు. కామించినను బంధకారణము కాకుండవలయును. ఆశక్తి యీప్రాజ్ఞునకు లేదు. వేదములయందు “సోఽ కామయత” — వాడు కామించెను అనియున్నది. గీతలయందు ధర్మావిరుద్ధమగు కామమును నేను అని యున్నది కామరాజ్యస్థాపనము మా యోద్దేశ్యము కాదు. సాధారణులకీ కామము మహాశత్రువు. ఆ కామమే యీ మంత్రమునందలి కామము. కామింపడు, కలగనడు, ఈ రెండువాక్యములవలన, కామించెనేని కలగనును అను వేరోక వాక్యమును

గ్రహింపవలయును. నిద్రాభూమికా రహితమైన స్వప్నములేదుకదా! స్వప్నము జన్మతుల్యమని చెప్పితిమి. జన్మమునకు కామమే కారణము. కేవల సకామమైనను, కేవలనిష్కామమైనను జన్మహేతువని ఎరుంగుడు. ప్రాజ్ఞుడు తత్కాలమున కామవ్యాపారహితుడు. అట్లే దర్శన శ్రవణాది వ్యాపారరహితుడని బోధించెను గాని యిదియొక రహస్యముకాదు. మున్ను మేమునిన యట్లు మరణమట్లుండునని, కావుననే మరణముతో అంతయు మట్టిగలియునని కొందరనుకొనుట సంభవించెను. అది తప్పని యుపదేశించుటకే యీ మంత్రమున వ్యాపారనిర్వాహపరస్థితుల ఏకీ భూతిభావము నుపస్మరించుచున్నాడు. ఈ ప్రాజ్ఞుడే స్వప్నకారకుడు. అనగా జన్మ కారణము. “జాతస్యహి ద్రువో మృత్యుః ధృవం జన్మ మృతస్యచ. గీత (2 27)” అను పరమార్థమిం దిమిడియున్నది. ఇంత వరకును ప్రాజ్ఞ విషయమునుజెప్పి మూడుపాదముల నన్వయించి, తురీయ పాదమున “యైట్టి సంబంధముగలదో ఆ తత్త్వము నుపదేశించుటకు ప్రతిజ్ఞావాక్య మారంభించుచున్నాడు.

౬. మంత్రము

ఏషసర్వేశ్వర ఏషసర్వజ్ఞ ఏషోఽంతర్యామిషయోనిః
సర్వస్య ప్రభవాప్యయోహిభూతానమ్॥

తా. ఈమంత్రము కొందరు ప్రాజ్ఞులైనా పాదముని చెప్పి చున్నారు. ఈశ్వరకీ ప్రాజ్ఞులైనా కార్యముకాదు. ప్రాజ్ఞులు పురుషసమన్వయము కార్యము. అట్లుసమన్వయపకున్ని సుపాసకు డగతకుడగును. మరియు ప్రాజ్ఞోద్భవమే యీమంత్రమగునెడల “ఏషసర్వజ్ఞః” అని ప్రత్యేకముగ విశేషించి వర్ణించదు. సర్వజ్ఞుల శ్రేణియందే ప్రాజ్ఞుడుకాడని నొక్కి

చెప్పచున్నాను. కావున యీమంత్రమునందలి 'ఏష' శబ్దము పూర్వవర్తి కన్వయింపక పురోవర్తి కన్వయింపవలయును. ఇతడు సర్వేశ్వరుడు. ఇతడు సర్వజ్ఞుడు. ఇతడు అంతర్యామి. ఇతడు సృష్టిస్థితిలయములకు మూలకారి యును. అని వర్ణింపబడి యున్నది. పూర్వోక్తసిద్ధాభివో, పరోక్త భద్రాత్మయో బుద్ధిమంతులూహింపుడు ఈ మంత్రమునం దింత విపులముగ పాదచ్ఛగాని, మంత్రచ్ఛగాని, అర్థచ్ఛగాని అక్షరచ్ఛగాని, మాత్రాచ్ఛగాని లేక జ్ఞేయత్వప్రతిపాద్యవిషయమగు దివ్యజ్ఞాత్మజ్ఞాత్మస్వరూప నిరూపణమున కలిగెడు నానందముతో పలికెడు ప్రతిజ్ఞావాక్యము మహితుల సంభాషణమట్లేయుండును. ఇతడు సాధారణేశ్వరుడుగాక యతాకికేశ్వరుడు గావున సర్వేశ్వరుడని పిలువబడుచున్నాడు. సర్వజ్ఞుడై, సర్వేశ్వరుడైయున్న యితడు సాధారుణుల కందుబాటులో నుండడేమో యనెను భ్రాంతిని నివారించుటకు యితడే అంతర్యామి యని చెప్పుచున్నాడు. అంతర్యామియైన యితనియొక్క ప్రయాణరూప ప్రస్థానము చక్కగ సాగించుటకు శాస్త్ర ప్రవృత్తి కలదు. అదియే ప్రస్థానత్రయము. అంతర్యామి విశేషణముచే కొందరు నీలోనున్నవాడు వాడేయని యనుచున్నారు. అది తప్పు. నీలో నున్నాడను భావనాశక్తి తదధీనమే అని యెరుంగుటయే. కార్యము. కావున లోనున్నవాడు సాధకుడుగాని సిద్ధుడుగాడు. సాధక సిద్ధసంయాగమే బుద్ధియోగము. ఇదే భూతిములయొక్క సకలసృష్టిలయములకు కారణుడు అని అనుటవలన, సృష్టిలయాదులు భూతిములు మున్నగుననియెల్ల, 'కార్యము' లనుట నిశ్చయముగదా ! బోధముకొరకు కార్యకారణకల్పనము కావించుకొన్నను కార్యజ్ఞానము కారణమున లయింపవలయును. కావున జన్మకు ముఖ్యధర్మము యీ భగవద్రూపమునందు నిలీనమగుటయే యగును. ఒక వేళ భగవదుపాసకులయ్య జననమరణరూపస్థూర సంసారచక్ర భ్రమణము తప్పడేమో

యను భ్రాంతిగలవారికి నభయప్రదాన మిందుగలదు. సృష్ట్యాదికి తానే మూలకారణుడగుటచే నిబ్బరముగ నుండవచ్చును. సృష్టమైనను సృష్టమైనను తనకేమియు భయములేదు. అతడు సర్వజ్ఞుడు సర్వేశ్వరుడుగదా ! “అహంత్యా సర్వపాపేభ్యః మోక్షయిష్యామి.” అని యభయమియలేదా? ఇక భయమేల? మనవర్తనము కుంటు వడిన భయపడి తీరవలసినదే. అట్టివాడునుమా భగవంతుడు. ఆ భగవన్నహినును వర్ణనసందర్భమున నెట్టి మహాపురుషుల ధోరణియే సిద్ధమగును. ఇంద్రాంకారమునుగాని, బ్రహ్మమును గాని స్పృశింపక సర్వేశ్వర సర్వజ్ఞత్వాదుల నేల స్పృశించెను. అని శంకితురేమో! యీమంత్రమునందు ముమ్మా రుపయోగింపబడిన ‘సర్వ’ శబ్దముచే పారిభాషికముగ ప్రణవబ్రహ్మములు నిర్వహింప బడినయట్లే. అయినను ప్రణవబ్రహ్మములు ప్రతీకమాత్రములని నిశ్చయింపుడు. ఇది ప్రణవబ్రహ్మతీత స్వరూపానందానుభవ సమయసంజాత దివ్యవాణి. ఇతిశివమ్.

2. మంత్రము

నాంతః ప్రజ్ఞం న బహిష్ప్రజ్ఞం నోథయతః ప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞాన పునం నప్రజ్ఞం నాప్రజ్ఞం, ఆదృష్ట మవ్యవహార్య మగ్రాహ్య మలిక్షణ మచింత్య మవ్యపదేశ్య మేకాత్మవ్రత్యయసారం ప్రపంచోపమశం కాంతం శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే సతతా సవిజ్ఞేయః॥

తా॥ ఈ మంత్రమునందు ముఖ్యమగు వాక్యము ‘సతతా’ అనియును తదనుబంధముగ “సవిజ్ఞేయః” అనియును కలదు. మొదటి

వాక్యము ఆత్మలక్షణనిర్వచనము చేయుచున్నది. రెండవవాక్యము ఆత్మ విజ్ఞేయమని సాధనోపాయమును చెప్పుచున్నది. ఈయాత్మ స్వరూపము యెట్టిదో కొన్ని విశేషణములచేత నిరూపించెను. ఇందలి విశేషణములు నిషేధములుగను ప్రసిద్ధములుగను నేతివాక్యములుగను ఇతివాక్యములు గను నున్నవి. వర్తమానాద్వైతవేదాంతమునందు కేవల నేతివాక్యములకు ప్రాబల్యమును పాటించుకొని యాభాసనాస్తికు లైపోవుచున్నారు. ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధులని నిందింపబడుచున్నారు. నిజముగ నిషేధముఖమే బ్రహ్మతత్త్వమనినయెడల బౌద్ధమత నిర్వాణవాదమువంటి వాదమే నిలువవలసివచ్చును. కొందరు బౌద్ధమతమునెడల కనికరముచూపి బౌద్ధమతము నాస్తికమతముకాదని తమ పాండిత్యప్రతిభవలన స్థాపించుచున్నారు. శాబ్దము ప్రమాణముగాదని వేదములు అప్రమాణములని చెప్పనిశ్చయించినవారు నాస్తికులని ముమ్మారు చెప్పవలయును. సంపూర్ణముగ పరమతత్త్వమును వాచోవిధేయము గావింపదలచెడు దుష్టతర్కములను ఉపనిషత్తులు స్పష్టముగ ఖండించుచున్నవి. కావుననే బౌద్ధులు ప్రమాణ పటువులని వర్ణింపబడినది. బౌద్ధులు ప్రమాణ ప్రమేయ సబంధ నిర్వహణదక్షు లగునెడల వైదికులు ప్రజ్ఞాన ప్రజ్ఞేయ సాతత్వ సమరసు లని చెప్పవలయును. ఈమంత్రమునందు (1) ఏకాత్మ ప్రత్యయసారం (2) ప్రపంచోపశమం (3) శాంతం (4) శివమ్ (5) అద్వైతం. ఈ అయిదువాక్యములును శిష్యానుగ్రహముకొరకు ఇతివాక్యములతో ఆతత్త్వమును బోధించుచున్నవి. మిగిలిన విశేషణ వాక్యములెల్ల నిషేధవాక్యములే. కాని యీ నిషేధ వాక్యముల నన్వయించుటలో విద్వాంసులు కొందరు ప్రమాదపడినట్లు న్యూరించుచున్నది. ఆ ఆత్మతత్త్వము అంతఃప్రజ్ఞముకాదు అని చెప్పుటచే బహిష్ప్రజ్ఞము(విజ్ఞేయము)అని తట్టకమానదు. అట్లే బహిష్ప్రజ్ఞముకాదు అనినప్పుడు అంతఃప్రజ్ఞము అని చెప్పవలసివచ్చును. నబహిరంతఃప్రజ్ఞము

అను వాక్యమువలన ఉభయవిలక్షణము అని చెప్పవలసివచ్చును. ఇట్లే అన్ని నిషేధ వాక్యములును నొక ప్రసిద్ధవాక్యజ్ఞానావగతికి నుపదేశింపబడియున్నవి. అట్లుపదేశింపబడక యుండినయెడల యీ మంత్రము నందలి కడపటివాక్యము 'సవిజ్ఞేయః' నిష్ప్రయోజనమగును. అతత్త్వము అజ్ఞేయమయ్యు నిజ్ఞేయము కావలయును. దీనినే గీతాధోరణిలో చెప్పవలయుననిన అతీంద్రియమయ్యు బుద్ధి గాన్ధ్యానువాదమును. కావుననే యెన్ని యోగము లవలంబించినను పరమార్థము నెఱుంగనివారై చాలమంది చెడిపోయినని గీతాచార్యులు వగచి గీతామూలమున బుద్ధియోగము నుపదేశించెను. ఆ బుద్ధియోగ సత్తకు మూలాధారము అన్నియు నుపనిషత్తులందు సంగ్రహింపబడియున్నవి. అతత్త్వము విజ్ఞేయమగుటచేతనే యీ యుపనిషత్తు చెప్పబడెను. ఈమంత్రమునకు పూర్వము ఆత్మచతుష్పాత్తు అని చెప్పబడి యీ మంత్రమునందు ఏకప్రత్యయ సారముగ ఆత్మనెఱుంగు మని యుపదేశించుచున్నది. కావుననే యీమంత్రమునందు "చతుర్థంమన్యంతే" నాల్గవదానినిగ నెఱుంగుచున్నారు అని వ్యావహారికముగ బోధించి పరమార్థమున ఏకప్రత్యయసార మని నిర్ణయించెను. ఇంతవరకును అంతఃప్రజ్ఞ బహిష్ప్రజ్ఞ త్యాగి లక్షణములతో వర్ణింపబడిన ఆత్మ వేరొకటియనియు, యిందు వర్ణింపబడిన ఆత్మ ఇంకొకటియనియు భ్రాంతిపడి ద్వైత భానావన్ను లగుదురేమో యని స్పష్టముగ అంతః ప్రజ్ఞముకాదు బహిష్ప్రజ్ఞముకాదు అని పూర్వోక్తలక్షణములను విలక్షణములనుగా గ్రహించి బోధించుటచే యీమంత్రమునందలి ఏకప్రత్యయసారమును గ్రహింపవలెనని స్పష్టపరచుచున్నాడు. అనగా పరమాత్మ తత్త్వము అంతఃప్రజ్ఞమాత్రము, బహిష్ప్రజ్ఞమాత్రము, నోభయతః ప్రజ్ఞమాత్రము, అని మాత్రశబ్దము నన్నింటికి నుపయోగించి నిషేధములను సమన్వయింప వలయునని ఏకాత్మ ప్రత్యయసారమును చూపుచున్నాడు. ఇంతవరకును భిన్నాత్మ

ప్రత్యయము బోధపడినది విశ్వాత్మ, తైషాత్మ, ప్రాజ్ఞాత్మ అని భిన్న భిన్న ముగ నుపన్యసించి అన్నింటి నీ మంత్రమూగం దైక్యమగుచున్నాడు. అదియే ఏకాత్మప్రత్యయ సారము. ఈ ఏకాత్మప్రత్యయ సారమగుననియే ప్రపంచోపశమమై, శాంతమై, శివమై, అద్వైతమగును. ఈ ఆత్మకృత్య నిరూపణమునందు అల్పరూపమునకును మహాద్రూపమునకును, అంగభాద్యవస్థాపన్నునకును, తదతీతునకును, జీవునకును, తదతీతునకును ఆత్మకృత్య వాడుటంబట్టి ఆత్మయే సర్వము గదాయని “ఏషేవేషు నేనేవేషు నేను బ్రహ్మనైయున్నాను, నేను శాశ్వతుడను అంతానేనే” అని యునికొనెడు దురహంకారోద్ధారదుష్టాదైవ్యతమునకు దారితీసెను. అనష్టాపహృత్త్యయు తదతీతాత్మయుఆత్మ వాచ్యము కాకుండినయెడల ఆ రెండి టికిని దైక్య మసంభవమని యెఱిగి సమానమైన ఆశ్చర్యమున చెల్లెలు వాడుచును. జీవాత్మ ‘అంశము’ గాని ‘అంశ’ కాదు. అంశమగు జీవాత్మ అంశిలోనుండ దగుటయే సాధనము. అంశిలోనుండిన అంశము స్వగతభేదముతో డన్నదాయని తర్కింతురు. ఈ తర్కమూ తర్కవాక్యమక్కారము భవ్య తత్త్వముకాదు. అంశియైన సూర్యునినుండి అంశరూపమున ప్రసరించిన నత్నంతనూత్ను నూత్నుకీణ పరీక్షయందు అంశియగు సూర్యుడే హింప బడుచున్నాడని సూర్యునియందు స్వగతభేదము చెప్పరాని యట్లు పర మాత్మయందు స్వగతభేదము చెప్పరాదు. కావున జీవుడు బ్రహ్మము కానేరడు. జీవుడు ‘బ్రాహ్మము’ అగును. ఈ ఘట్టమునందు రజ్జుసర్పము లను బ్రహ్మజీవాభేదమునకై యుపమానముగ గ్రహింతురు. ఈ యుప మానము సర్వధా సమర్థముకాదు. జీవ, బ్రహ్మలురెండును ఆత్మ వాచ్యములు. రజ్జుసర్పములు రెండును రజ్జువాచ్యములు కావుగదా! ఐనను రజ్జుసర్ప సంబంధ జ్ఞానము అధిష్ఠానభూత రజ్జుజ్ఞానమున కని చెప్పకొన్నచో ప్రమాదము రాదు. అనుభవమునకును దూరము కాదు. త్రాటినిజూచి పామని భ్రాంతిపడు వాడు గురుకృపవలన

పాముకాదు (తాదేయని తెలిసికొనినంత మాత్రముచేత పాము త్రాజై పోవదు. అట్లు పాము త్రాజైపోయినయెడల ఆ త్రాటియందు పాము గుణమును చూచుట కవకాశమే లేకపోయెడిది. అజ్ఞానికి త్రాటియందలి పాము భయాదికారణమై యొకప్పుడు సురణకారణమును గావచ్చును. ఇట్టి సర్పభ్రాంతిజన్యమైన మహా భయనివారణమే రజ్జుజ్ఞానకారణముగాని, రజ్జుగత సర్పత్వాకృతి నిరాకరణముగానేరదు. అట్లే బహిష్కృతముగను అంతఃప్రజ్ఞముగను మొదలగు సంజ్ఞలచే వ్యవహరింప బడిన ఆత్మ అంతః ప్రజ్ఞాది విలక్షణమై ఏకాత్మ ప్రత్యయ సారభూతమగునని ఆ ఆత్మవిజ్ఞేయ మని యుపదేశించుచున్నది. ఈ ఆత్మ తత్త్వము అదృష్టమని నిర్వచింపబడినది. ఇది యదృష్టమేయగునెడల ఆత్మద్రష్టవ్యమను యుపదేశము నిరర్థకమగును కాబట్టి ఆత్మ దృష్ట మాత్రము కాదని యర్థము కావలయును. గీతల యందును లీలామానుష విగ్రహుడనై ననన్న మూఢు లవచూనించు కొందురు. నాయొక్క పరమార్థము నెరుంగరు (9 అ-11 శ్లో.) అనియున్నది. కావుననే భగవంతుని నిశ్చరూపము ఘోరరూపమై మహాద్రూ మై సుందరరూపమై అర్జునునకు కప్పట్టెను. దృష్టమును, అదృష్టమును అదియే అనుదానిని నిశ్చయించుకొనవలయును. ఆత్మ అవ్యవహార్యము అనుదానికి కేవల వాచోవిధేయము కాదని యర్థము. నిజముగ అవ్యవహార్యమే యగునెడల యీ యుపనిషత్తునకు వాగ్వివహార ససక్తియే లేకపోవలసివచ్చును. అగ్రాహ్యమను నప్పుడుగూడ “ఆత్మ ఇంతటిది, ఇట్టిది” అని కేవల ప్రమాణప్రమేయఫలకనిరూపణమున కందనిది అని చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పుకున్నచో బుద్ధి గ్రాహ్యమన్న వాక్యము ప్రమత్తము కావలసివచ్చును. ఆత్మనిధిధ్యా సితవ్యమను వాక్యము నిష్ప్రయోజనము కావలసివచ్చును కావున కేవల మగ్రాహ్యముకాదు. ఇంతయేల వేదాంత శాస్త్ర మందుగల సకల నిషేధవాక్యములును. కేవలముకాదు. అనునర్థమునంజే

సమన్వయింపవలయును. నిరాహారశబ్దమునకు నియతాహారార్థము ఎట్లు చెప్పబడెనో అట్లే నిషేధవాక్యము లన్వయించుకొన వలయును. అలక్షణము, అచింత్యము, అనిచెప్పుటవలన, లక్ష్యము కానేరదనియు, చింత్యము కానేరదనియు అర్థము చెప్పుట తిప్పి. అచింత్యః అనుదానికి అజ్ఞేయః అనిఅర్థము చెప్పుకొని ఆ అజ్ఞేయమువిజ్ఞేయము కావలెనని సమన్వయించుకొనవలెను కాకున్న యీమంత్రము కుతంత్రము. అట్లే అవ్యపదేశ్యమును విశేషణమునకును అర్థము గలదు. నిజముగ ఆత్మ అవ్యపదేశ్యమే యగునెడల “ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ” “ఓమిత్యుపాసీతి” “ఓమీతిదాత్మా” యీ మొదలగువాక్యములు వ్యపదేశించుట వృథాశ్రమ మనవలయును. అందుముఖ్యముగ ప్రణవోపాసనమునకై యవతరించిన యీ యుపనిషత్తు మరియు నిష్ఫలమనవలయును. కావున ఆతత్త్వము అవ్యపదేశ్యముకాదు. ఓం కార రూపమైన ప్రతీకముచే వ్యపదిష్టమగుచున్నది. అవ్యపదేశ్యమనగా, కేవల మోంకారమాత్రముగాదనియే యర్థము చెప్పుకొనవలయును. ఓంకారము సన్నిహితము; తదితరము దూరము అనియర్థము. ఇంతవరకును ఆత్మ తత్త్వము బ్రహ్మవాచ్యమై, అపచేద కాపచేద్యత్వదోషము లేనిదియై నిర్వహింపబడెను. ఇంక ఏకాత్మ ప్రత్యయసారమని ఇతిబోధమును చేయుచున్నాడు. విభక్తముగ కానవచ్చినను, విభక్తమున ఏకరూపమని చెప్పుచున్నాడు. గీతలయందును “జ్ఞానము, అహంకారము, స్మృతి, భ్రాంతి, మున్నగునవి నావలననే (అ 15 - శ్లో 15) అని యుపదేశింపబడియున్నది. అనగా అవిభక్తమై, సంసక్తమై, సంపూర్ణమైయుండిన తదాధారముననే విభక్తాదులు వ్యవహారమున స్వానుభవమునకు విచ్చుచున్నవని యర్థము. ‘నేనీకుండనెరుంగుచున్నాను’ అను కుండయొక్క ఎరుకఅనెడు ఘటాకారక జ్ఞానాధిష్ఠానము ఆత్మయే యగుటవలన, ఆత్మ ఏకప్రత్యయ సారమని సంగ్రహముగ నుపదేశించు చున్నాడు. ఇందలి

ప్రపంచోపశమ శబ్దమునకు, ప్రపంచ ప్రణాశమనియు, ప్రళయమనియు అర్థములు చెప్పుకొనుచున్నారు. అదితప్పు. నిద్రాదశయందు ప్రపంచోపశ మానుభవమెట్లొ అట్టి ప్రపంచోప శమలక్షణమును చెప్పుకొనవలయును. కావుననే జీవునకుగూడ జాగరితస్థానమును, సుషుప్తస్థానమును పొందుటయందు దిష్టమును లీలారూపమున ననుభవ మగుచున్నది. ఈ ప్రపంచోపశమశబ్దమునకే శాంతమని యర్థము చెప్పుకొనవలయును. ఆ 'శాంతిము' రసవాచ్యమని తెలిసికొనుడు. కావుననే అది తిమని చెప్పుచున్నాడు. శాంతమగునదియే శివవాచ్యమగును. శివమనగా మంగళమని యర్థము. భగవత్తత్త్వముకంటె మంగళమైనది మరియొకటియునుగాదు అదియేఅద్వైతము. ఇందలి యద్వైతశబ్దమును గ్రహించుకొని నేనేబ్రహ్మమును అనెడు పెరికేకలు వేయరాదు. భగవత్పద్యమైనది వేరొకటిలేదని యర్థము. ఈయద్వైతవిశేషణమును తీసికొని కొందరుసిరోధములేదు ఉత్పత్తిలేదు బంధము లేదు మోక్షములేదు సాధనములేదు సాధకుడులేదు గురువులేదు శిష్యులు లేదు మండూక్యోపనిషత్తు లేదు మట్టిగడ్డలు లేవు అని తమిహొ కొట్టుకొనుచున్నట్లు. అందలికలిమి జలగులు వారికి గానిరావు. కావున అద్వైతమనగా సర్వభవములకు సన్మూల సత్త్వము సనుభవించుటయని యర్థము. అట్లగుచో మీది సర్వాస్తివాదమా యని యొక నామకరణము చేయనక్కరలేదు. భగవత్తత్త్వమద్వైతము. వేదములయందు "సన్మూలా ఇమాః ప్రజాః" అని సన్మూలము. నిరూపింపబడిను. ఇంక చతుర్థము అనువిశేషణము మాత్రము మిగిలియున్నది. ఈ విశేషణమువలన యీ మంత్రమునందుపదేశింపబడిన తత్త్వము పూర్వమంత్రవిలక్షణ మైనదని యర్థముచెప్పరాదు. అట్లు చెప్పరాదని "స ఆత్మా" అనువాక్యముతో నుపసంహరించుచున్నాడు. అత్మ సంజ్ఞగలదియెల్ల నిదియే సుమాయని చెప్పుచున్నాడు. కావుననే దీనికి తురీయ

మని సంజ్ఞ. 'చతుర్థపదము' 'మన్యంతే' అనుపదముతో నన్వయింప వలసివచ్చునుగాన చతుర్థత్వమునకప్రాధాన్యము చెప్పవలయును. "స ఆత్మ సవిజ్ఞేయః" ఈ రెండువాక్యములును పూర్వోపదిష్టమైన తత్త్వమును సమగ్రోప సంహారము చేయుటకై చెప్పబడినవి. ఆ ఆత్మ 'సః' అను విఖ్యాతార్థముతో వర్ణింపబడియున్నది. అదియే ఓంకారము. ఓంకార మును ప్రతీకముగ చేసుకొని ఆ ఆత్మ యొక్కరూపము నెఱుంగవలయును అని "సవిజ్ఞేయః" అను వాక్యములో నుపదేశించు చున్నాడు. ఇందలి సమన్వయము కష్టమగుటంబట్టియే గురువుల నాశ్రయింప వలయునని సంప్రదాయమున్నది. గీతలయందును "తత్త్వదర్శులు నీకుపదేశింతురు" (4-34)" గురువును పొందుము అని వేదమునందును చెప్పబడియున్నది. గురుపరంపరలోని ఆపరమార్థము నెఱుంగకయే ప్రణిపాత పరిష్కర్ష సేవాదికముల చేయనొల్లక తమ హృదయ కుహరాంత రాశములయం దారాధింపబడుచున్న దురహంకార బ్రహ్మరాక్షస వీడితులై పాండిత్య మును పరోక్షముగ గ్రహణలోకనమును మాత్రమే నమ్ముకొని కొందరు పాడిగుచున్నారు. అట్టివారే వాయువే బ్రహ్మమనుకొనుచు, ఇంద్రుడే బ్రహ్మమనుచు, చంద్రుడే బ్రహ్మమనుచు, సూర్యుడే బ్రహ్మమనుచు, ఏదియో యగోచరతత్త్వమే బ్రహ్మమనుచు తలతిక్కి నిర్ణయములలో తలతూగుచున్నారు. ఆ తూగెడివారెట్లెత్తుగనిండు. మంత్రమునందు- "అయమాత్మా బ్రహ్మ సోఽయమాత్మా చతుష్పాత్ సవిజ్ఞేయః" అనువాక్యములు పరస్పరాన్వయములతో కూర్పబడియున్నవి. కావుననే జ్ఞేయత్వము వివేక పూర్వకముగ ఉత్తరమంత్రమునుండి యారంభించున్నాడు. ఇతిశివమ్

౮. మంత్రిము

సోఁయ మాత్మాఽధ్యక్షర మోంకా

రోఽధిమాత్రం పాదామాత్రా మాత్రాశ్చ

పాదా అకార ఉకార మకారఇతి

తా|| ఈ మంత్రిమునందు ఆధ్యక్షర మోంకారము అనునది ముఖ్యవాక్యము. ఈ ముఖ్యవాక్యమునుబట్టి పూర్వమంత్రిములయందు చెప్పబడినది సాధ్యమగునంతవరకు కేవలాత్మతత్త్వ నిరూపణమని తెలియబడుచున్నది. ఆ ఆత్మతత్త్వమే అభిధేయమని పిలువబడును. అభిధేయ మవ్యవహార్యమని చెప్పకొన్నచో బోధనాకవకాశమే లేక పోవును. కావున అభిధేయాలభిధానములు, నామనాములు, శబ్దార్థము లును అవినాభావములని పెద్దలవ్యవహారము. ఇందభిధానతత్త్వము నిరూపించుచున్నాడు. ఆత్మతత్త్వనిరూపకమై అత్యంత సన్నిహితమైన యభిధానము వైదికులకోంకారమని సంప్రదాయజ్ఞు లెరుంగుదురు. ఈ ఓంకారమే సన్నిహితాభిధానమని యోగశాస్త్రాదులయందును నిర్వచింపబడియున్నది. భగవంతుని, ఏనామముతోనైనను, ఏరూపముతోనైనను, ధ్యానింపవచ్చునుగదా యని ముదురు తర్కములలో మురిగి పోవుటకంటె, వేదములయందును, శాస్త్రములయందును ఓంకారమే గ్రహింపబడెనని ప్రామాణికబుద్ధితో నుండుటశ్రేయస్సు. ఒక నామము నిర్వేతుకముగ పుట్టబడదనియును, అనామ మిశ్వరసంకేత మనియును, శాబ్దికుల నిర్ణయము. కావుననే అభిధానము అనాదినిధనమని బ్రహ్మనిర్మితమని చెప్పబడియున్నది. ఆకలి నివారించుకొనుటకు జీర్ణకారియు సంప్రదాయోచితమును అగు ప్రత్యేకాహారమే ఎట్లు కావలసి యుండునో, ఇనుక, మన్ను మొదలగునవి యాహారించుటవలన

క్షున్ని వారణోపాయము ఎట్లుగాదో. అట్లేభగవ దుపాసనమునకు అభిధానముగ స్వీకరింపబడినది; ఓంకారమని ఎఱుంగుదము. ధాంకారాదు లనభిధానములు. అట్టి ఓంకారము యీ ఆత్మస్వరూపమే యని అధ్యక్షరూపమున నుపన్యసించి పూర్వముచెప్పబడిన ఆత్మయొక్క చతుష్పదత్వ సమన్వయ మియక్షరమునందు వాఖ్యానించుచున్నాడు. ఈవ్యాఖ్యానమే పరమార్థమనుకొని చాలమంది ప్రణవమర్మ మెరుంగని వారైరి. అభిధానమును సమన్వయించుట మాత్రమే యీ మంత్రమున కుద్దేశము. కావుననే అకారోకార మకారములని మూడక్షరములను గ్రహించెను. ఓంకారమధ్యక్షర మగుటవలన మాత్రరూపముతో అధి మాత్రమని సమన్వయించుచున్నాడు. పాదములు పూర్వమునందు జాగ్రత్స్వపాదులనుగ సమన్వయించి, మాత్రలను అకారాదులనుగ సమన్వయించుచున్నాడు. ఏకాత్మ ప్రత్యయసారముగ పూర్వ మెట్లుప సంహరించెనో అట్లే ఇందును. 'సోయచూత్థా ఓంకారః' అను వాక్యము గ్రహింపబడితీరును. ఈయపనిషత్ప్రారంభమున చెప్పబడిన 'ఓమి త్యేతదక్షరం' అను మంత్రవాక్యసమన్వయమే యిందు ప్రారంభింపబడుచున్నది.

ఇతి శివమ్

౯. మంత్రిము

జాగరికకస్థానో వైశ్వానరోఽకారః ప్రథమా మాత్రాఽఽ,
ప్రేరాది మత్వాద్వాఽఽపో తిహ వై సర్వా
న్కామాన్ ఆదిశ్చ భవతి యవనంవేద॥

తా॥ ఈమంత్రములో 'యవనంవేద' అనువాక్యము కడవటి మంత్రమువరకును వ్యాపించెడు మహత్తర వాక్యమైయున్నది. కావున

పూర్వ మంత్రములయందలి సజ్జేయః అనుదానిని నిరూపించుట ముఖ్యమయ్యెను. ఈమంత్రములో అకారోకార నుకారములలోని మొదటిదగు అకారమును సమన్వయించుచున్నాడు. ఈ సమన్వయ మర్థవాదముగాని తత్త్వవాదముకాదు. ఇది యర్థవాదమా తత్త్వవాదమాయని నిర్ణయించుట కొదేయధారముగలదు. ఆప్తివలనః ఆనిమత్త్వమువలననో సర్వకామప్రాప్తివలననో ఆది యగుచున్నది అకారము, అని ఇదమిశ్రమని నిర్ణయింపక అదియో ఇదియోయని నిర్ణయించుచుండుటగ బట్టి అర్థవాదమని చెప్పవలయును. ఓంకారము తత్త్వవాదము కావున ఓంకారోవా ర్హంకారోవా అని చెప్పబడలేదు. 'నా' శబ్ద మూపయోగింపబడిన ఘట్ట మర్థవాదము. అర్థవాదమునకును ప్రయోజనము కలదు కావున ప్రణవప్రశంస నగుండుదును. బ్రహ్మశాస్త్రమున వైశ్వానరుడు అకారాన్నియును. ఆప్తివలన అకార సర్వవ్యాపకతము గలవాడగుట వలన బోధనానందాదియందు ద్వేషింపబడినవాడగుటవలన, అకారవాచ్యుడని చెప్పుచున్నాడు. సకలోపదేశములును వైశ్వానరభూమి నుద్దేశించియే వ్రవర్తించుచుగాని తదితరులునులతో పనిలేదు. దీనిని బట్టి స్వప్న మునందు నాకవగతమయ్యెను. స్వప్న మునందు నాకుండే శింపబడెను అనిచెప్పుకొనుచు తృప్తిచెందుట దురహంకారదర్ప కారాధనమే. దర్శనశ్రవణమనన విషయానుల్లేఖ వైశ్వానరాధీనము అని మరియొక్కమార్గమొనరును. మరియు 'సర్వాన్కామానాప్నోతి' అని వేరొకవాక్యము కలదు. ఈ వాక్యము సిద్ధాంతివాక్యము. ఈ వాక్యమునందు "వా" పక్షములేదు కావున సిద్ధాంతము. దీనినిబట్టి సమస్తములైన కామములన పొందుచున్నాడని యీ వాక్యమునకర్థము. దీనినిబట్టి సర్వకామసిద్ధినికీమంత్ర ముపదేశింపబడినదని తలంపరాదు. వైశ్వానరుడు కామమును అనువిషయము స్పష్టముచేయుటకు చెప్పెను. ఎంతవరకు కామవ్యాపారము దనయందుండునో అంతవరకు అంశభూతుడై

బహుళాంగములుడై బహువిధ జన్మమరణరూప ఘోరసంసారమున పడుచు లేచుచున్నవాడై ఏకాత్మప్రజ్యయసారవిరహితు డై పోవునని స్పష్టముగ హెచ్చరించుచున్నాడు. ఈ హెచ్చరికలే, వేదాంతశాస్త్రమునం దెల్లగలవు. కావున నెవడు వై శ్వానరునియొక్క యీస్థితి నెరింగి ఓంకారాభిధానము నాలంబనము చేసికొని ఆత్మవంతుడగునో అట్టివాడు నుఖపడునని సిద్ధాంతము చేయుచున్నాడు. కావున ఈ మంత్రము నందు 'య ఏవం వేద' అనువాక్యముతో నుపసంహారము గలదు. ఇతిశివమ్

౧౦. మంత్రిము

స్వప్నస్థాన సైజన ఉకారోద్వితీయా
మాత్రోత్కర్షాదుభయ త్వద్వోత్కర్ష తిహ వై
జ్ఞానసంతతినసమానశ్చభవతి నాస్యాబ్రహ్మవి
క్కులే భవతి య ఏవం వేద -

తా॥ ఈ మంత్రముగూడ పూర్వమస్త్రీధోరణిలో చెప్పబడెను. ఈ మంత్రమునందు స్వప్నస్థానముడైన తైజసపురుషుడు ఉకారసాదృశ్యముతో నిర్ణయింపబడుచున్నాడు. (న్యాయ్యమ్॥ యత్రయత్ర 'వా' పక్ష మాశ్రిత్యవికల్పేన తద్వాయద్వా ఇతి నిరుక్తిః క్రియతే తత్రతత్ర అర్థవాద ఏవేతి నిర్ణేతవ్యః॥) ఈన్యాయ్యమునుబట్టి యిందును సర్థవాదము గలదు. ఈతైజనుడు ఉత్కర్షుడగుటంబట్టి, ఉభయుడగుటంబట్టి, ఉకారవాచ్యుడగుచున్నాడు, అనియర్థము. ఈ మంత్రమునందలి 'జ్ఞానసంతతి'

శబ్దము జ్ఞానప్రవాహిని అనుస్థముగలది. కొందరు జ్ఞానసమూహమని చెప్పిరి. అదిపానగదు. జాగరితస్థానమునందు జ్ఞాతానుభూత విషయములే స్వప్నస్థానమునందు సరూపముగనో, విరూపముగనో, సలక్షణముగనో, విలక్షణముగనో పరిణమించుట సర్వానుభవసిద్ధము. జాగరితస్థానమే లేని నాడు స్వప్నస్థానములేదు. కావున జాగరితస్వప్న స్థానములయందు, జ్ఞానము ప్రవహించునదియగును. ఈస్వప్నస్థానము సమానుడగుచున్నాడని చెప్పబడుచున్నది. సమానుడనగా ఉదాసీనుడనియు శత్రుమిత్ర భావరహితుడనియు కొందరన్వయించిరి. ఆ యస్వయము న్యాయము కాదు. స్వప్నమునందు పరపురుషోపభుక్తయైనట్లు తన భార్యను చూచినచో శంకించి జాగరితస్థానమునందు ధర్మపత్నిని విషవనొల్లడు. కావున జాగరితస్వప్న స్థానముల జ్ఞానసంకతియెట్లున్నను జాగరితస్థానము నందు విపరిణామమును సొందక తైజసస్థానమునందు విశారమునొందక, యీ రెండింటిని సమానలక్షణముగ ఎవడెరుంగునో అట్టివాడు ముఖుడగునని చెప్పుచున్నాడు. అనగా జాగరితస్థానమునకును స్వప్నస్థానము నకునుగల అన్యోన్యసంబంధము చక్కగ నెఱుంగుటకు వ్రయశ్శించుటయు ముఖ్యమని సూచించుచున్నాడు. తన్ను తాను పరీక్షించుకొనుటకు స్వప్నస్థానము, చక్కనిప్రమాణస్థానము. బంగారమును నాణ్యమెఱుంగుటకు నిక షోపలమెట్లో వైశ్వానరుని యాంతరికము నెరుంగుటకు స్వప్న మట్లు. కావుననే నిదియును జ్ఞేయవిషయముగ నుపన్యసించుచున్నాడు. కొందరు స్వప్న మర్థరహితమని నిరసించుచున్నారు. అట్టినిరసనము ధర్మబద్ధముకాదు. వైశ్వానరుడు, తైజనుడగుటయెట్లో అశ్లేష ర్తమాన దేవావతలు భవిష్యద్దేవావతు డగుచున్నాడని పూర్వోత్తర జన్మములను కలవని నిర్ణయించుటకు తనకు స్వాయత్తమైన పరమప్రమాణ

మీన్వత్సప్తస్థానము. కావుననే యీ వాక్యమున కంతరమునందు 'అస్య అబ్రహ్మవిత్ కులే నభవతి' అని సిద్ధాంతవాక్యమును చూపుచున్నాడు. ఇతని కులమునందనగా ఇతని వంశమునందని కొందరర్థము చెప్పుచున్నారు. ఇందలి 'కుల' శబ్దమునకు సమూహమని యర్థము. జాగరితస్వప్నస్థానముల నెరిగినవాడు భిన్నభిన్నముగను నానావిధముగను తనకనుభూయచూనమైయున్న జ్ఞానమంతయును ఏకీభూతమైన ఏకాత్మ ప్రత్యయసారముగ ఎవడు నిర్ణయించుకొన గలుగునో వాడు ధన్యుడని, అబ్రహ్మవిత్తుకాడనియు స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాడు. ఇందునుగూడ 'యవంవేద' అను వాక్యముతో ఉపసంహారము గలదు. ఇట్లుపసంహరింపబడుటచే తెలిసికొనవలయుట (వేత్తృత్) ప్రధానమని ముఖ్యముగ నుపదేశించుచున్నది. కలయని త్రోసిపుచ్చరాదు. కలలోని వాడు తైజనవాచ్యుడగుటబట్టి వైశ్వానర తైజనుల కార్యకారణ భావమును పునరాలోచించుకొనుట జిజ్ఞాసువులకు ముఖ్యధర్మము. ఇతిశివమ్.

౧౧. మంత్రము

సుషుప్తిస్థానః ప్రాజ్ఞోమకారస్తృతీయామాత్రా :

మితేరపీతేర్వామినోతిహవా ఇదగ్ంసర్వమపీతిశ్చ

భవతి య ఏవం వేద ॥

తా॥ ఈమంత్రమునందు పూర్వమువలె మకారముతో ప్రాజ్ఞ పురుషు నన్వయించి చెప్పుచున్నాడు. ఈమకారము ఓంకారముయొక్క

అంతఃపాతకము, కాపున అంతఃపాతము, ముదలుగొని ముతారమువరకు పలుకబడిన ఓలకారధ్వనియందు స్ఫోటము కలదని తెలియబడుచున్నది. ఓకశబ్దము శ్రవణేంద్రియమున గ్రహించి మననము చేయునప్పుడు నామ నాముల యవినాభావము గ్రహించుట కవకాశము కలిగియుండుటయే స్ఫోటమనబడును. మతాలోచనారణానంతరమున గాని స్ఫోటమునకు పూర్ణ తలగింపదు. అనగా వైశ్వానర తైజస సమైక్యజ్ఞానము లేకున్నను ప్రాజ్ఞుడై ఆనందభుక్తుకై, కారణరూపమున అవ్యక్తదశయం దట్లుండునని పూర్వముననే చెప్పియున్నాడు. ఇతడు మతారవాచ్యు డేలకావలసి వచ్చినో వ్యాఖ్యానించుచున్నాడు. 'మితి' వలనను 'అపీతి' వలనను మతారవాచ్యుడనుచున్నాడు. మితియనగా మానకారణమనియు అపీతి యనగా లయకారణమనియు సర్థము. అనగా యీ సర్వమును మాన లయములయందు స్థాపింపబడినదని చెప్పుచున్నాడు. ఏదిఏది అనుమి యమానమగునో (అనుమియమగునదియెల్ల మాయ) అది యెల్ల లయము, కావలయును. కావుననే జాయమానతయు, లీయమానతయు, యీనిద్రాదశనుండియే సంభవమగుచున్నవి. నిద్రనుండి రెండుదశలు కలుగుచున్నవి. స్వప్నదశ, జాగ్రద్దశ; యీరెండింటికి మూలకందము నిద్రయే. కావుననే నిద్రాపన్నుడు ప్రాజ్ఞుడని చెప్పబడుచున్నాడు. ఈ నిద్రాపన్నుడు లయజ్ఞానవంతుడును, జాతి జ్ఞానవంతుడునునై జాగరితస్థానమునం దన్వయించుకొను చున్నాడు. అట్లుగుటంబట్టి నిద్రను మరణస్థానీయముగ జాగరితస్థానమును జిజ్ఞాసాబుద్ధితో సన్వయించుకొని వైశ్వానర తైజస ప్రాజ్ఞపురుషుల ఏకాత్మ ప్రత్యయసార మల వరించుకొనవలయునని సూచించుటకై 'యవపంచేద' అను వాక్యముతో నుపసంహరించుచున్నాడు. ఇతిశివమ్.

౧౨. మంత్రిము

అమాత్రశ్చతుర్థోఽవ్యవహార్యః ప్రపంచో

పశమశ్చివోఽద్వైత ఏవమౌకార ఆత్మైవ సంవిశత్కాత్మ

నా ౨౨ శ్లోనం య ఏవంవేద యఏవంవేద ॥

తా॥ ఈమంత్రిమునందు తురీయగమ్యుడైన అభిధేయుడగు పురుషు డభిధానరూపమైన ప్రణవముతో సమన్వయింపబడుచున్నాడు. ఇంతవరకు వ్యవహారయోగ్యమైన ప్రణవరూపముచెప్పబడి అవ్యవహార్యమైన ప్రణవమునందు లీనమగుట యెట్లో దానిని వివరించుచున్నాడు. ఆ ఓంకారము చతుర్థము అని చెప్పిటంబట్టి దానికి చతుర్థస్థానముకలదని యర్థముకాదు. ఈ చతుర్థమే తురీయమని పిలువబడును. తురీయమనగా భేదవివేచనతోకూడుకొనిన వివేకవిజ్ఞానవిశేషములు లేక ఏకమైయుఖండమైయుండెడి తన్మయరూపమునకు సంగ్రహముగ తురీయమని పేరిడిరి. వివిధపదార్థములయొక్క సంసేవనమువలన శరీరమునకు పదార్థవై విధ్య విజ్ఞానలేశాభావముతో మహాజశ్చక్తి (Vitality) ఎల్లుసిద్ధమగునో అట్లే అకారాది విభాగాత్మక ప్రణవోపాసనము పరిణామమున అమాత్రమై అతిప్రమాణమై ప్రమాత్మప్రమాణ ప్రమేయ త్రియా విన్యాసముతో విలసిల్లక ఏకస్వరూపము ననుభవైకసౌందర్యముతో నుండుటంబట్టి అమాత్రమని వాడబడుచున్నది. ఆప్రణవమవ్యవహారము. అనాహతమని యర్థము అహతనాదమునకును అనాహతనాదమునకును గొప్ప భేదముకలదు. అహతనాదమునందు తరంగిణీరూపనాద ప్రవాహమనుభూయమాన మగును. ఆ తరంగముల వైవిధ్యముతో లానుండును. కాని అనాహతనాదానుభవము పొందనేరదు. అనాహతనాదము

నిస్తరంగమై నిత్యాఖండమై నిష్ఠానూత్రగమ్యమై భేదరహితమై యుండును. ఆహతము నాడియుఖమున సంతఃకరణములయందు ప్రవేశింప, అనాహతము కేవలాంతరంగికమై నూత్నకారణ తదతీత సర్వహృదయగమ్యమై అనుభవమునకు రమ్యమై యుండున దగును. కావున అవ్యవహారికముని పిలువబడును. ఆ ఓంకారము అభిధేయ మెట్లొ అట్లే ప్రపంచోపశమాది లక్షణ లక్ష్మితమై యున్నది. అభిధానాభిధేయముల కభేదము ప్రతిపాదించకుండినచో అభిధాన ప్రాధాన్యము క్షీణించును. క్షీణశక్తి కాకుండుటకై అభేద పరమార్థమును నుపన్యసింపగ విని కొందరు “నేనేదేవుడను - నేనే బ్రహ్మమను, నా కితరమేదియులేదు గావున కనుటకుగాని, వినుటకుగాని, మననము చేయుటకుగాని, ధ్యానించుటకుగాని, సమస్కరించుటకుగాని, ఏదియును లే” దని వాదించుకొనుచున్నారు. ఆవాదములో భేదమేగలదు. అది అభేద వాద తాత్పర్యముకాదు. ఆత్మధ్యానము అను పదమునందలి ‘ఆత్మ’శబ్దమునకు అపార్థము గావించుకొని కొందరు తన నిజరూపమును ధ్యానించుట అని యర్థమును చెప్పకొనుచున్నారు. తనకు నిజరూప మొకటి తద్విలక్షణ మింకొకటి లేనేలేదు. తనయొక్క శాశ్వతస్వరూప నిరూపణమునకు ప్రయత్నించు సాధనమున కాత్మధ్యానమని పేరు. తానెందుండిన శాశ్వతుడగుట కవకాశముగలదో అందుండుటకు ప్రయత్నించుట కాత్మధ్యానమనిపేరు. ఇందలి ఆత్మశబ్దమునకు అర్థమేమియని ప్రస్తావిత్రయమును చక్కగ విమర్శించిచూచినచో గీతల యరిదు ప్రతిపాదించబడిన పురుషోత్తమరూపమే అని బోధమగును. ఈపురుషోత్తమరూపము స్పష్టాక్షరములతో నుపనిషత్తులయందును, నూత్రములయందును లేదని వాదించుటయేకాక వేదములయందైనను ‘పురుషోత్తమేతి’ నమానపదము దుర్లభమని తీవ్రపరిశోధనావాదపాప దూకులు ప్రతిపదించుచున్నను, గీతాప్రామాణ్యమునుబట్టి ముఖ్యో

రును లోక వేదములయందు పురుషోత్తమ వ్యవహారము కలదని చెప్పవలయును. వేదములయందు కానరానిది సంప్రదాయములయందు ప్రవాహరూపముగ గురుపరంపరలోనివారికి గానవచ్చును. వేదవాక్యములయందలి స్వరవిశేషములెట్లున్నవో వేదములయందు గానరాకున్నను వైదిక పరంపరనుండియే గ్రహించి తీరవలయును. వేదములయందు “వరుణాదిత్యయమవాయువులు” బహుళముగ నుపాస్యములని చెప్పబడుటంబట్టి ఆత్మయేలేదని చెప్పవలసివచ్చును. మరియును వరుణాది సదుపాసనా నిరూపణము ప్రస్థానత్రయమునందు గానరాదు. వేదమునందొక మతము ప్రస్థానమం దింకొకమతము, వ్యాఖ్యానములయం దదొక్కమతము అవగాహనమునందు వేరొక మతము ఇట్లు తలకొక మతమై తత్త్వమును గ్రహింపనేరక వాడగుటకంటె వేదవేదాంత తద్వ్యాఖ్యానములయందున్న ఒక్క పరమార్థమునే గ్రహింపవలయును. మనవాఙ్మయములో “ఉపనిషత్తు” అను సంప్రదాయక పదమేలపుట్టెనో గ్రహించినచో కొన్నిరహస్యములు కేవలస్పష్టాక్షరములుగ లేవనియును, పరంపరలోనే నాటినుండి నేటివరకు కర్ణాకర్ణిగ, ముఖాముఖిగ, ప్రవర్తించుచున్నవని తెలిసికొన గలుగుదుము. ఇన్ని భేదాభాసములకును అభేదరూపముగ ఆనాటినుండి యీనాటివరకును సమానసత్తతో యీ ఓంకారమే వచ్చుచున్నది. ఈ ఓంకారమునకు పరమార్థమేమియని ప్రశ్నింపగా తత్త్వదర్శులు ప్రత్యుత్తర మిత్తురు. మన పూర్వపుణ్యవశముచే ఆ ప్రత్యుత్తరములలో నొకటిదియగు భగవద్గీతలోని పురుషోత్తమప్రాప్తియోగము మనకు లభమయ్యెను. అట్టి ప్రణవము ప్రపంచోపశమమై శివమై అద్వైతమై యుష్పచున్నదని యీ మంత్రమునం దుపసంహరింపబడెను. అదియట్లుండనిండు. “ఆత్మచే ఆత్మనుద్దేశించి ఆత్మయందు ఆత్మప్రవేశించుచున్నది.” ఆత్మైవసంవికతి

ఆత్మనాఽత్మానం. అని యొక వాక్యముగలదు. ఈ వాక్యమునందు ప్రయోగింపబడిన ఆత్మశబ్దము సమానార్థకమా కాదా అనునది యొక శంక. సమానార్థకమే యగునెడల రచన మసంప్రదాయము. రాముడు తనభార్యతో తిసికిసువగుచోటుల దిరిగి తా నయోధ్యకు వచ్చెను - ఈ వాక్యమునే - “రాముడు. రామునిభార్యతో రామునికనువగుచోటుల దిరిగి రాముడయోధ్యకు వచ్చెను.” ఈవాక్యమిట్లు వ్రాయబడినచో ఎంతయో ప్రమాదార్థవంతమగును. రచనాపద్ధతియునుగాదు. కావున ఈ వాక్యములో నుపయోగింపబడిన ఆత్మశబ్దము భిన్నార్థముగలది - ఇక అన్వయమిట్లుగను. ఆత్మనా. అనగా ఆత్మవాచ్యమైనబుద్ధియోగముతో (ఆత్మ-బుద్ధి,) ఆత్మా=ఆత్మవాచ్యమైన జీవుడగుతాను, ఆత్మానం= ఆత్మవాచ్యమైన భగవంతుడగు పురుషోత్తముని రూపమును. సంవిశతి= ధ్యాసించి ప్రవేశించుచున్నాడు. అని ఉపనిషత్తును పఠింపనూ ప్తి చేయు సందర్భమున కలిగిన మహోల్లాసముతో ముక్తావస్థను వర్ణించెను. కావుననే యీ మంత్రాంతమునందు రెండుమారులు యవవంవేద యవవంవేద అనియుపన్యసింపబడెను. ఈ ప్రవేశనము జలగత లవణము వంటిదియూ, జలగతజలము వంటిదియూ అని తర్కవైద్యగ్రీతో కొందరు వాదించుదురు. జలమునందు జలమువలె ప్రవేశించెనని తర్కబోధము కొరకనుకొనినను ప్రవేశించినవాడు ప్రవేశించిత రూపమునుపొంది ప్రవేశించుచున్నాడని సమన్వయించుకొనుటయే శ్రేయము. వేదమునందును “తదేవస్మష్ట్యా తదనుప్రవిశతి” మున్నగువాక్యములు గలవు. గుణసంమర్ద సంక్షోభము వలన నుత్తీర్ణుడై గురూపదేశబలముచే ఉపాసనాప్రాబల్యముచేతను శ్రవణ మననాది సమాచరణముచేతను క్రమముగ నుపాసకుడు ఉపాస్యమునందు ప్రవేశించి ఉపాస్యమే యగుచున్నాడని యన్వయము.” “బ్రహ్మైవ భవతి. బ్రహ్మైతి చేద్వేద.” అను వాక్యము నాధారముచేసుకొని, ‘తద్ద్విదిత్వా తదేవ భవతి.’ అను వేరొక వాక్యము నాకర్షించి బ్రహ్మనెఱుగు

వాడు బ్రహ్మమే అని రాధాంతించుకొనుచున్నారు. ఇందలి పరమార్థ మదిగాదు: సత్తోపాసనాప్రతిపాదనమునకై యీ వాక్య ముపదేశింపబడి నది. బ్రహ్మజ్ఞానమునకే బ్రహ్మభూయస్త్వాపత్తికలదుగాని ఇతరమునకు లేదు. నేను రాజానగుదును అని రాజత్వము నుపాసించుచో రాజకానే రడు. రాజత్వ మసత్యము కావున రాజత్వము బ్రహ్మన్యము కావున రాజత్వము కల్పితత్వముగాన రాజత్వమున కుపాస్యత్వమే సిద్ధింపదు. సత్యమున కుపాస్యత్వము సిద్ధించునుగాని అసత్యమున కుపాస్యత్వము సిద్ధింప నేరదు. అసత్యమున కుపాస్యత్వము సిద్ధింపగలిగినచో ఎట్టివాడును గురువు కాగలడు; మరెట్టివాడును శిష్యుడుకాగలడు. అందరు గురువులే; అందురు శిష్యులే. కావుననే ఈశావాస్యమునందు ఆత్మహను లగు జనులు పాడగుదురని స్పష్టముగ చెప్పబడియున్నది. ఆత్మ జ్ఞానముయొక్క సర్వాతిశాయిత్వమును ప్రతిపాదించుటకు బ్రహ్మమును బ్రహ్మతెలిసికొనుచున్నాడు అని చెప్పబడినది. ఇంతయేల, ఆత్మేతర భావనాభావితభావన సర్వథా అసంభవమై యుండును. ఆభావన భావ శుద్ధ్యనంతర భావనా గమ్యమగుటంబట్టియే గీతలయందు కృష్ణుడు “సత్వే వాహం జాతునాసం” ఇత్యాదిగచెప్పి, “సర్వేవయమతః పరం” (2-12) అని తన్నుగలుపుకొని తత్పరభావనమునందుపనంపారించుకొనెను. ఈశ్లోక మనేక రహస్యార్థములతోగూడినదగుటబట్టియే వాఖ్యాతలనేకులు పాండిత్య మాత్రపరశు విచ్ఛేదనాకాశలమునునెరపిరి. అది కాశలమేకాని పర మార్థముగాదు. “బ్రహ్మేతివేదచేత్ బ్రహ్మైనభవతి” అనువాక్య మును తీసుకొని, “ఘటఇతివేదచేత్ ఘటోభవతి” అని పరమార్థమును నిరూపింప గలుగుదుమా? ఇది వేదనారూపమునందలి క్రమవిధానము గాని వేదార్థముగాదు. కావున కట్టకడపట ఆత్మప్రవేశనమునకు పరమోపాయముగ సర్వప్రకారముల “శ్రీవాసుదేవం శరణమహంప్రపద్యే” అనునదియే పరమోపాయము అని నిశ్చయింపవలయును. ధర్మాధర్మ

ములు కర్మాకర్మములు నత్యానత్యములు స్వైత్యాద్వైతములు జీవ
బ్రహ్మములు ప్రకృతిపురుషులు ఏకసృక్షారూఢ పక్షిద్వయము మున్నగు
ద్విత్యములయందలి ఏకత్వము సమగ్రముగ మాటలకోటలో నుంచవల
యునని తలంచుట నిసర్గపురుషాపరాధ ప్రమాదభూయిష్టమై యుండు
టంబట్టి బుద్ధియోగము నాశ్రయించి పురుషోత్తమ దివ్యచరణారవింద
ధ్యానము విస్మరింపక జీనయాత్ర చక్కగ సడిపించుకొనునని మానవుల
నుద్ధరింప నుపదేశించుటకై వేదములు, వేదాంతములు, గీతలు ప్రస్థాన
త్రయము ప్రయోజనవంతములై ప్రచలించినవి. కావున దానికై
యత్నముగావింపుడు. ప్రవేశమే పరమార్థముగాని అదియే ఇదియనుట,
ఇదియే యదియనుట పరమార్థముకాదు. ఇతి శివమ్.

ఇది ఈశావాస్య - మాండుకోవనిషత్తులకు బ్రహ్మశ్రీ మహాకవి
కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారిచే ప్రోక్షమైన
ఆంధ్ర తాత్పర్య వివరణము

సమాప్తము

ఓమ్ తత్ సత్

